

BIBLIOTEKARZ LUBELSKI

ROK 2022

ROCZNIK LXXV

BIBLIOTEKARZ LUBELSKI

ROK 2022

ROCZNIK LXXV

Wojewódzka Biblioteka Publiczna
im. Hieronima Łopacińskiego
w Lublinie

RADA NAUKOWA

prof. dr hab. Krystyna Chałas (KUL); prof. dr hab. Maria Juda (UMCS);
dr hab. Jacek Soszyński, prof. PAN; prof. dr hab. Ryszard Szczygieł (UMCS);
prof. Maria Żigałowa (Brzeski Państwowy Uniwersytet Techniczny, Białoruś);
dr Blanka Snopková (Państwowa Naukowa Biblioteka w Bańskiej Bystrzycy, Słowacja)

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

Grzegorz Figiel (red.); Katarzyna Stanek (sekr. red.);
Ewa Hadrian (red. językowy); Bożena Lech-Jabłońska (red. tematyczny
– bibliotekoznawstwo); Anna Oleszek (red. tematyczny – historia sztuki);
Artur Sitko (członek redakcji)

RECENZENT TOMU

dr Janusz Kłapeć

RECENZENCI WSPÓŁPRACUJĄCY

prof. dr hab. Jacek Banaszekiewicz; dr hab. Piotr Bednarz, dr hab. Anna Dymmel;
prof. dr hab. Maria Juda; dr hab. Marcin Kruszyński, prof. LAW;
dr hab. Dorota Kudelska, prof. KUL; dr hab. Bożena Kuklińska, prof. KUL;
dr hab. Robert Litwiński, prof. UMCS; dr hab. Małgorzata Nossowska;
prof. dr hab. Wiesław Śladkowski;
dr hab. Aleksandra Trzcielińska-Polus, prof. Uniwersytetu Opolskiego

PROJEKT OKŁADKI, SKŁAD I ŁAMANIE

Jacek J. Wałdowski

OPRACOWANIE REDAKCYJNE

Katarzyna Stanek

TŁUMACZENIA

Maciej Kozłowski, Aleksander Baran

„Bibliotekarz Lubelski” jest wpisany na listę czasopism naukowych i recenzowanych
Ministerstwa Edukacji i Nauki (20 punktów) oraz indeksowany w bazie Index Copernicus
International Journals Master List 2021 (ICV 2021 = 57.86)

© Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie

NA OKŁADCE

Jerzy Durakiewicz, Projekt plakatu przedstawiający popiersie Hieronima Łopacińskiego,
zbiory WBP, sygn. T. XIX/4292

KONTAKT Z REDAKCJĄ

www.wbp.lublin.pl (zakładka „Bibliotekarz Lubelski”)
bibliotekarzlubelski@wbp.lublin.pl
tel. 81 528 74 02

ISSN 0137-9895

Nakład w wersji pierwotnej papierowej 200 egz.

Drukarnia TEKST spółka Jawna
Emilia Zonik i wspólnicy
ul. Wspólna 19, 20–344 Lublin

SPIS TREŚCI

Mariusz Olejarczyk
OD JUBILEUSZU DO JUBILEUSZU,
CZYLI PIĘĆ OSTATNICH LAT DZIAŁALNOŚCI BIBLIOTEKI 7

From jubilee to jubilee: the last five years of the Library's activities
От юбилея к юбилею или последние пять лет деятельности Библиотеки

Izabela Koryś
OCENA SKUTKÓW PANDEMII COVID-19 DLA FUNKCJONOWANIA
BIBLIOTEK 17

Assessment of the impact of the Covid-19 pandemic on the functioning
of libraries
Оценка влияния пандемии Covid-19 на функционирование библиотек

Ewa Hadrian
KULTURA W CZASACH ZARAZY
– TRADYCJA W NOWEJ FORMIE 33

Culture in a time of pandemic – tradition in a new form
Культура во времена заразы – традиция в новом виде

Agnieszka Kukla-Rycąbel
WYBRANE ASPEKTY DZIAŁALNOŚCI
BIBLIOTEK PUBLICZNYCH WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO
W CZASIE EPIDEMII KORONAWIRUSA 43

Selected aspects of the activity of public libraries in the Świętokrzyskie Voivodeship
during the coronavirus epidemic
Отдельные аспекты деятельности публичных библиотек Свентокшиского
воеводства во время эпидемии коронавируса

Jolanta Janiec
„BĘDAĆ GŁODNYM DBAJ O SMAK”
– JAK MIEJSKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA W HRUBIESZOWIE
DZIAŁA W ZMIENIAJĄCEJ SIĘ RZECZYWISTOŚCI 53

"Being hungry take care of the taste" – how the Hrubieszów Municipal Public
Library operates in a changing reality
«Когда вы голодны – позаботьтесь о вкусе» – как Муниципальная публичная
библиотека в Грубешуве работает в меняющейся реальности

Małgorzata Surmacz, Grzegorz Sztal LUBELSKIE ORLĄTKO SPOD SKRZYDEŁ OJCA WILEŃSKIEJ PEDIATRII. WSPOMNIENIE O DOKTORZE WAĆLAWIE JASIŃSKIM I JEGO SYNU ZBYSZKU	59
Lublin Eaglet from under the wings of the father of Vilnius paediatrics. Memories of doctor Waćlaw Jasiński and his son Zbyszek Люблинский орлёнок из-под крыла отца виленской педиатрии. Воспоминания о враче Вацьлаве Ясинском и его сыне Збышке	
Ireneusz Sadurski LUDWIK BALTZER (BALCER) – POWSTANIEC STYCZNIOWY, SYBIRAK, PRZEDSIĘBIORCA	73
Ludwik Baltzer – January Uprising insurgent, Siberian, entrepreneur Людвик Бальцер – участник Январского восстания, сибиряк, предприниматель	
Zdzisław Bieliń DZIEŃ PAMIĘCI BIBLIOTEKARZY BIBLIOTEK IM. HIERONIMA ŁOPACIŃSKIEGO W LUBLINIE	87
Justyna Kasperczuk PRZEGLĄD WYDAWNICTW O REGIONIE ZA 2022 R.	89
Review of publications about the region for the year 2022 Обзор изданий о регионе в 2022 г.	
Paweł Korzybacha KRONIKA ZA 2021 R.	105
Chronicle for the year 2021 Хроника 2021 года	

Mariusz Olejarczyk
Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie

OD JUBILEUSZU DO JUBILEUSZU, CZYLI PIĘĆ OSTATNICH LAT DZIAŁALNOŚCI BIBLIOTEKI

From jubilee to jubilee: the last five years of the Library's activities

От юбилея к юбилею или последние пять лет деятельности Библиотеки

Słowa kluczowe: Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie, jubileusz

Key words: Hieronim Łopaciński Regional Public Library in Lublin, jubilee

Ключевые слова: Люблинская воеводская публичная библиотека им. Иеронима Лопацинского, юбилей

Biblioteka w latach 2017–2022

Od ostatniego jubileuszu Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego minęło pięć lat. W roku 2017 podsumowaliśmy 110-letnią historię księżnicy, która jako jedna z niewielu w Polsce może poszczycić się tak znamienitą tradycją. Rok 2022 to kolejna rocznica, skłaniająca do spojrzenia w przeszłość oraz przyszłość z całkiem nowej perspektywy. Biblioteka bowiem, jak cały świat, mierzyła się w ostatnim czasie z zupełnie dotąd nieznanymi realiami, problemami i wyzwaniem. Ostatnie pięciolecie to czas zmian – w podejściu do technologii, czytelnictwa, użytkownika, rynku wydawniczego, ale nade wszystko do ograniczeń związanych z pandemią Covid-19 i koniecznością dostosowania oferty kulturalnej do zaistniałej sytuacji.

Imprezy cykliczne

W obliczu wielu trudności celem nadrzędnym było pozostanie w stałym kontakcie z użytkownikami Biblioteki i nieprzerwane rozwijanie oferty. Dlatego priorytetem stało się organizowanie wydarzeń, które na stałe wpisane są w kalendarz corocznych imprez o charakterze lokalnym i ogólnopolskim, identyfikowanych już i docenianych przez czytelników. Do cyklicznych wydarzeń należą m.in. Nagroda im. Anny Platto – przyznawana od 1995 r. w dniu urodzin patronki pracownikom bibliotek publicznych z województwa lubelskiego, wyróżniającym się w popularyzacji literatury dziecięco-młodzieżowej oraz nowatorskich form pracy z młodymi czytelnikami; Lubelskie Forum Bibliotekarzy – konferencja dla bibliotekarzy z województwa lubelskiego, podczas której przyznawana jest nagroda w Konkursie Lubelski Bibliotekarz Roku, organizowanym przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy

Polskich Zarząd Okręgu w Lublinie; Konkurs „Książka Roku”, którego celem jest promocja dorobku edytorskiego Lubelszczyzny, a zwłaszcza publikacji dotyczących jej historii, tradycji kulturalnych i walorów krajoznawczo-turystycznych oraz Lubelska Aukcja Antykwareczna – gratka dla bibliofilów i kolekcjonerów. Organizowano ponadto wykłady, sesje naukowe, konferencje, spotkania autorskie z interesującymi ludźmi ze świata literatury, sztuki, sportowcami, artystami, kolekcjonerami czy muzykami. Warto nadmienić, że organizatorem wielu z nich jest Dyskusyjny Klub Książki. Dzięki zaangażowaniu DKK, finansowanemu ze środków Instytutu Książki, czytelnicy mieli szansę spotkać się lub wysłuchać online ciekawych rozmów, np. z Angeliką Kuźniak, Magdaleną Kordel, Maxem Czornym, Grażyną Plebanek, Stefanem Dardą, Marcinem Wrońskim, Otylią Jędrzejczak, Ałbeną Grabowską, Grzegorzem Kasdepke i wieloma innymi. Tradycyjnie wydarzenia te odbywały się przy udziale publiczności, jednak od 2020 r. konieczne było znalezienie alternatywy dla ich udostępniania, w większości więc przeniosły się one do sieci. Uwzględniając potrzeby osób niepełnosprawnych, spotkania tłumaczone są na polski język migowy, co umożliwi dostęp do oferty kulturalnej większej liczbie zainteresowanych odbiorców.

Studio – nowa przestrzeń w kontaktach z użytkownikiem

Niezastąpione w realizacji tych przedsięwzięć stało się powstałe w WBP studio, wyposażone w kamerę i nagłośnienie. Umożliwiło ono kameralne i bezpieczne prowadzenie spotkań z zapraszanymi gośćmi lub nawiązywanie połączeń online z wykorzystaniem platformy Zoom. Od lipca 2020 r. prowadzona jest cotygodniowa, godzinna audycja internetowa (streaming) pt. „Poranek u Hieronima”. Jest to program o charakterze kulturalnym, przygotowywany w całości przez pracowników Biblioteki (od strony technicznej, jak i merytorycznej), poświęcony zarówno sprawom Biblioteki, jak i wydarzeniom kulturalnym środowiska lubelskiego i ogólnopolskiego. W audycji, obok prezentacji bieżącej działalności Biblioteki (np. wystaw, zbiorów bibliotecznych, imprez kulturalnych – spotkań, konferencji), promowane są nowości literackie i wydarzenia kulturalne innych bibliotek województwa. Dzięki profesjonalnemu sprzętowi możliwe jest też transmitowanie konferencji i imprez organizowanych w Bibliotece. Niemal wszystkie wydarzenia odbywające się w WBP relacjonowane są na żywo na profilu facebookowym Biblioteki. Regularne nagrywanie pozwala na zamieszczanie ich na bibliotecznym kanale w serwisie YouTube.

Działalność wystawiennicza

Lubelska księżnica posiada bogatą tradycję wystawienniczą. W swoim gmachu często gości ciekawe i oryginalne wystawy, również z dalekich zakątków świata. Jedną z nich była wystawa pt. „Trójbarwnie szkliona ceramika czasów dynastii Tang, Luoyang – Chiny”, zorganizowana wspólnie z Luoyang Museum we współpracy z chińską Prowincją Henan pod honorowym patronatem Ambasady Chińskiej Republiki Ludowej w Polsce i Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Ekspozycji towarzyszyła wystawa pt. „Wszystkie ptaki składają hołd parze ptaków Feng. Sekrety haftowanej makaty chińskiej ze zbiorów Muzeum-Zamku w Łańcucie”. Warto nadmienić, iż Biblioteka na organizację tego przedsięwzięcia otrzymała dotację celową z budżetu Województwa Lubelskiego na zadanie „Zakupy inwestycyjne związane z działalnością wystawienniczą”, która pomogła sfinansować m.in. nabycie profesjonalnych gablot muzealnych, w których prezentowano chińskie skarby. Poza nimi, na przestrzeni ostatnich pięciu lat, w Galerii

Biblioteki można było obejrzeć m.in. wystawy: „Bursztyn bałtycki – skarb Polski. Gdańsk i Lublin na szlaku bursztynowym”, której współorganizatorem było Miasto Gdańsk, zaś partnerami: Konsorcjum „Bursztyn bałtycki. Gdańsk – Lublin”, Stowarzyszenie Twórców Form Złotniczych i Muzeum Inkluzji w Bursztynie w Katedrze Zoologii Bezkęgowców i Parazytologii Uniwersytetu Gdańskiego; „Auschwitz, fabryka śmierci. Topografia i codzienność obozu koncentracyjnego”, która powstała jako wspólny projekt Centrum Dokumentacji Nazizmu Miasta Kolonia oraz Petera Siebersa (Kolonia) i prof. Gideona Greifa (Tel Awiw) we współpracy z Państwowym Muzeum Auschwitz-Birkenau; „Niepodległość harcerstwem znaczone. 100. rocznica powstania Związku Harcerstwa Polskiego” we współpracy z Muzeum Harcerstwa w Warszawie; „Wielcy Myśliciele Wielkiego Stepu. Historia i kultura Kazachstanu”, współorganizowaną z Ambasadą Republiki Kazachstanu w RP, Stowarzyszeniem Współpracy Polska-Wschód i Stowarzyszeniem „Mój Kazachstan” oraz poprzedzającą jubileuszowy rok 2022 wystawę pt. „...*jak dobrze być po kartach przeszłości – wędrowcem!* Wspomnienie o Hieronimie Łopacińskim”, poświęconą patronowi Biblioteki. Na platformie Artsteps jest dostępna jej wersja wirtualna¹.

Regionalizm

WBP nieprzerwanie spełnia swoją funkcję regionalną. Stale rozbudowuje warsztat informacyjny, który tworzą wyprofilowany księgozbiór, katalogi oraz kartoteki regionalne, w tym Bibliografia Lubelszczyzny, stanowiąca podstawowe źródło informacji i wiedzy o regionie. Regionalna działalność informacyjna, na bieżąco uaktualniana i dostosowywana do oczekiwań użytkowników, od lat wnosi niebagatelny wkład w rozwój edukacji, kultury i nauki Lublina i Lubelszczyzny.

Wydawnictwa

Kontynuowano również działalność wydawniczą, mającą także wieloletnią tradycję. W 2017 r. – w ramach obchodzonego wówczas jubileuszu wydano publikacje: *Skarby Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego*² oraz we współpracy z Państwowym Muzeum Archeologicznym w Warszawie *Korespondencję Erazma Majewskiego z Hieronimem Łopacińskim*³. W tym samym roku opublikowano wydawnictwo zbiorowe, podsumowujące cykl wykładów dotyczących 700-letniej historii Lublina, pt. *Lublin. 700 lat dziejów miasta*⁴. W 2019 r. Biblioteka wydała książkę *Lublin we wrześniu 1939 r. W 80. rocznicę obrony miasta*⁵, stanowiącą podsumowanie konferencji naukowej zorganizowanej w WBP z okazji 80. rocznicy bohaterskiej obrony Lublina w dniu 9 IX 1939 r. Rok później została wydana publikacja *Unia lubelska i jej tradycje*⁶, będąca pokłosiem wykładów organizowanych w Bibliotece z okazji 450. rocznicy podpisania unii Polski z Litwą. W tym samym roku opublikowano siódmy tom *Słownika biograficznego żołnierzy Batalionów*

¹ Wystawa przygotowana w związku ze 115. rocznicą śmierci patrona Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Lublinie, [dostęp: 6 XII 2022], <<https://www.artsteps.com/view/60a776221b3603b69a9b7ef2?>>.

² *Skarby Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego*, red. G. Figiel, W. Michalski, A. Pachocka, K. Stanek, Lublin 2017.

³ *Korespondencja Erazma Majewskiego z Hieronimem Łopacińskim*, oprac. M. Krajewska, Lublin – Warszawa 2017.

⁴ *Lublin. 700 lat dziejów miasta*, red. G. Figiel, R. Szczygieł, W. Śladkowski, Lublin 2017.

⁵ *Lublin we wrześniu 1939 r. W 80. rocznicę obrony miasta*, red. G. Figiel, Lublin 2019.

⁶ *Unia lubelska i jej tradycje*, red. R. Szczygieł, Lublin 2020.

*Chłopskich*⁷. W tym miejscu warto podkreślić, że Biblioteka wydała pięć kolejnych tomów rocznika „Bibliotekarz Lubelski”, który z dniem 1 XII 2021 r., decyzją Ministra Edukacji i Nauki, został wpisany na listę czasopism naukowych i punktowanych, otrzymując 20 punktów oraz indeksowany w bazie Index Copernicus International Journals Master List.

„E-usługa Omnis”

Niewątpliwie jednym z ważniejszych działań zrealizowanych w ostatnich latach w Bibliotece było rozpoczęcie współpracy i realizacja wspólnie z Biblioteką Narodową projektu „e-usługa Omnis”. Obok WBP, do projektu współfinansowanego w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i budżetu państwa, przystąpiły Biblioteka Jagiellońska oraz WBP w Kielcach. Priorytetowymi obszarami działań są: rozwijanie, integracja i zapewnienie spójności zasobów bibliograficznych, wzajemne wspieranie inicjatyw i działań zmierzających do zapewnienia kompletności zgromadzonych zbiorów, rozwijanie i łączenie zasobów informacyjnych, współpraca w zakresie profilaktyki ochrony i konserwacji materiałów bibliotecznych oraz działania na wypadek wystąpienia zagrożenia zbiorów. Częścią projektu „e-usługa Omnis” jest nowoczesna wyszukiwarka Primo oraz system biblioteczny Alma. Wdrożenie tych komponentów, poprzedzone dwoma próbnymi implementacjami bazy testowej oraz szkoleniami i warsztatami z firmą ExLibris i Biblioteką Narodową, nastąpiło 14 VIII 2019 r.

Projekt koordynowany przez Bibliotekę Narodową to nowa jakość w obszarze usług informacyjnych. Jej funkcjonalność oraz ogólnopolski charakter ma w założeniu przyczynić się do zwiększenia efektywności zarządzania zasobami bibliotecznymi w Polsce, zwiększenia widoczności zasobów różnych bibliotek w sieci oraz do szybkiego i precyzyjnego dostępu do informacji o ich zbiorach, które będą opracowane według jednolitych zasad.

Projekty i dotacje

WBP w Lublinie aktywnie pozyskuje środki unijne i dotacje z ogólnopolskich i regionalnych programów dla bibliotek. W 2017 r. ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego Biblioteka otrzymała dofinansowanie z Programu Infrastruktura Kultury na zadanie: „Technologiczne i wizualne unowocześnienie Biblioteki w celu poprawy standardów i jakości świadczonych usług”. Rok później dofinansowanie ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014–2020, Osi Priorytetowej 7 Ochrona Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego, Działania 7.1 Dziedzictwo kulturowe i naturalne, pozwoliło zrealizować projekt „Modernizacja historycznej infrastruktury Biblioteki celem stworzenia przestrzeni do aktywnego udziału mieszkańców Lubelszczyzny w kulturze”. Zadaniem podstawowym w realizacji tego projektu był remont elewacji budynków Biblioteki. Prace ziemne wykonywane były pod stałym nadzorem archeologicznym prowadzonym przez Pracownię Badań i Nadzorów Archeologicznych Edward Mitrus. Wspomniany projekt obejmował również m.in. instalację systemu klimatyzacji, zakup sprzętu komputerowego, sprzętu nagłaśniającego i oświetleniowego – umożliwiającego organizację koncertów i innych wydarzeń artystycznych.

⁷ *Słownik biograficzny żołnierzy Batalionów Chłopskich*, t. 7, oprac. M. Wojtas, Warszawa – Lublin 2020.

W ramach programu „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą” realizowanego przez Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONIKA, Biblioteka zrealizowała także projekt obejmujący digitalizację ksiąg sądowych z XVI–XVIII w. z Narodowego Archiwum Historycznego Białorusi w Mińsku. Kolekcja zawiera zbiór 19 ksiąg archiwalnych akt staropolskich przechowywanych w Narodowym Archiwum Historycznym Białorusi w Mińsku. Wśród archiwaliów znajdują się materiały dotyczące mieszczan lubelskich, księgi horodelskie oraz zamojskie. Wszystkie dokumenty dostępne są w wersji elektronicznej w Bibliotece Cyfrowej WBP w Lublinie.

Dzięki uczestnictwu w programie Erasmus+ Edukacja dorosłych i realizacji projektu „Europejski bibliotekarz” finansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014–2020 i projektu „Ponadnarodowa mobilność kadry niezawodowej edukacji dorosłych”, pracownicy Biblioteki mieli możliwość uczestnictwa w kursach językowych na Cyprze i Malcie, a także zapoznali się z pracą i funkcjonowaniem bibliotek w Mediolanie, Funchal i Brnie. Podczas wizyt bibliotekarze przyjrzeni się celom, wartościom oraz zadaniom wynikającym z europejskich trendów edukacyjnych i technologicznych w bibliotekach, poznali modele funkcjonowania bibliotek, stosowane strategie współpracy z otoczeniem oraz oferty edukacyjne skierowane do osób starszych, emigrantów czy obcokrajowców.

Narodowy Zasób Biblioteczny

Ważnym dniem dla Biblioteki był 26 III 2020 r., kiedy zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, prof. dr. hab. Piotra Głińskiego, kolekcja zbiorów specjalnych z księgozbioru Hieronima Łopacińskiego została włączona do Narodowego Zasobu Bibliotecznego⁸. Należą do niej: rękopisy, stare druki, kartografia, grafika, dokumenty życia społecznego, pocztówki oraz fotografie. Są to zbiory wartościowe i cenne dla dziedzictwa narodowego, unikatowe i mające dużą wartość historyczną, naukową, kulturalną lub artystyczną, podlegają one szczególnej ochronie.

Dzięki pozyskaniu środków z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu Kultura Cyfrowa 2021 zrealizowane zostało zadanie „Rękopisy z kolekcji Hieronima Łopacińskiego w Narodowym Zasobie Bibliotecznym – digitalizacja i ponowne wykorzystanie”. Włączone do NZB jednostki dostępne są online w polskiej bibliotece cyfrowej Polona. W najbliższych latach Biblioteka planuje wystąpić o włączenie kolejnych kolekcji do NZB⁹.

Nowości

WBP w Lublinie od 2021 r. jest beneficjentem programu wieloletniego „Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021–2025” w zakresie Priorytetu 1. Poprawa oferty bibliotek publicznych dla kierunku interwencji K.I 1.1. Zakup i zdalny dostęp do nowości wydawniczych, finansowanego ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W znaczny sposób przyczynia się on do zwiększenia oferty bibliotecznej o stały dopływ nowości wydawniczych.

⁸ Dz.U. 2020 poz. 540. Rozporządzenie to zmienia Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie narodowego zasobu bibliotecznego (Dz.U. 2012 poz. 797).

⁹ G. Figiel, *Kolekcja z księgozbioru Hieronima Łopacińskiego w Narodowym Zasobie Bibliotecznym*, „Notes Konserwatorski” 2020, nr 22, s. 15–29.

Zasoby cyfrowe

Obserwując wszechobecną cyfryzację otaczającego świata, w tym również w dziedzinie kultury i bibliotekarstwa, oferujemy naszym czytelnikom szeroki dostęp do różnego rodzaju zdigitalizowanych publikacji. W Czytelni Naukowej oraz Czytelni Zbiorów Specjalnych WBP można skorzystać z Cyfrowej Wypożyczalni Publikacji Naukowych – *Academica*. System ten pozwala na bezpłatne korzystanie z zasobów cyfrowych udostępnianych przez Bibliotekę Narodową, w tym współczesnych książek i czasopism naukowych. Dzięki współpracy z Wydawnictwem C.H. Beck czytelnicy mogą skorzystać z Systemu Informacji Prawnej *Legalis*. Jest to obszerna i kompleksowa baza prawa polskiego, zawierająca m.in. Dzienniki Ustaw i Monitor Polski, Dzienniki Urzędowe Unii Europejskiej, projekty ustaw, wzory pism oraz umów.

Biblioteka zaprasza również do korzystania z platformy *IBUK Libra* – wirtualnej czytelnicy Wydawnictwa Naukowego PWN, umożliwiającej dostęp do zasobów z różnych dziedzin wiedzy – publikacji specjalistycznych, naukowych, popularnonaukowych i beletrystycznych.

W naszej ofercie istnieje także możliwość bezpłatnego skorzystania z aplikacji *Legimi*, stanowiącej obecnie największą bazę e-booków i audiobooków w Polsce. Nieodpłatne korzystanie z niej jest możliwe dzięki wspomnianemu już programowi wieloletniemu „Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021–2025”.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych przedmiotów publicznych Biblioteka wprowadziła na swojej stronie internetowej ułatwienia dla osób z niepełnosprawnościami, m.in. możliwość powiększania liter czy włączania trybu wysokiego kontrastu. Trwają także prace nad audiodeskrypcją, czyli treścią alternatywną przeznaczoną dla osób z niepełnosprawnościami wzroku i słuchu. W kontekście działań na rzecz osób niepełnosprawnych warto wspomnieć także o corocznych wystawach prac dzieci ze Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego nr 2 w Lublinie, które prezentowane są w bibliotecznej Autorskiej Galerii Hol.

Jubileusz 115-lecia

Rok 2022 to dla WBP rok jubileuszowy. Przypadającą wówczas 115. rocznicę założenia Biblioteki mieliśmy nadzieję uczcić w warunkach sprzyjających obchodom, w gronie pracowników, przyjaciół i organizatorów naszej instytucji. Sytuacja epidemiczna na szczęście nam to umożliwiła i po dwóch latach zmagania z pandemią, mogliśmy wreszcie spotkać się w szerokim bibliotecznym gronie i powrócić do organizacji wydarzeń kulturalnych z udziałem publiczności.

Na początku maja w Galerii WBP zaprezentowaliśmy inauguracyjną jubileuszową wystawę rękopisów pt. „Słowa ulatują, pismo pozostaje...”. Intencją ekspozycji było pokazanie unikatowych i niepowtarzalnych manuskryptów, najcenniejszych pod względem treści i wyglądu, ponadto tematyką związanych z Lublinem i Lubelszczyzną. Spośród ponad 3000 jednostek zgromadzonych przez Bibliotekę, wybrano ok. 70 rękopisów, m.in. przywileje królewskie, dokumenty cechowe, różnorodne ekstrakty z książek staropolskich, sumariusze dokumentów historycznych, zespoły akt personalnych oraz bogatą korespondencję. Rękopisy te, razem z pozostałymi zbiorami z kolekcji Hieronima Łopacińskiego, decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, weszły do Narodowego Zasobu Bibliotecznego.

Dopełnieniem ekspozycji było wydawnictwo jubileuszowe pt. *Rękopisy z kolekcji Hieronima Łopacińskiego w Narodowym Zasobie Bibliotecznym*¹⁰.

¹⁰ *Rękopisy z kolekcji Hieronima Łopacińskiego w Narodowym Zasobie Bibliotecznym*, red. M. Olejarczyk, K. Stanek, E. Ścibor, Lublin 2021.

Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie została uhonorowana m.in. Medalem Srebrnym Zasłużony Kulturze Gloria Artis. Odznaczenie odebrał Tadeusz Sławecki – dyrektor Biblioteki, fot. Marta Zbańska

Lech Sprawka – Wojewoda Lubelski i odznaczeni pracownicy WBP w Lublinie, fot. Marta Zbańska

Pracownicy WBP nagrodzeni Medalem Prezydenta Miasta Lublin, fot. Marta Zbańska

Dyplomy Uznania Dyrektora WBP w Lublinie odebrali przyjaciele Biblioteki oraz przedstawiciele instytucji współpracujących z WBP w Lublinie. Na zdj. od lewej: dr Tadeusz Skoczek – dyrektor Muzeum Niepodległości w Warszawie, gen. bryg. (R) pil. dr inż. Ryszard Hać – profesor Lotniczej Akademii Wojskowej, dr Tomasz Makowski – dyrektor Biblioteki Narodowej, dr Katarzyna Mieczkowska – dyrektor Muzeum Narodowego w Lublinie, Zdzisław Niedbała – pełnomocnik Prezydenta Miasta Lublin, dr Ilona Skibińska-Fabrowska – dyrektor Oddziału Okręgowego NBP w Lublinie, Andrzej Zdunek – prezes Towarzystwa Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego, Krystyna Romer-Patyra – prezes Lubelskiego Oddziału Towarzystwa Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej, fot. Marta Zbańska

Charakter inauguracyjny główne obchody miała również ogólnopolska konferencja naukowa „Społeczna i kulturotwórcza rola bibliotek publicznych w czasie pandemii COVID-19”, zorganizowana 23 V 2022 r. w księżnicy. W czasie obrad poruszano tematy związane z pandemią i jej wpływem na funkcjonowanie bibliotek, cyfryzacją i digitalizacją, nowymi formami upowszechniania kultury, a także z wyzwaniami, które stoją przed współczesnym bibliotekarstwem. Zaproszenie na forum przyjęli prelegenci z różnych środowisk bibliotekarskich w Polsce, a patronat honorowy nad wydarzeniem objęli: Ksiądz Arcybiskup Stanisław Budzik Metropolita Lubelski, Marszałek Województwa Lubelskiego Jarosław Stawiarski, Prezydent Miasta Lublin Krzysztof Żuk oraz dr Tomasz Makowski – dyrektor Biblioteki Narodowej.

Wydarzeniem kulminacyjnym obchodów 115-lecia Biblioteki była uroczysta gala jubileuszowa w dniu 24 V 2022 r. Poprzedziła ją msza św. koncelebrowana za byłych i obecnych pracowników WBP, odprawiona w – sąsiadującym z Biblioteką – Kościele Rektoralnym pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny Zwycięskiej. Nabożeństwu przewodniczył Ksiądz Arcybiskup Stanisław Budzik, natomiast Księdza Arcybiskupa Abła, Ordynariusza Prawosławnej Diecezji Lubelsko-Chełmskiej, reprezentował na uroczystości Ksiądz dr Andrzej Konachowicz, dyrektor Lubelskiego Instytutu Kultury Prawosławnej.

Święto naszej Biblioteki, dzięki uprzejmości dyrektora Redbada Klynstry-Komarnickiego, mogliśmy obchodzić w gościnnych progach Teatru im. Juliusza Osterwy w Lublinie.

Gala zgromadziła wielu zaszczytnych gości. Swoją obecnością uświetnili ją m.in.: Lech Sprawka – Wojewoda Lubelski, Bartłomiej Bałaban – członek Zarządu Województwa Lubelskiego, Mateusz Adamkowski – dyrektor Departamentu Mecenatu Państwa Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Robert Kaźmierczak – wicedyrektor Instytutu Książki, dr Tomasz Makowski – dyrektor Biblioteki Narodowej, Andrzej Żdunek – prezes Towarzystwa Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie, Michał Karapuda – dyrektor Wydziału Kultury Miasta Lublin, Marzena Kłało – zastępca dyrektora Departamentu Oświaty i Wychowania Urzędu Miasta Lublin, a także Ilona Skibińska-Fabrowska – dyrektor Narodowego Banku Polskiego Oddział Okręgowy w Lublinie, a także obecni i byli pracownicy WBP w Lublinie.

Obok oficjalnych występów i przemówień, najważniejszą częścią uroczystości było wręczenie bibliotekarzom medali oraz odznaczeń. Wiele naszych koleżanek i kolegów, za wieloletnią pracę na rzecz Lublina, Lubelszczyzny i szeroko pojętej kultury, zostało uhonorowanych odznaczeniami państwowymi, nadanymi przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudę, Medalami Wojewody Lubelskiego, Medalami Prezydenta Miasta Lublin, medalami Gloria Artis, okolicznościowymi dyplomami uznania, medalami pamiątkowymi Województwa Lubelskiego, a także dyplomami uznania Marszałka Województwa Lubelskiego.

Obchodom jubileuszu towarzyszyła wystawa publikacji Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie z lat 1907–2022, natomiast drukiem ukazało się wydawnictwo jubileuszowe przypominająca zeszłoroczną wystawę pt. „...jak dobrze być po kartach przeszłości – wędrowcem!”. *Wspomnienie o Hieronimie Łopacińskim*¹¹.

¹¹ „...jak dobrze być po kartach przeszłości – wędrowcem!”. *Wspomnienie o Hieronimie Łopacińskim*, red. A. Kozioł, M. Tomasiak, K. Stanek, M. Olejarczyk, Lublin 2020.

Po intensywnym półroczu WBP tylko na chwilę zwolniła tempo, bo już od czerwca rozpoczęliśmy intensywne przygotowania do prezentacji niepowtarzalnej wystawy, związanej z rocznicą bitwy pod Grunwaldem. Biblioteka, dzięki współpracy z Muzeum Historycznym Skierniewic im. Jana Olszewskiego, mogła bowiem przyjąć w swe mury zbliżoną rozmiarem do oryginału, kopię obrazu Jana Matejki „Bitwa pod Grunwaldem”, autorstwa utalentowanego, młodego artysty Ireneusza Rolewskiego. Wystawa pt. „Ponownie w Lublinie. Pokaz kopii obrazu Jana Matejki »Bitwa pod Grunwaldem«” została wzbogacona o militaria ze zbiorów Muzeum Narodowego w Lublinie, a Polskie Towarzystwo Numizmatyczne Oddział Lublin udostępniło historyczne i współczesne monety oraz medale upamiętniające słynną bitwę. Wystawę wzbogaciły również obiekty sakralne oraz publikacje udostępnione przez Rektora Kościoła pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny Zwycięskiej w Lublinie. Dopełnieniem ekspozycji były interesujące i rzadkie wydawnictwa, pochodzące ze zbiorów Biblioteki (dawne i współczesne), traktujące o tym historycznym wydarzeniu.

Powróciliśmy także do organizacji otwartych imprez cyklicznych. Z radością, po niemal dwuletniej przerwie, gościliśmy w swoich progach publiczność i uczestników organizowanych przez nas wydarzeń: XIX Ogólnopolskiego Tygodnia Bibliotek, organizowanego pod hasłem „Biblioteka – świat w jednym miejscu”, XII Lubelskiego Forum Bibliotekarzy, Nocy u Pana Hieronima – Noc Kultury 2022, XV Lubelskiej Aukcji Antykwarycznej, Konkursu „Książka Roku 2021”, XXVIII edycji Nagrody im. Anny Platto, Narodowego Czytania 2022 oraz XVII Lubelskiego Festiwalu Nauki. Organizowaliśmy spotkania autorskie, m.in. z Joanną Jodełką, Yakovem Shechterem, Radkiem Rakiem czy Hanną Cygler. Prezentowaliśmy wystawy: „*Oto ja Służebnica Pańska... Ikony ze zbiorów Muzeum Południowego Podlasia w Białej Podlaskiej*”, „Karmelitanki lubelskie. Prawizerunki”, „W świetle Marii Konopnickiej. W 180. rocznicę urodzin”. Pomimo końca pandemii i ówczesnej konieczności przeniesienia swojej działalności do sieci – nie opuściliśmy jej. Nadal co środę emitujemy nowy odcinek bibliotecznego programu „Poranek u Hieronima”, a zdecydowaną większość organizowanych wydarzeń transmitujemy na żywo na naszym facebookowym profilu.

Summary

This article presents the activities of the Hieronim Łopaciński Regional Public Library in Lublin over the last five years. It lists the events organised by the library, as well as its activities aimed at improving the accessibility and usability of the institution for the residents of Lublin and the Lublin Voivodeship.

The article also touches on issues related to the Covid-19 pandemic and the need to take steps to allow constant and uninterrupted contact with Library users. It concludes with a description of the events surrounding the celebration of the important anniversary year of 2022 for the staff.

Резюме

В статье представлена деятельность Люблинской воеводской публичной библиотеки им. Иеронима Лопацинского за последние пять лет. Перечислены мероприятия, организованные Библиотекой, а также рассмотрена её деятельность, направленная на улучшение доступности и полезности заведения для жителей Люблина и Люблинского воеводства.

В статье также поднимаются вопросы, связанные с пандемией Covid-19 и необходимостью принятия мер, обеспечивающих постоянный и бесперебойный контакт с пользователями Библиотеки. В завершение описаны мероприятия, сопровождавшие празднование важного для работников юбилейного 2022 года.

Izabela Koryś
Biblioteka Narodowa

OCENA SKUTKÓW PANDEMII COVID-19 DLA FUNKCJONOWANIA BIBLIOTEK

Assessment of the impact of the Covid-19 pandemic on the functioning of libraries

Оценка влияния пандемии Covid-19 на функционирование библиотек

Słowa kluczowe: wpływ Covid-19 na polskie biblioteki, spadek wskaźników wydajności bibliotek, struktura użytkowników bibliotek według wieku i zawodu, wymiar przestrzenny użytkowania bibliotek publicznych

Key words: influence of Covid-19 on Polish libraries, covid-related drop of library performance indicators, library users' structure by age and occupation, spatial dimension of public library usage

Ключевые слова: последствия Covid-19, количество читателей в 2019–2021 годах, показатели эффективности библиотек, структура читателей по возрасту и профессиям, пространственная дифференциация по воеводствам

W 2019 r. po raz pierwszy od dawna zarejestrowano w bibliotekach publicznych nieznaczny wzrost liczby czytelników¹. Korespondował on z wynikami ogólnopolskich badań czytelnictwa Biblioteki Narodowej, w których również zarejestrowano wzrost odsetka osób deklarujących czytanie książek². Niestety proces ten, który mógł świadczyć o wyhamowaniu lub wręcz odwróceniu trendu spadkowego w korzystaniu z bibliotek, został zaburzony wybuchem pandemii Covid-19. Środki przedsięwzięte w celu powstrzymania transmisji wirusa, w tym zwłaszcza ograniczenie mobilności ludzi i dostępności obiektów publicznych (tzw. lockdowny) objęły zarówno biblioteki jako instytucje publiczne, których dostępność i sposób funkcjonowania regulowały przepisy administracyjne oraz rekomendacje Biblioteki Narodowej³, jak też ich czytelników i użytkowników, których namawiano do pozostawania w domu i unikania miejsc publicznych oraz zachęcano do korzystania

¹ GUS, *Biblioteki publiczne w 2019 r.*, Informacje sygnałowe 13 VII 2020.

² Biblioteka Narodowa, *Stan czytelnictwa w Polsce w 2019 roku. Wstępne wyniki*, Warszawa 2020, [dostęp: 23 XI 2022], <<https://www.bn.org.pl/download/document/1587585168.pdf>>.

³ T. Makowski, *The National Library of Poland During the Coronavirus Pandemic: A Brief History of The First Nine Months of the State of Emergency*, „Przegląd Biblioteczny” 2020, numer specjalny, s. 38–56.

z książek w formie elektronicznej, ponieważ na papierowych i plastikowych powierzchniach mogły osiadać molekuly koronawirusa⁴.

Globalny charakter pandemii Covid-19 przejawiał się nie tylko w szybkości rozprzestrzeniania się wirusa, który błyskawicznie pojawiał się w kolejnych państwach, lecz także w skoordynowanym stosowaniu tych samych środków zapobiegawczych. Z wyjątkiem Szwecji⁵, w tym samym okresie (między marcem a początkiem maja) objęto lockdownem biblioteki większości krajów zachodnich⁶. W Polsce obowiązywał on między 12 marca a 4 V 2020 r. i oprócz bibliotek publicznych objął też biblioteki pedagogiczne⁷, naukowe i akademickie.

Bibliotekarze, pozbawieni kontaktu z czytelnikami, w bezprecedensowy sposób zintensyfikowali swoją obecność i aktywność w Internecie i mediach społecznościowych, co widać chociażby w diametralnym zwiększeniu liczby imprez online organizowanych przez biblioteki w 2020 i 2021 (por. tab. 1, 2 i 3), jak też innych treści audiowizualnych upublicznianych przez nie w Internecie. Regulacje epidemiczne, które limitowały liczbę czytelników przebywających jednocześnie w bibliotece sprzyjały przeniesieniu dotychczasowych form działalności (np. organizacji spotkań autorskich czy klubów książki) do sieci. Bibliotekarze szybko zorientowali się, że w atrakcyjnych imprezach online brały udział osoby mieszkające w odległych miejscowościach, niekoniecznie nawet zapisane do jakiegokolwiek biblioteki, co zniósło „przypisanie” bibliotek do obsługi „własnych” czytelników i użytkowników. Wirtualna forma wydarzeń transmitowanych online sprzyjała ich utrwaleniu i udostępnieniu w formie nagrań, które można było odtworzyć także po zakończeniu imprezy – był to kolejny czynnik zwieszający krąg ich odbiorców poza wartości obserwowane wcześniej dla tradycyjnych imprez organizowanych w siedzibach bibliotek.

Choć lockdown bibliotek oficjalnie zakończył się 5 V 2020 r., tempo ponownego otwierania bibliotek było niejednorodne i uzależnione od indywidualnych możliwości dostosowania się do nowych wymogów sanitarnych oraz decyzji dyrektora placówki i jej organizatora. Wprawdzie biblioteki pozostawały zamknięte najkrócej ze wszystkich instytucji kultury, jednak okrojona formuła w jakiej początkowo przywrócono ich funkcjonowanie, przekreślała wcześniejsze wysiłki zdefiniowania bibliotek jako „trzech miejsc” tworzących kapitał społecznych oraz spajających i definiujących tożsamość lokalnych społeczności. Zamiast tego, w roku 2020 i 2021 biblioteki publiczne na powrót stały się przede wszystkim „magazynami książek wypożyczanych do czytania w domu”⁸. W dodatku, ze względu na żywotność wirusa, po zwrocie książki należało poddawać kwarantannie, co dodatkowo spowalniało ich obrót.

⁴ Obszerne omówienie funkcjonowania bibliotek w pierwszym etapie pandemii zawierają prace I. Osłowskiej *Biblioteki w dobie pandemii. Przyczynek do badań*, „Toruńskie Studia Bibliologiczne” 2021, T. 14, nr 1 (26), s. 35–83 oraz M. Kisilowskiej, *Biblioteki publiczne w kryzysie. Doświadczenie pierwszego etapu pandemii*, SBP, Warszawa 2021.

⁵ E. Rundqvist, *Public libraries as a vital social function or something we can do without in times of crises. The Swedish reaction to Covid-19*, „Alexandria” 2020, nr 2–3 (30), s. 247–255.

⁶ M. Dobрева, H. Anghelescu, *Libraries and COVID-19: Opportunities for innovation*, „IFLA Journal” 2022, nr 48(1), s. 3–8, por. także S. Wakeling, J. Garner, P. Hider, et. al., *The challenge now is for us to remain relevant: Australian public libraries and the COVID-19 crisis*, „IFLA Journal 2022”, nr 1 (48), s. 138–154.

⁷ J. Jędrych, *Biblioteki pedagogiczne w czasie pandemii*, „Biuletyn EBIB” 2020, nr 4 (193).

⁸ I. Koryś, *Biblioteki wobec pandemii*, „Rocznik Kultury Polskiej”, 2021, s. 62–69.

Wskaźniki wykorzystania zbiorów

W tym kontekście spadek liczby odwiedzin, wypożyczeń i udostępnień na miejscu, zarejestrowany w danych GUS na podstawie formularza K-03, był nieuchronny. Między rokiem 2019 a 2020 liczba odwiedzin w bibliotekach publicznych spadła o 41% – z 71 mln do 42 mln (por. tab. 1). Warto zwrócić uwagę, że prawdopodobnie spadki objęły tylko ostatnie 10 miesięcy roku, więc ich rzeczywista skala była większa, sięgając zapewne około 50% (w okresie marzec–grudzień). Ograniczenia w dostępie do czytelni znalazły swoje odzwierciedlenie w spadku udostępnień księgozbioru (o 65%), zbiorów specjalnych (o 69%) i czasopism nieoprawnych (71%). Lepiej wypadły statystyki wypożyczeń – dominującej formy korzystania ze zbiorów w przypadku bibliotek publicznych (w bibliotekach naukowych, ze względu na inny charakter działalności i profil zbiorów w 2019 r. liczba udostępnień przewyższała liczbę wypożyczeń, biblioteki pedagogiczne sytuowały się pod tym względem pomiędzy bibliotekami publicznymi i naukowymi – por. tab. 2 i 3). Liczba wypożyczonych woluminów spadła w roku 2020 o 25% – z prawie 103 mln do 78 mln. Dla zbiorów specjalnych i czasopism nieoprawnych spadki te były nieco większe, wynosząc odpowiednio 36% i 44%.

Tabela 1. Wybrane wskaźniki funkcjonowania bibliotek publicznych w latach 2019–2021⁹

Kategoria:	Biblioteki publiczne					
	2019 (7881)*	2020 (7882)	2021 (7693)	Zmiana między 2019 a 2020 r.	Zmiana między 2020 a 2021 r.	Zmiana między 2019 a 2021 r.
UŻYTKOWNICY ZAREJESTROWANI W BIBLIOTECE	7 310 020	5 690 380	5 648 799	-22%	-1%	-23%
CZYTELNICY (użytkownicy aktywnie wypożyczający)	5 983 725	4 919 292	4 806 922	-18%	-2%	-20%
ODWIEDZINY W BIBLIOTECE	71 168 994	41 847 477	46 139 068	-41%	10%	-35%
WYPOŻYCZENIA NA ZEWNĄTRZ						
księgozbioru	102 731 653	77 539 434	89 114 665	-25%	15%	-13%
czasopism nieoprawnych	2 445 307	1 374 238	1 413 289	-44%	3%	-42%
zbiorów specjalnych	3 684 445	2 366 712	2 706 562	-36%	14%	-27%
w tym audiowizualnych	3 459 300	2 191 617	2 397 946	-37%	9%	-31%
w tym audiobooków	1 742 389	1 284 845	1 506 371	-26%	17%	-14%
UDOSTĘPNIENIA NA MIEJSCU						
księgozbioru	8 330 481	2 948 834	2 960 859	-65%	0%	-64%

⁹ Wszystkie dane zawarte w tabelach i na wykresach zostały opracowane przez autorkę na podstawie danych GUS.

z tego książek	7 898 564	2 763 841	2 834 633	-65%	3%	-64%
czasopism oprawnych	431 917	184 993	126 226	-57%	-32%	-71%
czasopism nieoprawnych	6 972 646	2 042 370	1 532 720	-71%	-25%	-78%
zbiorów specjalnych	439 650	135 461	182 849	-69%	35%	-58%
w tym audiowizualnych	166 604	43 273	40 638	-74%	-6%	-76%
w tym audiobooków	37 447	15 269	16 118	-59%	6%	-57%
WYDATKI NA MATERIAŁY BIBLIOTECZNE (w tys. zł)						
książki	88 124	87 223	88 234	-1%	1%	0%
czasopisma	10 103	9 046	7 758	-10%	-14%	-23%
dokumenty elektroniczne	85	350	1 190	312%	240%	1299%
licencjonowane zbiory elektroniczne, do których biblioteka opłaciła dostęp	2914	6643	8066	128%	21%	177%
IMPREZY						
liczba imprez stacjonarnych zorganizowanych przez bibliotekę dla użytkowników	274 986	112 749	133 893	-59%	19%	-51%
liczba imprezy online zorganizowanych przez bibliotekę dla użytkowników	810	15 891	21 533	1862%	36%	2558%
liczba konferencji, seminariów organizowanych przez bibliotekę	613	224	329	-63%	47%	-46%

* Liczba bibliotek publicznych, które w danym roku złożyły sprawozdanie K-03

Tabela 2. Wybrane wskaźniki funkcjonowania bibliotek pedagogicznych w latach 2019–2021

Kategoria:	Biblioteki pedagogiczne					
	2019 (256)*	2020 (254)	2021 (249)	Zmiana między 2019 a 2020 r.	Zmiana między 2020 a 2021 r.	Zmiana między 2019 a 2021 r.
UŻYTKOWNICY ZAREJESTROWANI W BIBLIOTECE	396 211	366 415	352 031	-8%	-4%	-11%
CZYTELNICY (użytkownicy aktywnie wypożyczający)	199 925	166 500	157 892	-17%	-5%	-21%
ODWIEDZINY W BIBLIOTECE	2 026 890	1 333 876	1 507 738	-34%	13%	-26%
WYPOŻYCZENIA NA ZEWNĄTRZ						
księgozbioru	3 148 167	2 699 022	2 974 871	-14%	10%	-6%
czasopism nieoprawnych	5 691	16 524	18 601	190%	13%	227%
zbiorów specjalnych	288 058	193 280	207 830	-33%	8%	-28%
w tym audiowizualnych	248 764	130 279	131 567	-48%	1%	-47%
w tym audiobooków	21 568	18 685	21 284	-13%	14%	-1%
UDOSTĘPNIENIA NA MIEJSCU						
księgozbioru	1 199 408	479 782	519 719	-60%	8%	-57%
z tego książek	776 506	326 907	360 606	-58%	10%	-54%
czasopism oprawnych	422 902	152 875	159 113	-64%	4%	-62%
czasopism nieoprawnych	254 870	111 177	133 182	-56%	20%	-48%
zbiorów specjalnych	14 697	13 212	9491	-10%	-28%	-35%
w tym audiowizualnych	11 515	9721	5876	-16%	-40%	-49%
w tym audiobooków	1619	1051	60	-35%	-94%	-96%
WYDATKI NA MATERIAŁY BIBLIOTECZNE (w tys. zł)						
książki	2589	2700	2677	4%	-1%	3%
czasopisma	842	807	767	-4%	-5%	-9%
dokumenty elektroniczne	5	12	9	122%	-27%	62%
licencjonowane zbiory elektro- niczne, do których biblioteka opłacała dostęp	172	177	220	3%	24%	28%

IMPREZY						
liczba imprez stacjonarnych zorganizowanych przez bibliotekę dla użytkowników	5220	3124	2572	-40%	-18%	-51%
liczba imprezy online zorganizowanych przez bibliotekę dla użytkowników	51	789	1143	1447%	45%	2141%
liczba konferencji, seminariów organizowanych przez bibliotekę	457	194	299	-58%	54%	-35%

* Liczba bibliotek publicznych, które w danym roku złożyły sprawozdanie K-03

Tabela 3. Wybrane wskaźniki funkcjonowania bibliotek naukowych w latach 2019–2021

Kategoria:	Biblioteki naukowe					
	2019 (848)*	2020 (808)	2021 (790)	Zmiana między 2019 a 2020 r.	Zmiana między 2020 a 2021 r.	Zmiana między 2019 a 2021 r.
UŻYTKOWNICY ZAREJESTROWANI W BIBLIOTECE	2 465 265	2 065 251	1 935 940	-16%	-6%	-21%
CZYTELNICY (użytkownicy aktywnie wypożyczający)	1 118 337	767 940	687 234	-31%	-11%	-39%
ODWIEDZINY W BIBLIOTECE	13 948 434	5 519 100	5 681 761	-60%	3%	-59%
WYPOŻYCZENIA NA ZEWNĄTRZ						
księgozbioru	10 610 456	6 140 396	6 439 290	-42%	5%	-39%
czasopism nieoprawnych	44 711	23 527	18 723	-47%	-20%	-58%
zbiorów specjalnych	485 129	274 079	280 487	-44%	2%	-42%
w tym audiowizualnych	361 236	212 051	216 825	-41%	2%	-40%
w tym audiobooków	119 801	80 634	101 330	-33%	26%	-15%
UDOSTĘPNIENIA NA MIEJSCU						
księgozbioru	10 741 321	2 733 617	2 674 005	-75%	-2%	-75%
z tego książek	8 938 138	2 221 404	2 160 168	-75%	-3%	-76%
czasopism oprawnych	1 803 183	512 213	513 837	-72%	0%	-72%
czasopism nieoprawnych	1 151 778	319 281	265 990	-72%	-17%	-77%

zbiorów specjalnych	523 307	156 405	208 530	-70%	33%	-60%
w tym audiowizualnych	95 754	22 354	24 535	-77%	10%	-74%
w tym audiobooków	3429	411	95	-88%	-77%	-97%
WYDATKI NA MATERIAŁY BIBLIOTECZNE (w tys. zł)						
książki	32 352	27 541	28 970 443	-14,9%	5,2%	-10,5%
czasopisma	24 022	21 579	18 566 193	-10,2%	-14,0%	-22,7%
dokumenty elektroniczne	712	531	1 772 012	-25,4%	233,6%	148,8%
licencjonowane zbiory elektroniczne, do których biblioteka opłaciła dostęp	60 860	105 907	72 150	74,0%	-31,9%	18,6%
IMPREZY						
liczba imprez stacjonarnych zorganizowanych przez bibliotekę dla użytkowników	5839	3152	2164	-46,0%	-31,3%	-62,9%
liczba imprez online zorganizowanych przez bibliotekę dla użytkowników	207	1400	1233	576,3%	-11,9%	495,7%
liczba konferencji, seminariów organizowanych przez bibliotekę	600	129	348	-78,5%	169,8%	-42,0%

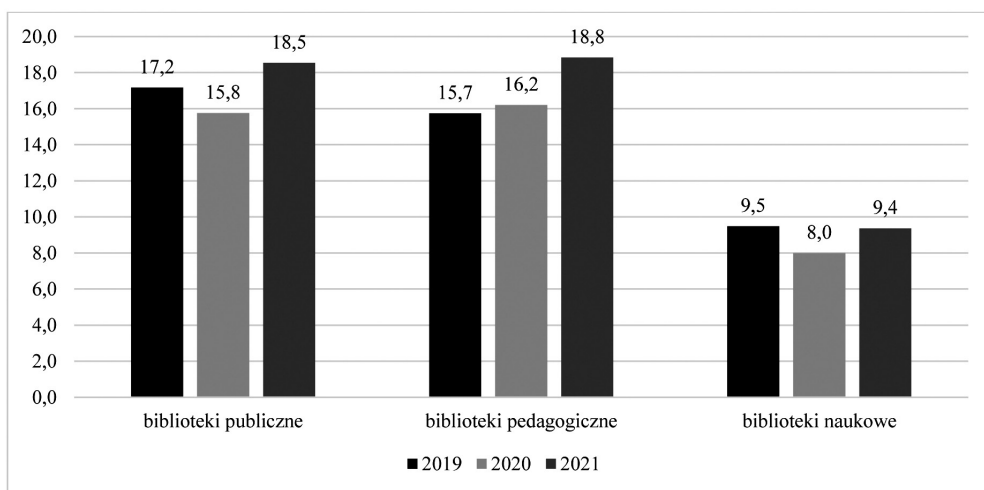
* Liczba bibliotek publicznych, które w danym roku złożyły sprawozdanie K-03

Mniejsza liczba odwiedzin i wypożyczeń zaowocowała spadkiem zarejestrowanej liczby czytelników – w 2020 r. nie pojawili się oni osobiście w bibliotekach publicznych oraz nie wypożyczyli z nich żadnych papierowych książek, multimediów na nośnikach fizycznych lub innych typów zbiorów zewidencjonowanych, co jest warunkiem definicyjnym zaklasyfikowania zarejestrowanego użytkownika biblioteki do grupy czytelników. W ten sposób w pierwszym roku pandemii z oficjalnych statystyk bibliotek publicznych zniknęło prawie milion osób (spadek o 18% – z 5,9 mln w 2019 r. do 4,9 mln w roku 2020), choć w rzeczywistości część z tych osób mogła np. czytać książki w formie cyfrowej za pośrednictwem kodów zdalnego dostępu otrzymanych z biblioteki publicznej, uczestniczyć w spotkaniach autorskich online lub korzystać ze zbiorów udostępnianych w bibliotekach i repozytoriach cyfrowych¹⁰ – pandemia uwypukliła nieadekwatność definicji i wskaźników statystycznych podporządkowanych wypożyczeniem na zewnątrz oraz zewidencjonowanym zbiorom fizycznym (papierowym lub na nośnikach elektronicznych). Jest to szczególnie problematyczne w przypadku bibliotek naukowych i akademickich (por. tab. 3), które w porównaniu z bibliotekami publicznymi i pedagogicznymi zanoto-

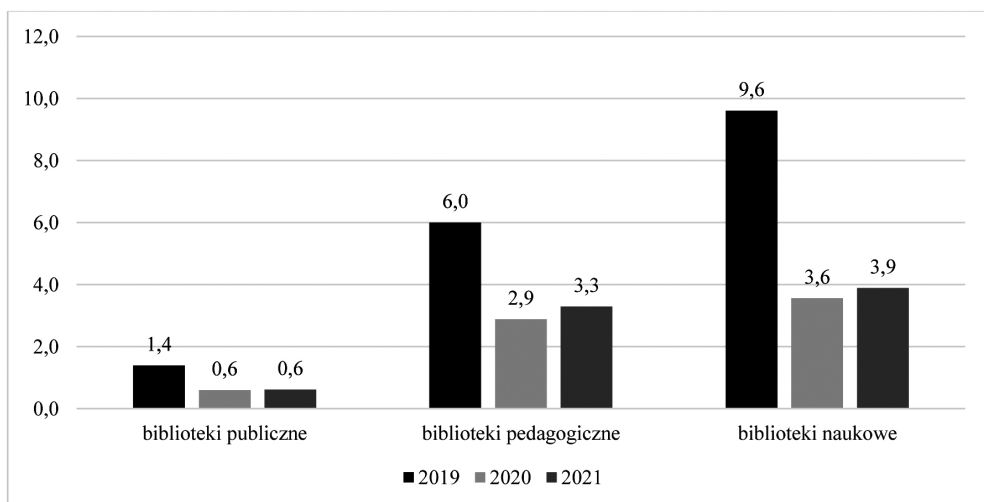
¹⁰ I. Koryś, dz. cyt.

wały najwyższy spadek odwiedzin i wypożyczeń, a w rezultacie także największy spadek liczby czytelników (o 31% między rokiem 2019 a 2020 oraz o 39% między rokiem 2019 a 2021) przy jednocześnie największej różnicy w proporcji czytelników do zarejestrowanych użytkowników oraz najwyższych nakładach na zakup zbiorów licencjonowanych (w 2020 r. szesnastokrotnie wyższych niż wydatki bibliotek publicznych i czterystu krotnie wyższych niż wydatki bibliotek pedagogicznych – por. tab. 1, 2 i 3). Spadek fizycznych odwiedzin oraz wypożyczeń i udostępnień księgozbioru mógł korespondować ze wzrostem wykorzystania zbiorów w dostępie cyfrowym, co nie znalazło adekwatnego odzwierciedlenia w statystykach podporządkowanych zbiorom fizycznym i bezpośrednim odwiedzinom w siedzibach bibliotek.

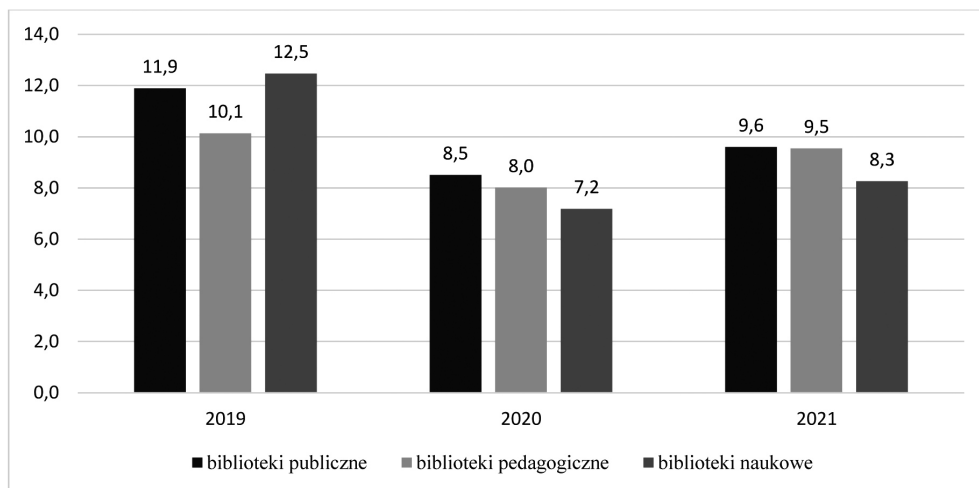
Wykres 1. Wypożyczenia w przeliczeniu na 1 czytelnika

Wykres 2. Udostępnienia w przeliczeniu na 1 czytelnika

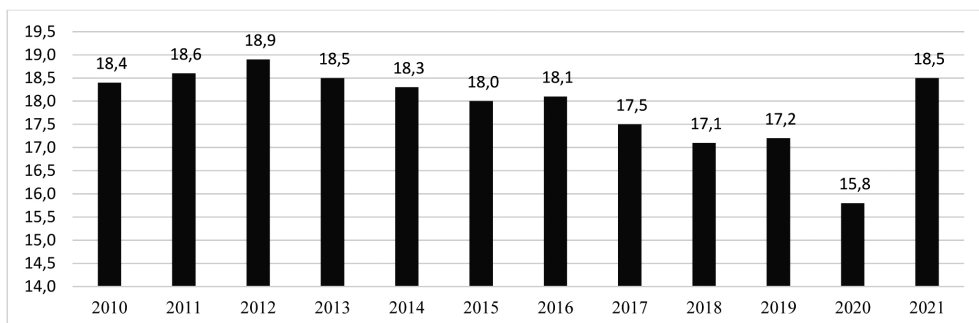

Wykres 3. Odwiedziny w przeliczeniu na 1 czytelnika

W 2021 r. sytuacja w bibliotekach publicznych uległa zmianie. Wprawdzie liczba czytelników spadła o kolejne 2%, ale o 10% wzrosła liczba wypożyczeń co oznacza, że czytelnicy, którzy w bibliotekach pozostali, wypożyczyli z nich zdecydowanie więcej jednostek bibliotecznych niż w latach poprzedzających pandemię. Jest to ciekawy i nieco zaskakujący wynik, choć zbieżny z trendem zaobserwowanym np. w Finlandii. W 2021 r. na jednego czytelnika przypadło 18,5 woluminów (w 2019 r. było ich 17,2 – por. wykres 1). Tak wyraźna mobilizacja aktywności czytelników w 2021 r. (w którym wciąż obowiązywało sporo ograniczeń w funkcjonowaniu bibliotek, a część usług i sprzętu pozostała niedostępna) jest optymistycznym prognozą dla wyników z roku 2022.

Wykres 4. Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika bibliotek publicznych w woluminach

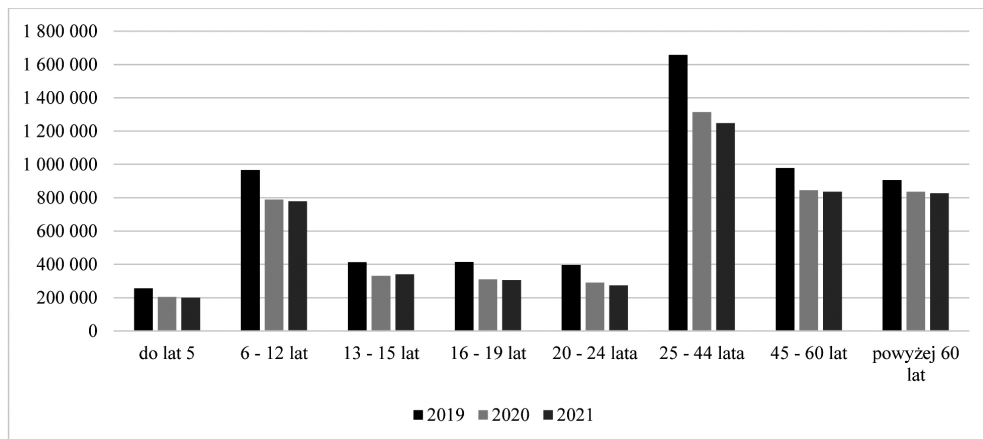
Struktura wieku

Dane GUS pozwalają przyjrzeć się dokładniej ewolucji populacji czytelników bibliotek publicznych w skutek Covid-19 i lockdown'ów. Spadek liczby czytelników pomiędzy rokiem 2019 i 2020 okazał się niejednorodny. Szczególnie wysoki był w grupie osób młodych – w wieku 16–24 lata, aż o ponad ¼. Z kolei najniższe spadki obserwować można w grupie ludzi 45+, wyraźnie poniżej średniej dla populacji. W roku 2021 wciąż szybko spadała liczba czytelników w wieku 20–24, a z korzystania z bibliotek zaczęli też rezygnować czytelnicy w wieku 25–44 lata. Krajobraz po dwóch latach pandemii wygląda następująco: liczba czytelników spadła o 20%, ale wśród czytelników w wieku 16–44 spadki te były zdecydowanie większe. Z kolei wśród starszych czytelników (45–60 i 60+) były one wyraźnie niższe (por. tab. 4 oraz wykres 5 i 6). Pomimo odpływu 1/3 czytelników (20%) między rokiem 2019 a 2021, wewnętrzna kompozycja tej grupy pod względem wieku i zajęcia w zasadzie nie uległa zmianie (por. wykres 7 i 8).

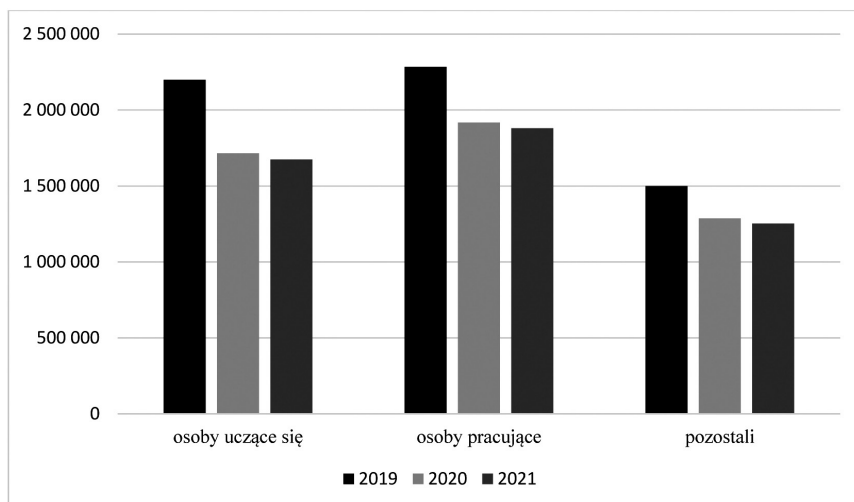
Tabela 4. Czytelnicy bibliotek publicznych według wieku i zajęcia w latach 2019–2021

CZYTELNICZY (biblioteki publicznej)	Dane liczbowe (w tys.)			Zmiana procentowa		
	2019	2020	2021	Zmiana między 2019 a 2020 r.	Zmiana między 2020 a 2021 r.	Zmiana między 2019 a 2021 r.
OGÓLEM	5 984	4 919	4 807	-17,8%	-2,3%	-19,7%
według wieku						
do lat 5	255	203	199	-20,1%	-2,1%	-21,8%
6 – 12 lat	966	790	779	-18,3%	-1,3%	-19,3%
13 – 15 lat	412	331	340	-19,6%	2,6%	-17,6%
16 – 19 lat	414	309	304	-25,3%	-1,6%	-26,5%
20 – 24 lata	396	290	274	-26,7%	-5,7%	-30,9%
25 – 44 lata	1 657	1 314	1 248	-20,7%	-5,0%	-24,7%
45 – 60 lat	978	846	836	-13,6%	-1,1%	-14,6%
powyżej 60 lat	905	836	826	-7,7%	-1,1%	-8,7%
według zajęcia						
osoby uczące się	2 200	1 715	1 674	-22,1%	-2,4%	-23,9%
osoby pracujące	2 285	1 918	1 880	-16,1%	-2,0%	-17,8%
pozostali	1 498	1 287	1 254	-14,1%	-2,6%	-16,3%

Wykres 5. Liczba czytelników bibliotek publicznych w grupach wieku

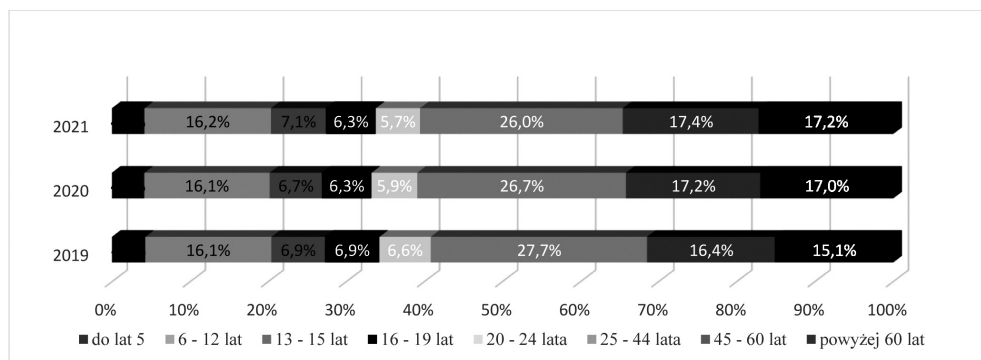
Wykres 6. Liczba czytelników bibliotek publicznych według zajęcia

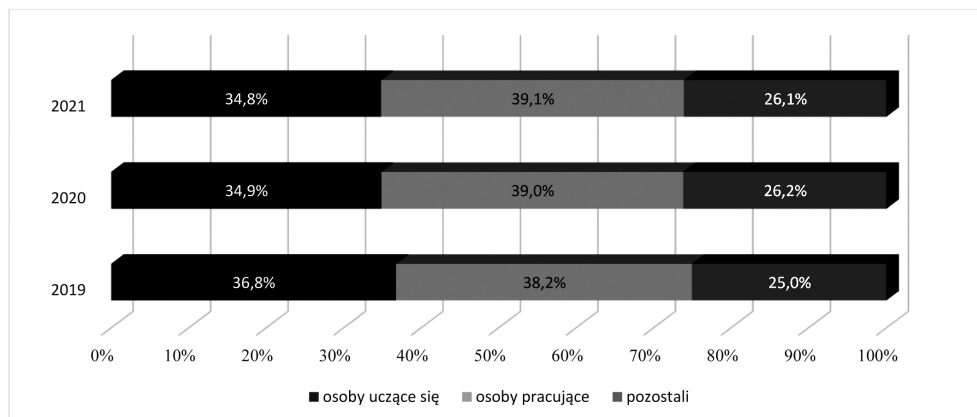
Warto rozważyć, co mogło wpłynąć na zróżnicowanie odpływu z bibliotek. Być może wśród osób pracujących w wieku 25–44 ważne okazały się nowe obciążenia (najpierw związane niejednokrotnie z przystosowaniem się do pracy w domu i opieką nad dziećmi, pozostawionymi na bardzo długo w trybie nauczania zdalnego). W podobny sposób zdalne nauczanie mogło ograniczyć korzystanie z bibliotek publicznych przez uczącą się młodzież i młodych dorosłych – szkoły, a zwłaszcza uczelnie dokonały wysiłków, by udostępniać potrzebne materiały w formie cyfrowej.

Z kolei „lojalność” seniorów, którzy w najmniejszym stopniu odpłynęli z grona do-tychczasowych czytelników, może wynikać zarówno z ugruntowanego i trwałego przyzwyczajenia do lektury książek papierowych (co mogło powstrzymać ich przed przejściem na korzystanie z ebooków i audiobooków z platform zdalnego dostępu), jak też z poczucia osamotnienia i alienacji, które było powszechnym doświadczeniem w okresie pandemii. Osobiste odwiedzin w bibliotece oraz kontakt z bibliotekarzem mógł zaspokajać potrzebę interakcji społecznych, które osłabły w wyniku izolacji i lęków towarzyszących kontaktom społecznym. Wreszcie warto wskazać, że procesy demograficzne – zwłaszcza starzenie się społeczeństwa – mogą wpływać na przyrost bezwzględnej liczby czytelników w starszych grupach wiekowych. Po prostu rozmiary tych grup dość dynamicznie się zwiększają.

Wykres 7. Struktura czytelników bibliotek publicznych według wieku

Wykres 8. Struktura czytelników bibliotek publicznych według zajęcia

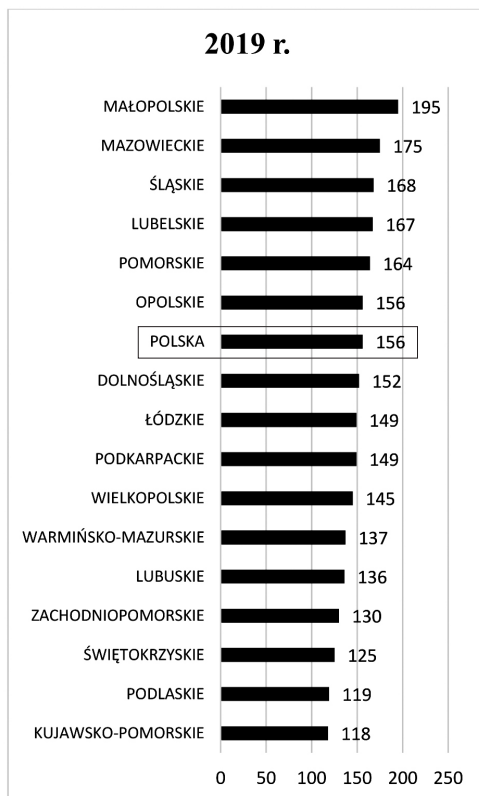

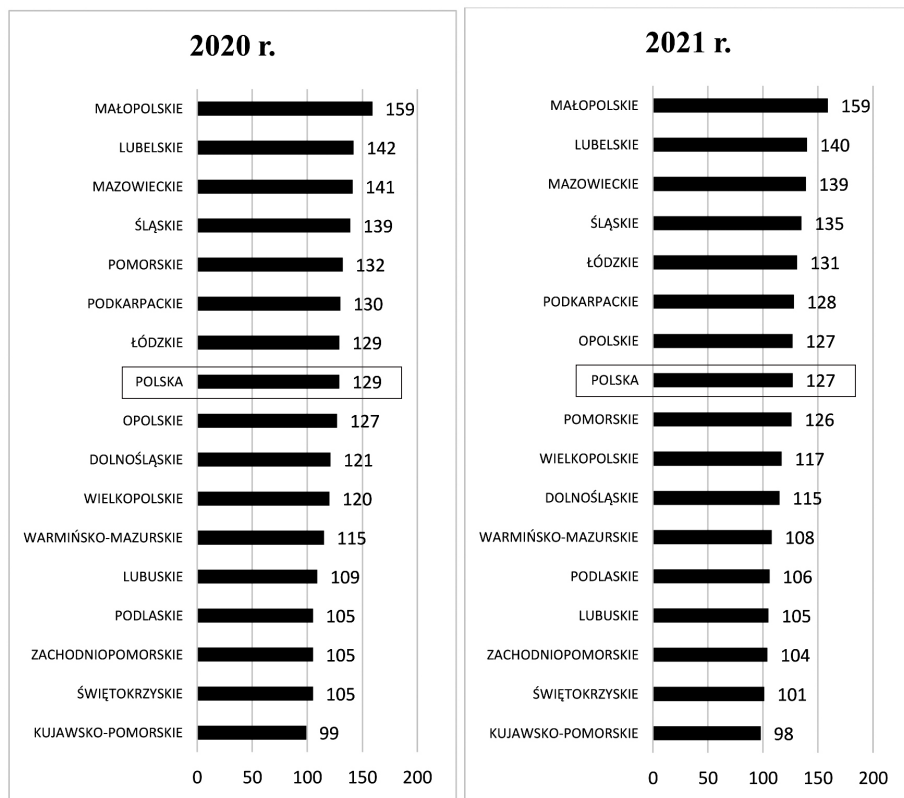
Zróźnicowanie geograficzne

Co zaskakujące, pandemia w zróżnicowany sposób wpłynęła na zachowania czytelników bibliotek publicznych w różnych regionach Polski. Być może wynikało to z niejednorodnych zasad dostosowania się bibliotek do wymogów narzuconych przez regulacje anty-COVIDowe, różnic w poziomie zurbanizowania lub odmiennych modeli funkcjonowania sieci bibliotecznej. Liczba czytelników (na 1000 mieszkańców) znacząco się różniła między województwami już w roku 2019. W województwie małopolskim na 1000 mieszkańców przypadało aż 65% czytelników więcej niż w kujawsko-pomorskim (odpowiednio 195 i 118). W roku 2019 liczba czytelników spadła w każdym województwie, niemniej uwidoczniły się wyraźne różnice. O ile na poziomie kraju między rokiem 2019 a 2020 na każde 1000 mieszkańców ubyło aż 27 czytelników, to ubytek w województwie małopolskim i mazowieckim (w których w 2019 r. liczba czytelników przypadających na 1000 mieszkańców była najwyższa w kraju) wyniósł ponad 30 czytelników, podczas gdy w województwach podlaskim, podkarpackim i kujawsko-pomorskim był mniejszy niż 20 czytelników na 1000 mieszkańców. Województwo kujawsko-pomorskie było jedynym, w którym liczba czytelników spadła w wyniku pandemii poniżej 10% populacji. W roku 2021 spadki wyhamowały, a nawet w niektórych województwach pojawiły się nieznaczne wzrosty (łódzkie, podlaskie). Największe spadki odnotowano w warmińsko-mazurskim i pomorskim (odpowiednio 7 i 6 os./1000 mieszkańców). W rezultacie, dystanse między województwami ulegały już tylko nieznacznym zmianom. Dysproporcje w tempie spadku liczby czytelników między województwami mogą wiązać się z ograniczeniem zatrudnienia w sektorze usług (restauracje, salony fryzjerskie i kosmetyczne siłownie itp. najdłużej podlegały lockdownom) w okresie pandemii oraz upowszechnieniem zdalnej pracy i nauki, co spowodowało powrót części pracowników i studentów, wcześniej rezydujących w największych aglomeracjach, do miejscowości pochodzenia, a w rezultacie odpływ czytelników z obszarów wysocze zurbanizowanych.

Znaczne spadki liczby czytelników wystąpiły też we wszystkich województwach, gdzie na przeciętną placówkę przypada wielu czytelników: w mazowieckim, pomorskim, małopolskim i śląskim ubytek czytelników przekraczał 30 os./1000 mieszkańców. Z drugiej strony małe rozmiary bibliotek (jak w lubuskim czy opolskim) również nie uchroniły tych województw przed spadkiem liczby czytelników, co dowodzi złożonej natury regionalnych zróżnicowań.

Wykres 9, 10, 11. Czytelnicy na 1000 mieszkańców w latach 2019–2021

Podsumowanie

Pandemia Covid-19 (a zwłaszcza środki, które miały zapobiec jej rozprzestrzenianiu) odgraniczyły dostęp do pomieszczeń, infrastruktury i zbiorów bibliotek, co między 2020 a 2021 r. zaowocowało spadkiem liczby czytelników, mierzonym kryteriami wypracowanymi w rzeczywistości przedpandemicznej (wymóg osobistych odwiedzin w siedzibie biblioteki oraz wypożyczenia zbiorów zewidencjonowanych). Rok 2020 był ostatnim, w którym biblioteki działały bez ograniczeń. W roku 2020 ograniczenia funkcjonowania bibliotek osiągnęły szczególne natężenie. Od połowy roku 2021 natężenie polityki lockdownów słabło, ale bez wątpienia kolejne fale zachorowań (zimą, wiosną i jesienią) wpływały na mniejszą skłonność do mobilności Polaków i uczestniczenia w życiu społecznym (albo z powodu regulacji, albo indywidualnych obaw). Dopiero rok 2022 przyniósł uspokojenie sytuacji, ale na dane pokazujące stan instytucji kultury „po covidzie” trzeba jeszcze poczekać. Konieczność stosowania się do obowiązujących rozporządzeń i wymogów sanitarnych zniweczyła część wcześniejszych wysiłków, podejmowanych w celu zwiększenia społecznej i więziotwórczej roli bibliotek publicznych – czasowo stały się „magazynami książek wypożyczanych do czytania w domu”.

Dane zaprezentowane w powyższym omówieniu, choć dotyczą tylko bibliotek, każą zastanowić się nad losem innych instytucji publicznych, które równie mocno, a czasem nawet bardziej, dotknęła pandemia – szkół, uczelni, teatrów, muzeów, domów kultury. Patrząc na powyższe wykresy i tabele dostrzec można też, jaka jest

skala wyzwań, które stają przed bibliotekarzami dziś. To dziś jest zresztą czasem równie trudnym – komplikuje je inflacja, obawy o przyszłość czy reperkusje wojny w Ukrainie.

Summary

This article presents a summary of basic statistics on the functioning of public and scientific libraries in Poland in 2019–2021. Due to the Covid-19 restrictions imposed in 2020 (i.e. full lockdown from 24 March 2020 to 5 May 2020, quarantine of library materials, restricted access to library premises and book collections), the number of library visits, library loans and, consequently, also the number of 'readers' (library users who borrowed a physical item at least once in a year) decreased significantly: for public libraries -41% for visits; -25% for loans and -18% for readers in 2019–2020. In academic libraries, the decline was even steeper: -60% for visits, -42% for loans, and -31% for readers in 2019–2020. In 2021, Polish libraries were operating under the 'new normal' scheme, which allowed greater access to library space and collections. Between 2020 and 2021, the number of visits (+10%) and loans (+15%) increased in public libraries, while the number of readers decreased slightly (-2%). Due to remote education lasting almost 2 years in 2020–2021, both staff and users of research libraries (mainly university students and teaching staff) adapted to digital access to a greater extent than was the case in public libraries. This was reflected in the statistics of science libraries based on in-person visits and physical loans: library visits (+3%) and loans (+5%) grew more slowly than in public libraries, and the number of readers (-6%) fell even further.

Резюме

В статье приведены и рассмотрены основные статистические данные по функционированию публичных, научных и педагогических библиотек за 2019–2021 годы. В 2020 г. доступ к библиотечным помещениям и их фондам для читателей был существенно усложнён правительственными противоэпидемическими ограничениями, в частности, полным локдауном в период с 24 марта по 05 мая 2020 г., карантином библиотечных материалов, запретом доступа к библиотечным помещениям, а также ограничением количества лиц и минимизацией времени их пребывания в библиотеках. Меры по предотвращению распространения вируса привели в 2020 г. к уменьшению количества посещений библиотек и выдачи книг и, как следствие, к уменьшению количества зарегистрированных читателей в публичных, научных и педагогических библиотеках. В 2021 г. несмотря на снятие некоторых ограничений количество читателей в публичных библиотеках не возросло по сравнению с 2020 г. (а даже уменьшилось на 2%), зато существенно возросла активность тех читателей, которые остались в библиотеках (измеряется по количеству выдачи книг на одного читателя).

Ewa Hadrian

Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie

KULTURA W CZASACH ZARAZY – TRADYCJA W NOWEJ FORMIE

Culture in a time of pandemic – tradition in a new form

Культура во времена заразы – традиция в новом виде

Słowa kluczowe: pandemia, Covid-19, zaraza, Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie, promocja, cyfryzacja, media, Internet

Key words: pandemic, Covid-19, plague, Hieronim Łopaciński Regional Public Library in Lublin, promotion, digitisation, media, Internet

Ключевые слова: пандемия, COVID-19, зараза, Люблинская воеводская публичная библиотека им. Иеронима Лопацинского, промоция, цифризация, СМИ, Интернет

Z dużym zainteresowaniem śledziłam pojawiające się na bieżąco materiały dotyczące zmian, które w nasze życie wniosła pandemia. Nie ma chyba dziedziny życia, w którą pandemia by nie zaingerowała. Mniej lub więcej, bardziej więcej niż mniej, skutki pandemii odczuwaliśmy i odczuwać będziemy.

Ja jednak zamienię słowo pandemia na zaraza. Nie bez powodu. Słownikowo „zaraza” znaczenia ma trzy. To po pierwsze choroba zakaźna występująca masowo, po drugie – groźne, trudne do zwalczenia zjawisko, i po trzecie, potocznie – wyzwisko lub przekleństwo. Wszystkie trzy znaczenia oddają doskonale formę zjawiska, które zmieniło nasze życie. I to bezpowrotnie. Poza tym moje rozważania skupiają się na kulturze, która oparta jest na wielowiekowej tradycji. A dawnej to zaraza dotykała ludzi, trzebiąc ich niemiłosiernie, wystarczy przypomnieć sobie te najstraszniejsze plagi, które dotknęły dawno-niedawno ziemię: dżumę, cholera, czarną ospę, hiszpankę, ebolę. Zaraza zawsze zmieniała ludziom nieodwracalnie życie, jeżeli w ogóle pozwoliła im przy życiu pozostać.

Publikowane w tym numerze „Bibliotekarza Lubelskiego” artykuły omawiają wiele aspektów wpływu wirusa Covid-19 na współczesną kulturę, na biblioteki. Ich autorzy opisują zmiany, które w funkcjonowaniu bibliotek zaistniały. Zdefiniowali problemy i skutki zarazy oraz wyliczyli metody i sposoby radzenia sobie bibliotek w czasach zarazy. Ja również pragnę przywołać wybrane działania, które powzięliśmy w naszej placówce, czyli Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie, ale zechcę umieścić je w pewnej perspektywie¹.

¹ Działania WBP w Lublinie w czasie pandemii opisały wcześniej: B. Lech-Jabłońska, *Koronawirus – czytelnicy – bibliotekarze: Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie*.

Umożliwia mi to mój wieloletni staż pracy, który pozwolił mi na udział w metamorfozach, by nie powiedzieć rewolucjach bibliotecznych ostatnich kilkadziesiąt lat.

Te najbardziej spektakularne zmiany to oczywiście przejście z wersji analogowej na wersję zautomatyzowaną procesów bibliotecznych, a później, już szybko – cyfryzację i digitalizację zbiorów, które zrewolucjonizowały sposób udostępniania zbiorów, zmieniając znacząco – co za tym idzie – sposób korzystania z biblioteki i myślenia czytelnika o dostępie do zbiorów. Po drodze biblioteki publiczne (już w efekcie zmian zewnętrznych, nie *stricte* bibliotekarskich), stawały się podmiotami, które już nie stanem księgozbiorów i ich liczebnością zdobywały uznanie czytelników, ale nowymi formami pracy, dotąd pozostającymi na uboczu, niezbyt eksponowanymi. Polska samorządowa, Polska w pełni europejska sprawiła, że biblioteki publiczne zaczęły pełnić rolę miejsca kultury, które nie ogranicza się wyłącznie do dostępu do publikacji, ale stało się miejscem spełniania potrzeb kulturalnych, nie tylko je realizując, ale również inspirując. Ten model biblioteki nie jest oczywiście pomysłem naszego społeczeństwa, ale jest sprawnie implementowany i znakomicie dopełniany oraz rozwijany przez kreatywnych pracowników polskich bibliotek.

Te rewolucje najlepiej oddają kolejne hasła Ogólnopolskiego Tygodnia Bibliotek, organizowanego tradycyjnie, w maju, już od 19 lat, z inicjatywy Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Dotychczasowe edycje odbywały się pod następującymi hasłami, od wiele znaczącego hasła w roku 2004 „Biblioteki w Europie były zawsze”, poprzez kolejne: „Biblioteka otwarta na Ciebie”, „Nie wiesz? Zapytaj w bibliotece”, „Biblioteka mojego wieku”, „Biblioteka miejscem spotkań”, „Biblioteka to plus”, „Biblioteka – słowa, dźwięki, obrazy”, „Biblioteka zawsze po drodze, nie mijam – wchodzę”, „Biblioteka ciągle w grze”, „Biblioteka przestrzenią dla kreatywnych”, „Czytanie łączy pokolenia”, „Wybieram bibliotekę”, „Biblioteka inspiruje”, „Biblioteka. Oczywiście!”, „(Do)wolność czytania”, „#biblioteka”, „Zasmakuj w bibliotece”, „Znajdziesz mnie w bibliotece”, „Biblioteka – świat w jednym miejscu”. Hasła wybierane są w drodze konkursu, ale dokładne ich chronologiczne prześledzenie wraz z uzasadnieniem wyboru, daje wyraźny sygnał, jak zmienia się (szybko) postrzeganie biblioteki w obecnym świecie, jakie nowe role bibliotekom się nadaje, bądź jakie zadania biblioteka przyjmuje i przejmuje, jak nowe wyzwania świata zewnętrznego ją kształtują i wreszcie – czego nowego, innego, nowatorskiego od biblioteki oczekują czytelnicy.

Inicjując Ogólnopolski Tydzień Bibliotek w roku 2004 Zarząd Główny Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich napisał:

„Bieżący rok, rok formalnego przystąpienia do struktur Unii Europejskiej jest dla Polski rokiem szczególnym. Życie ekonomiczne, gospodarcze, ale i kultura naszego kraju zostaną skonfrontowane ze społeczeństwami bogatszymi, tworzącymi swój dobrobyt w ciągu wielu lat, a nawet stuleci. Skłania to do skupienia uwagi również na bibliotekach. One także staną przed koniecznością skutecznego zaprezentowania swoich walorów w nowym, otwartym na międzynarodową społeczność klimacie.

To nowe wyzwanie nakłada się na systematycznie wzrastające potrzeby edukacyjne, kulturalne, informacyjne i społeczne mieszkańców naszego kraju. (...) Sprostanie tym potrzebom wymaga zwiększania nakładów na rozbudowę zbiorów i nowe technologie w bibliotekach, co z kolei jest możli-

we tylko wówczas, gdy rządzący i obywatele będą postrzegać biblioteki jako instytucje, bez których poprawa gospodarki i nadzieje na wzrost dobrobytu społeczeństwa będą zubożone.

Choć nie odstawiamy od cywilizacyjno-kulturowych kanonów Zachodu i bibliotekarzom polskim nie brak inwencji, wiedzy, znajomości najnowszych metod pracy, dorobku myśli teoretycznej i bogatych, historycznych tradycji, to, niestety, społeczeństwo polskie zna obraz bibliotek, kształtowany poprzez stereotyp półki i kartkowego katalogu. Obraz taki kreują najczęściej ludzie traktujący czytelnictwo i książkę niemal jako synonim wieków pary i elektryczności. Najwyższa pora, aby tak opaczny wizerunek zacząć zmieniać. „(...) Zasadniczym jego celem jest rozpropagowanie wiadomości o informacyjnej, społecznej, edukacyjnej i kulturotwórczej roli bibliotek, ich różnorodnej ofercie usługowej, bogactwie zbiorów, przybliżenie społeczeństwu ich wizerunku jako nowoczesnych, przyjaznych społeczeństwu instytucji. To swoiste »doinformowanie« Polaków powiedzie się, jeżeli swój dorobek i potrzeby ze społecznej służby pokażą możliwie wszystkie rodzaje bibliotek”².

I tak się stało. Kolejne lata to zmiany, zmiany, zmiany... Biblioteka przestała być instytucją, która stara się przede wszystkim skrzętnie gromadzić zbiory i – po sumiennym ich opracowaniu – wypożyczyć do domu lub prezencyjnie udostępnić zainteresowanym. Musiała stawić czoła silnej konkurencji różnorodnych, ekspansywnych i atrakcyjnych mediów elektronicznych. Pisano wtedy: „Komputeryzacja procesów bibliotecznych i coraz powszechniejszy dostęp do Internetu to z pewnością czynniki sprzyjające otwarciu się na nowe informacje, tendencje, mody, prądy intelektualne”³. Podkreślano rolę bibliotek jako miejsca informacji wszelkiej, pisząc zasłużenie, że „informacja zawsze była ważnym elementem pracy bibliotekarza, lecz dzisiaj, w dobie coraz większych możliwości wyszukiwania różnorodnych wiadomości i szybkiego ich udostępniania, głównie za sprawą technik elektronicznych, staje się jedną z najważniejszych zadań bibliotekarstwa”⁴. Wcale nie powoli, ale bardzo szybko współczesna biblioteka zaczęła pełnić nie tylko tradycyjnie przypisywane jej funkcje gromadzenia, opracowania i udostępniania zbiorów, ale stawać się miejscem prezentacji twórczości artystycznej, działań edukacyjnych, źródłem kompetentnego doradztwa, przestrzenią dla rozwoju zainteresowań. Zaczęto bibliotekę postrzegać jako przyjazne i bezpieczne miejsce spotkań różnych osób, niekoniecznie wyłącznie czytelników. Dostrzeżono szybko, że bezpośrednie spotkanie z drugim człowiekiem, przyjazna i otwarta na to przestrzeń biblioteczna, są niebywale cenne i warte zachodu.

Biblioteki zaczęły przeobrażać się w mediateki, stawały się miejscem nieodzownym w trakcie codziennego wypełniania obowiązków edukacyjnych, zawodowych, społecznych. Zaczęła się tworzyć moda na „bywanie” w bibliotece, niezależnie od wieku czy statusu zawodowego przybywających tam ludzi. Zaczęto stawiać na funkcjonalność, zaczęto przybywać nowych budynków bibliotecznych, które nie były już adaptowane, ale budowane z myślą o konkretnej przestrzeni bibliotecznej, a ich architektura, wyposażenie oraz wystrój wewnątrz sugestywnie antycypowały zadania, które w przyszłości miały te pomieszczenia wypełniać. Przeciwdziałanie wy-

² Zob. Tydzień Bibliotek 2004 – Biblioteki w Europie były zawsze, [dostęp: 1 XII 2022], <<http://tydzienbibliotek.sbp.pl/o-programie/tydzien-bibliotek-2004/>>.

³ Tamże.

⁴ Zob. Tydzień Bibliotek 2006 – Nie wiesz? Zapytaj w bibliotece, [dostęp: 19 XII 2022], <<http://tydzienbibliotek.sbp.pl/o-programie/tydzien-bibliotek-2006-nie-wiesz-zapytaj-w-bibliotece/>>.

kluczeniu cyfrowemu, sprawne funkcjonowanie w społeczeństwie technologicznie sterowanym było i jest trudne dla najstarszych grup wiekowych, więc to biblioteki wzięły na swe barki proces wprowadzania i oswojenia tych grup społecznych z nowoczesnymi technologiami. Co jednak było niezmiernie ważne, to najpierw bibliotekarze, często metodą prób i błędów, nierzadko pozostawieni sami sobie, musieli oswajać nowe sprzęty, by móc pomagać innym.

A czego oczekiwali w zmieniających się placówkach bibliotekarze? Oczekiwali nowych czytelników, którzy do biblioteki przyjdą nie tylko na tradycyjne spotkanie autorskie i promocję książki, ale na spotkanie z ciekawym człowiekiem – nie tylko pisarzem, na warsztaty czytelnicze, ale i np. garncarskie, a przy okazji – wypożyczą książkę, czasopismo, płytę czy audiobook, skorzystają z Internetu, posiedzą i skonstatują, że biblioteka to miłe, gościnne i przychylne im miejsce: do życia, do naładowania energii (w rozumieniu bezpośrednim – telefonu komórkowego czy smartfona, jak i metaforycznym), do poszerzenia wiedzy wszelkiej, do spotkania z przyjaciółmi. Biblioteka obecnie już nie jest taka cicha, zahukana i sterylna, ale kolorowa, barwna, otwarta, dostępna, zapraszająca, pełna gwaru.

I kiedy już się nam wydawało, że obłaskawiliśmy wszelkie rewolucje, że niestraszne naszemu czytelnikowi ani zasoby elektroniczne naszych księżnic, że biblioteki cyfrowe jednak nam nie odbiorą czytelników, bo ci, którzy z nich korzystają, dostrzegają potencjał księgozbiorów tradycyjnych, że tablety oraz czytniki są nieskomplikowane i przyjemne, ale półki z książkami są znowu wartością dodaną i pożądaną w naszych domach, wtedy nadeszła zaraza. Cichutko i niepostrzeżenie, choć my, w globalnej wiosce, wiedzieliśmy o niej wcześniej co nieco. Wmawialiśmy sobie tylko, że to za daleko, że to niemożliwe, że zbyt drastyczne. Ale zaraza, nawet ta XXI w., rządzi się swoimi prawami, nie zna granic. Swoje możliwości i swoją siłę wykorzystwała w 100 procentach.

W jednej chwili stanęliśmy wobec nowej rewolucji, kolejnej metamorfozy, wymogu dostosowania swojej pracy i powierzonych zadań do zaistniałej – nowej dla wszystkich – sytuacji. Presją czasu była ważnym problemem, trudne było szybkie podejmowanie decyzji, co do formy nowego działania bibliotek. Najważniejsze było – przynajmniej w mojej ocenie – sprawne działanie, które w okolicznościach bezwzględnej walki o życie i zdrowie, toczącej się każdego dnia w naszych domach, domostwach bliskich, przyjaciół i znajomych, potęgowane przez wszechobecną i dostępną w każdym medium falę budzących groźbę informacji, nie było czynnikiem sprzyjającym.

A jednak bibliotekarze i tym razem zdali egzamin. Zaraza zmieniła radykalnie funkcjonowanie i działanie bibliotek w latach 2020–2021. Ważne, że zmiany te musiały się dokonać dynamicznie, często intuicyjnie. Dotknęły bibliotek w dwóch polach: modelu pracy wewnętrznej oraz oferty zewnętrznej, usługowej. Ponadto zmiany te były realizowane w kolejnych zmiennych trybach stworzonych przez czynniki zewnętrzne: całkowitego lockdownu oraz późniejszej pracy opartej o podstawowe warunki sprzed zarazy, jednak obudowanej wieloma ograniczeniami.

Do najważniejszych prac w WBP w Lublinie, zaliczyć można: przeniesienie szkoleń, konferencji, warsztatów, promocji książek czy spotkań autorskich do sieci. Dotyczy to również spotkań w małych grupach branżowych, zawodowych, gdzie kontakt „ekranowy” okazał się sprawniejszy (szybszy, konkretniejszy) niż mailowy czy telefoniczny.

Praca zdalna, którą rozpoczęto w bibliotekach, wymagała również przypisania pewnych nowych zadań czy obowiązków poszczególnym pracownikom.

W WBP w Lublinie w ramach pracy zdalnej uaktywniliśmy pracowników tworząc podstronę Biblioteki zatytułowaną „Domowe Narodowe Czytanie” (DNC). Mini-eseje, recenzje książek, początkowo z domowych księgozbiorów, codziennie były zamieszczane na stronie internetowej Biblioteki, ujawniając tym samym fantastycznie dobre pióra pracowników, którzy dotychczas nie mieli albo okazji, albo odwagi, aby takie formy aktywności uprawiać. Forma pracy była dowolna, a i opisywana-polecana książka była dowolna, od filozoficznych rozważań poprzez lektury popularne, po typowo poradnikowe. Ujawniły one ponadto skalę i różnorodność zainteresowań pozazawodowych naszych kolegów, a także zachęciły do kontynuowania zabawy piórem, choć powinny chyba powiedzieć – klawiaturą komputera. Do DNC dołączony był każdorazowo materiał ikonograficzny, nie ograniczający się jedynie do okładki książki czy zdjęć ściąganych np. z portalu pixabay.com, ale ujawniający kolejne talenty i pasje, tym razem fotograficzne naszych kolegów. Do współtworzenia DNC zapraszaliśmy także znajomych, nierzadko o znanych nazwiskach, od czasu do czasu zamieszczaliśmy podcasty.

DNC anonsowaliśmy tak:

„Sytuacja nadzwyczajna, w której obecnie wszyscy się znajdujemy, to czas wyjątkowej próby, ale i wyjątkowej wspólnoty. Pracownicy Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie zapraszają do udziału w – nie tylko elitarnej, ale egalitarnej – wspólnocie czytania. Zapraszamy do Domowego Narodowego Czytania. Publikować będziemy – na stronie www Biblioteki, a także na naszym Facebooku – teksty o książkach, o czytaniu, o zaletach i przyjemnościach kontaktu z książką – nie tylko drukowaną. Będziemy sięgać do naszych domowych bibliotek, przypominać zapomnianych pisarzy, wspominać lekturowe fascynacje, które mogą się stać także Państwa udziałem. Domowe Narodowe Czytanie już od dziś w WBP i Państwa domach. Czytajcie z nami na zdrowie!”⁵.

W blisko 70. odcinkach pojawili się jako goście specjaliści m.in. Zofia Papuzanka, Monika Śliwińska, Leszek Długosz. Teksty – jak już wspomniałam – głównie tworzyli nasi bibliotekarze, którzy dostawali też swoje „wizytówki”, aby czytelnicy mogli zidentyfikować konkretnego autora tekstu, np. Krzysztof Chachaj, pracownik Działu Informacji i Promocji WBP, opisywany był jako ten, który „na co dzień odpowiada – starannie i precyzyjnie – na pytania kierowane do Informatorium WBP osobiście, telefonicznie lub mailowo, rozwiązuje kwerendy, z niebywałą cierpliwością pomaga Czytelnikom w wyszukiwaniach książek na interesujące ich tematy, prowadzi lekcje biblioteczne i oprowadza wycieczki po bibliotece; jest bibliotecznym specjalistą ds. korespondencji analogowej; interesuje się filozofią, stąd jego – podziwiany przez kolegów z pracy i doceniany przez Czytelników – stoicki spokój, tak pożądany w rozdzwonionym i zasypanym zadaniami »na już« Dziale Informacji i Promocji”⁶. Krzysztof polecał książki biograficzne, filozoficzne oraz literaturę faktu. Przytoczę tylko wybrane tytuły z tekstów tworzących DNC: „Książki jak dobre towarzystwo”, „Żużel – sport niszowy?”, „I ty zostaniesz Indianinem, czyli książki naszego dzieciństwa i młodości”, „O gotowaniu i rozciąganiu”, „O sztukach pięknych, użytecznych i pożytecznych”, „O uważności w oglądaniu świata”, „Josif

⁵ Zob. Domowe Narodowe Czytanie, [dostęp: 1 XII 2022], <<https://wbp.lublin.pl/index.php/category/domowe-narodowe-czytanie/page/7/>>.

⁶ Zob. Domowe Narodowe Czytanie – kto nadaje?, [dostęp: 1 XII 2022], <<https://wbp.lublin.pl/index.php/2020/03/24/domowe-narodowe-czytanie-kto-nadaje/>>.

Brodski – poważnie, ale z lekkością”, „Nie samymi książkami żyje człowiek, czyli o zaletach planszówek”.

Tę formę pracy zawiesiliśmy z chwilą powrotu do Biblioteki (maj 2020 r.), choć wtedy wznowiliśmy działanie w formie ograniczonej. Za to wówczas powstała nasza najważniejsza inicjatywa „covidowa”, najważniejsza dlatego, że pozostała z nami do dziś i cieszy się wciąż niesłabnącym powodzeniem. W lipcu 2020 r. zainicjowaliśmy cotygodniową, godzinną audycję internetową pt. „Poranek u Hieronima”, realizowaną na żywo, przygotowywaną wyłącznie przez pracowników naszej Biblioteki. Dźwiękowiec, informatyk, prowadzący – to wszystko realizujemy własnymi siłami. W środę, 25 V 2022 r., nasi widzowie mogli obejrzeć setny „Poranek u Hieronima”. Nie opuściliśmy ani jednego tygodnia i działamy nadal – to duży sukces. Godzinna audycja poruszająca różnorodne tematy, nie tylko biblioteczne, cieszy się dużym zainteresowaniem. Mamy stałych widzów i odbiorców. Wszystkie „Poranki” emitujemy na Facebooku Biblioteki (otwartym dla wszystkich), wszystkie tam archiwizujemy, z satysfakcją odnotowujemy wciąż wzrastającą liczbę odsłon, analizujemy zasięgi. I jesteśmy dumni, że tylu interesujących gości zaszczyciło nasze studio swoją obecnością.

Ta inicjatywa jest szczególnie cenna, dlatego że powstała zupełnie od podstaw. Obecnie mamy już własne studio, które wykorzystuje aparaturę nagłaśniającą, posiadaną wcześniej przez WBP, a udoskonaloną i uzupełnioną o profesjonalne mikrofony do nagrań studyjnych. W zaadaptowanym pomieszczeniu (wcześniejszej niewielkiej sali szkoleniowej, która znajduje się w cichym miejscu w budynku WBP) można realizować nagrania w formie nie tylko rozmowy, ale zarejestrować i mini-koncert, włączając go do programów „Porankowych”. Nasi koledzy informatycy również wciąż doskonalą swoje umiejętności w zakresie realizacji tych nagrań. Niektóre z programów nagrywamy i emitujemy, głównie wtedy, gdy goście zaproszeni nie mogą spotkać się z nami *live* w środy o godz. 10.00, gdy emitujemy nasze „Poranki”. Jak wspomniałam, tematyka naszych audycji jest bardzo różnorodna, od materiałów promujących działania biblioteczne (zapowiedzi wystaw, spotkań autorskich czy innych wydarzeń bibliotecznych), poprzez spotkania z ludźmi różnych profesji (muzykami, aktorami, pisarzami, animatorami kultury), ale też psychologami, nauczycielami, edukatorami, survivalowcami, sportowcami etc. Gościliśmy również m.in. Wicemarszałka Województwa Lubelskiego, Wiceprezydenta Miasta i Senatora RP (ale nie o polityce była mowa, bo to jest chyba jedyny temat, przed którym się bronimy). „Poranki” są najczęściej wielotematyczne, po to, by nie były zbyt jednorodne w porannej, godzinnej dawce, choć zdarzają się audycje jednotematyczne, np. gdy mamy szczególnych gości, jak wspomniany wcześniej senator Filip Libicki, który niezwykle sympatycznie i fachowo ocenił współczesny świat ludzi niepełnosprawnych i – przy okazji – poddał audytowi naszą Bibliotekę w tym zakresie. A ponieważ sieć nie ma granic, zatem i łączenia z Polską i ze światem realizowaliśmy z powodzeniem. Najbardziej cieszy nas aktywność odbiorców, którzy komentują na bieżąco wydarzenia w Studio WBP⁷.

Spotkania autorskie i promocje książek, które były bardzo cenną i cenioną formą działalności kulturalnej naszej Biblioteki (rocznie organizowaliśmy kilkadziesiąt tego typu wydarzeń), również zostały przeniesione do sieci. Już w maju 2020 r. Ogólnopolski

⁷ Wśród gości „Poranka” wymienimy chociażby takie nazwiska jak: Jan Ptaszyn Wróblewski, Henryk Miśkiewicz i Marek Napiórkowski, Aleksander Rozenfeld i Aleksander Szaul Rozenfeld, Alexandre Dayet, prof. Piotr Wolański, czyli wybitni muzycy, pisarze, reżyserzy filmowi, ludzie nauki.

Tydzień Bibliotek odbył się w całości w formie online, gdzie liczba spotkań autorskich była tak bogata, jak w czasach „przed zarazą”. W ten sam sposób realizowaliśmy również m.in. Dni Seniora, przygotowując nie tylko spotkania autorskie, a np. film pokazujący specjalne ćwiczenia fizyczne dla seniorów i prowadzone przez seniorkę.

Tu *chapeau bas* nie tylko w stronę bibliotekarzy, ale kolegów informatyków, którzy również szybko i sprawnie zareagowali na nasze potrzeby, prośby, wymagania. Platformy komunikacyjne, dostęp do sprzętów to jedno, ale szybkość i sprawność, którą musieliśmy nabyć – to drugie, stąd zadzierzgnięcie mocnej współpracy pomiędzy pracownikami merytorycznymi i technicznymi. To jest ta dobra strona zarazy. Nie wiem, czy w innych instytucjach tak się dzieje, ale u nas zaraza – wbrew pozorom – zbliżyła ludzi. Nieodparcie pokazała, że w obecnej sytuacji współpraca działów IT i pracowników merytorycznych wymaga bardzo ścisłej współpracy oraz zrozumienia obu nurtów pracy. Mam wrażenie, że dopiero okres zarazy obu grupom pokazał, że wymiana myśli, poglądów pozwala na sprawniejsze i efektywniejsze współdziałanie. Bibliotekarze są już całkiem sprawni technicznie, a informatycy już wiedzą, po co ludzie przychodzą do biblioteki.

W późniejszym okresie spotkania autorskie czy konferencje organizowaliśmy w formie hybrydowej, w bardzo ściśle przestrzeganim reżimie sanitarnym, co mocno ograniczało możliwość stacjonarnego udziału w spotkaniach, ale dawało za to nieograniczoną (nielimitowaną) możliwość dostępu online do wydarzenia. Co oczywiste, ale warte wypunktowania, dostęp online do wszystkich naszych wydarzeń był i jest bezpłatny.

Odrębną, specjalną formę cyklicznych spotkań online, zarówno w czasie lockdownu, jak i w czasie późniejszym, prowadził także Oddział dla Dzieci. Dodać należy, że znakomitą część spotkań autorskich online i w formie hybrydowej finansowano z programu Dyskusyjnych Klubów Książki.

W latach 2020–2021 (do maja 2021 r.) Nielimitowana ilość miejsc oraz bezpośredni udział był możliwy tylko w wydarzeniach organizowanych na wolnym powietrzu. Tym wydarzeniem jest corocznie Narodowe Czytanie, a w WBP w roku 2020 do tej formy spotkań również sierpniowe przyznanie Nagrody im. Anny Platto dla najlepszej bibliotekarki pracującej z dziećmi i młodzieżą.

Książki udostępnialiśmy w reżimie sanitarnym (łącznie z wynoszeniem ich poza budynek biblioteki, by jak najbardziej wykluczyć możliwość zakażenia wirusem), jak również regularnie zachęcaliśmy do korzystania z bibliotek cyfrowych i portalu Wolne Lektury, systematycznie ponawiając i aktualizując informację o tych możliwościach na stronie www i Facebooku WBP.

W czasie lockdownu i pracy zdalnej wykorzystywano narzędzia komunikacyjne ogólnie dostępne, bezpłatne, a po powrocie do pracy – gdy okazało się, że znakomita większość naszych działań będzie jednak w sieci – rozpoczęto zakup bardziej profesjonalnych narzędzi do tego typu działań.

Do realizacji spotkań autorskich stacjonarnych powróciliśmy w maju 2022 r. Praktyka pokazała jednak, że trudno będzie wrócić do frekwencji sprzed czasów zarazy, bowiem sposób transmisji online, a później hybrydowy, zyskał wielu zwolenników, którzy – nawet jeżeli mieliby taką możliwość – wolą obejrzeć spotkania w domowych warunkach. Są jednak osoby, które wyrażają wielką radość i zadowolenia z powrotu do form stacjonarnych spotkań. Powody są różne. Dla osób starszych to przede wszystkim utrudniony – nierzadko wręcz niemożliwy – dostęp do sprzętu audiowizualnego, dla innych chęć i pożądane spotkanie *face to face* z drugim człowiekiem, możliwość bezpośredniej wymiany myśli i uścisku dłoni z autorem i innym gośćmi spotkania.

Plusem spotkań online wszelkiego typu jest brak bariery geograficznej, co oczywiście wpływa korzystnie na zwiększenie dostępności wydarzeń. Dostępność dla jednych, to dla drugich – głównie osób starszych – wykluczenie. Budżet też jest korzystniejszy (wyłącznie honorarium, bez kosztów dojazdu, noclegu), ale z kolei niektórzy autorzy nie godzą się na archiwizację spotkań, argumentując to negatywnym wpływem na późniejsze zainteresowanie ich spotkaniami autorskimi. Realizowane w WBP w Lublinie spotkania online są tłumaczone na PJM (Polski język migowy), bądź opatrywane napisami, przygotowywanymi przez pracowników Biblioteki z myślą o odbiorcach z niepełnosprawnościami (w takiej formie pojawiają się na bibliotecznym kanale YouTube).

Jako Biblioteka – na dziś – mamy chęć pozostania przy realizacji większości wydarzeń w formie hybrydowej, pozwalają nam na to doświadczenie, sprzęt, ludzie, jednak pracować będziemy nad powrotem do zainteresowania bezpośrednią obecnością odbiorców na naszych spotkaniach. Będziemy albo streamować na żywo, albo rejestrować i udostępniać w późniejszym terminie (w całości lub w części).

Praca zdalna – videorozmowy, maile, komunikatory, media społecznościowe – duża aktywność, dzielenie się wspólnym dyskiem, inne aplikacje – to metody wykorzystywane w WBP w różnym stopniu, w zależności od konkretnych zadań. Praca zdalna ma swoje zalety i wady, można ją oceniać w odniesieniu do poszczególnych agend. Zdecydowania trzeba pamiętać o tym, że sytuacja – tu użyję słowa „pandemiczna” – może się powtórzyć. W związku z niewiadomą przyszłością i prawdopodobieństwem scenariusza, że cykliczne lockdowny i pandemia będą nam towarzyszyć jeszcze przez dłuższy czas, należy wziąć pod uwagę, że praca zdalna to nie chwilowe, awaryjne rozwiązanie, ale nowa rzeczywistość, w której przyjdzie nam funkcjonować. Nabyte doświadczenia wykorzystywane do sprawniejszego zarządzania instytucją, m.in. ujawniły, które formy działania w zasadzie bezproblemowo, a które z problemami, mogą stać się zadaniami wykonywanymi poza miejscem pracy.

Muszę jednak obiektywnie powiedzieć, jako pracownik realizujący sporo projektów online, że czułam się przeciążona cyfrowo i na ten problem również wskazywali moi koledzy, współpracownicy, rozmówcy. Forma np. prowadzenia spotkań na żywo, stacjonarnie, jest dużo łatwiejsza niż online, mimo że dużo więcej pracy wymaga sama organizacja spotkania stacjonarnego. Poza tym – dla mnie, ale i dla wielu innych prowadzących – problemem była niewidoczna, niezidentyfikowana, przynajmniej w części, grupa odbiorców. To wada działań online – brak bezpośredniego kontaktu z odbiorcami.

Mówiąc o wadach pracy zdalnej, muszę stanowczo stwierdzić, że – przynajmniej na moim stanowisku i z moimi zadaniami – ten rodzaj pracy jest bardzo wymagający. Wymusza przede wszystkim coś prawie niemożliwego. Work-Life Balance – to było dla mnie nieosiągalne, choć starałam się wszystkie zasady zachować. Jednak pytania: w jaki sposób organizować swoją pracę, aby zadbać o bezpieczne granice między sprawami zawodowymi a prywatnymi? Co ma wpływ na dobre zarządzanie własną energią? Jak używać nowych technologii, aby nie przyczyniały się do wypalenia? Jak podtrzymać motywację do pracy, kiedy na świecie panuje tyle niepewności? – dominowały i determinowały, myślę, że nie tylko moje działania.

Summary

The article addresses the extreme situation that the world faced in 2020. The author – taking into account the broader context in which cultural institutions found themselves during the Covid-19 pandemic – takes a closer look at the activities of the Hieronim Łopaciński Regional Public Library in Lublin, presenting new forms of activities of this institution that

were implemented in these unusual conditions. It emphasizes the role of innovative ideas, projects and methods used during the pandemic to make the book collection accessible and activities promoting books and reading. It focuses on the adaptation of the Library's offer and the maintenance of constant contact with users, which took place through the "transfer of activities" of the institution to the Internet.

Резюме

В статье говорится об экстремальной ситуации, в которой оказался мир в 2020 г. Авторка, учитывая более широкий контекст, в котором оказались институции культуры во время пандемии COVID-19, освещает деятельность Люблинской воеводской публичной библиотеки им. Иеронима Лопацинского, представляя новые формы деятельности институции, которые были реализованы в этих нетипичных условиях. Подчеркивает роль инновационных идей, проектов и методов, которые использовались во время пандемии для расширения доступа к книжным фондам и деятельности по промоции книг и чтения. Сосредотачивается на адаптации предложения Библиотеки и поддержании постоянного контакта с пользователями, которое осуществлялось путем «переноса деятельности» заведения в Интернет.

Agnieszka Kukla-Rycąbel
Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Witolda Gombrowicza w Kielcach

WYBRANE ASPEKTY DZIAŁALNOŚCI BIBLIOTEK PUBLICZNYCH WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO W CZASIE EPIDEMII KORONAWIRUSA

**Selected aspects of the activity of public libraries in the Świętokrzyskie
Voivodeship during the coronavirus epidemic**

**Отдельные аспекты деятельности публичных библиотек Свентокшиского
воеводства во время эпидемии коронавируса**

Słowa kluczowe: biblioteka, województwo świętokrzyskie, koronawirus, Covid-19, epidemia, czytelnictwo

Key words: library, Świętokrzyskie Voivodeship, coronavirus, Covid-19, epidemic, reading

Ключевые слова: библиотека, Свентокшиское воеводство, коронавирус, Covid-19, эпидемия, чтение

Z powodu panującej epidemii koronawirusa SARS-CoV-2 Rządowy Zespół Zarządzania Kryzysowego z udziałem ministra kultury i dziedzictwa narodowego podjął decyzję o zamknięciu wszystkich instytucji kultury. W związku z zagrożeniem epidemiologicznym biblioteki publiczne zostały czasowo zamknięte dla czytelników od 12 marca do 4 maja, a później od 7 do 29 XI 2020 r. Zamknięcie instytucji kultury wymusiło konieczność zmiany ich trybu pracy.

Sytuacja ta dotknęła także biblioteki województwa świętokrzyskiego. Sieć bibliotek publicznych w województwie świętokrzyskim tworzą 103 biblioteki główne działające w 102 instytucjach. Dwadzieścia z nich jest połączonych z ośrodkami kultury. W 2019 r. w województwie działało 266 bibliotek (164 filie), a w 2021 r. 255 bibliotek (152 filie). Na **zmniejszającą się liczbę filii pandemia nie miała bezpośredniego wpływu**. W ostatnich latach zmienia się liczba gmin wiejskich. Wiele miejscowości odzyskuje prawa miejskie utracone często jeszcze po powstaniu styczniowym. W roku 2021 w województwie było pięć miast: Kielce, Ostrowiec Świętokrzyski, Skarżysko-Kamienna, Starachowice i Sandomierz, 39 gmin miejsko-wiejskich oraz 58 gmin wiejskich. W czasie epidemii Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Kielcach była w stałym kontakcie z dyrektorami i pracownikami bibliotek, na bieżąco zbierając dane na temat ich pracy.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie różnorodnych form działalności, podejmowanych przez biblioteki województwa świętokrzyskiego podczas pandemii. Szczególną uwagę zwrócono na nowe zadania i aktywności realizowane

zgodnie ze zmieniającymi się potrzebami użytkowników, zmianę organizacji pracy i przestrzeni biblioteczej.

Formy działalności zachowane mimo pandemii

Czas, w którym zgodnie z obowiązującymi rozporządzeniami instytucje kultury musiały pozostać zamknięte dla swoich użytkowników, bibliotekarze wykorzystali głównie na wykonywanie prac wewnętrznych. W województwie świętokrzyskim 27 bibliotek (26%) wprowadziło możliwość świadczenia pracy w sposób zdalny. W czasie ograniczenia dostępu dla czytelników 55% bibliotek z województwa świętokrzyskiego dokonało selekcji księgozbioru. Ubytkowano stare i zniszczone zbiory, sporządzano protokoły ubytków. Bibliotekarze wprowadzali nowe oraz modyfikowali istniejące już rekordy w katalogu elektronicznym (38% bibliotek). W bibliotekach przeprowadzono skontrum zbiorów (31% bibliotek). Ponadto pracownicy wykonywali stałe prace wewnętrzne – rozeznanie w rynku wydawniczym, ofertach księgarskich, zajmowali się zakupem nowości wydawniczych, konserwacją i naprawą zbiorów, ewidencją materiałów bibliecznych, zmianą układu książek na półkach. Był to też dobry moment na rewizję tekstów na stronach internetowych bibliotek, ich aktualizację czy publikację nowych wpisów. Bibliotekarze pracowali ponadto nad wnioskami ministerialnymi do programów finansowanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Dla wielu był to także czas samokształcenia oraz podnoszenia kwalifikacji zawodowych poprzez uczestnictwo w szkoleniach online.

Promocja czytelnictwa online

Pandemia uniemożliwiła bibliotekarzom realizowanie w formie tradycyjnej jednego z podstawowych zadań, jakim jest promocja czytelnictwa i praca z czytelnikiem w bibliotece. Wszystkie zaplanowane imprezy kulturalne zostały odwołane. Bibliotekarze musieli otworzyć się na nowe środki przekazu, ponieważ większość działań, mających na celu promowanie czytelnictwa, nauki i kultury została przeniesiona do sieci. Zaczęli intensywniej korzystać z nowoczesnych form komunikacji, wykorzystując do tego zdalne kanały, m.in.: stronę internetową, media społecznościowe (Facebook, Instagram, Twitter), platformę YouTube. WBP w Kielcach zorganizowała dla bibliotekarzy województwa świętokrzyskiego szkolenia online, których celem było poszerzenie wiedzy w zakresie wykorzystania nowych technologii w pracy z użytkownikami. Uczestnicy poznali narzędzia online, które ułatwiają pracę w bibliotece oraz poprawiają komunikację z odbiorcami. Łącznie odbyło się 8 takich szkoleń. Zdobytą wiedzę bibliotekarze wykorzystali w praktyce, a aktywność online podjęło 49% bibliotek z naszego regionu.

Jedną z form działalności w sieci było publikowanie linków do stron internetowych udostępniających bezpłatne e-booki i audiobooki (np. Chmura Czytania). Pracownicy bibliotek starali się wspomóc rodziców, proponując ciekawe strony zawierające materiały dla dzieci. Biblioteki zachęcały do pobierania e-booków, m.in. Wydawnictwa GREG, przeznaczonych dla najmłodszych, polecały portale edukacyjne dla dzieci (np. Lulitulisie). Uczniom szukającym w Internecie lektur szkolnych proponowano portal Wolne Lektury oraz stronę lektury.gov.pl, gdzie znajdują się utwory należące do klasyki literatury polskiej oraz światowej. Jednocześnie bibliotekarze starali się aktywizować czytelników. Zachęcali do komentowania postów na fanpage'ach świętokrzyskich bibliotek, opisywania swoich wrażeń czytelniczych, a przy okazji Międzynarodowego Dnia Książki dla Dzieci do wspomnień dotyczących ulubionych lektur z dzieciństwa.

Pracownicy bibliotek przygotowali i udostępniali również filmy, na których czytali książki dla dzieci. Prowadzili cykliczne czytania książek w ramach akcji Cała

Polska Czyta Dzieciom, a w celu odciążenia rodziców od obowiązków związanych z nauką dzieci w domu, czytali lektury szkolne dla najmłodszych. Do sięgania po lektury na fanpage'u MBP w Kielcach zachęcały w filmikach znane osoby związane z regionem świętokrzyskim.

Biblioteki województwa świętokrzyskiego realizowały zajęcia czytelnicze online z udziałem dzieci. Bibliotekarze za pośrednictwem łączy internetowych, z przedszkolakami oraz uczniami szkół podstawowych, **przeprowadzali spotkania tematyczne**. Biblioteka w Kazimierzy Wielkiej prowadziła w formie online zajęcia Lokalnego Klubu Kodowania. Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Kielcach zorganizowała cykl spotkań dla dzieci pt. „Bibliusiowe czytanki na wesołe poranki”. Przedszkolaki uczestniczyły w wirtualnych spektaklach na żywo, przeprowadzonych za pomocą platformy Zoom, z udziałem pary aktorów Teatru im. Stefana Żeromskiego w Kielcach – Beaty Pszenicznej, która czytała dzieciom książki oraz Dawida Żłobińskiego, który ożywił biblioteczną pacynkę o imieniu Bibliuś. W ramach cyklu w 2021 r. zorganizowano 10 zajęć, w których uczestniczyło 1555 osób. W spektaklach wykorzystano popularne książki: *Basia i biblioteka* Z. Staneckiej, *Z deszczu pod rynnę* M. Brykczyńskiego, *Mama Mu czyta* J. Wieslander, *Niezwykłe przygody dziesięciu skarpetek* J. Bednarek, *Biuro zagubionych zabawek* I. Czarkowskiej.

Biblioteka w Zawichoście opracowała projekt zatytułowany „Wielbłąd w sieci – krokodyl w Wiśle. Ocalanie od zapomnienia”. Jego celem była próba przypomnienia i utrwalenia legend, sensacji historycznych, literackich, obyczajowych związanych z Ziemią Zawichojską. Współpracując z autorem legend – Zbigniewem Fronczkiem, udało się w atrakcyjny sposób zaprezentować barwną przeszłość miasta i okolicy. Zawichojskie legendy prezentowano za pośrednictwem platformy YouTube.

Interesującą formą działalności kulturalnej, skierowaną do dzieci, młodzieży oraz dorosłych, są spotkania z autorami, ilustratorami i ludźmi kultury. Pandemia koronawirusa uniemożliwiła organizowanie takich imprez w formie stacjonarnej i wszystkie zaplanowane wcześniej spotkania zostały odwołane lub przeniesione do przestrzeni wirtualnej. W WBP w Kielcach narodził się pomysł urządzenia profesjonalnego studia, służącego do realizowania spotkań online. Mieści się ono w specjalnie do tego celu wygospodarowanym oraz wyciszonym pomieszczeniu. Zostało wyposażone w sprzęt informatyczny, kamery, oświetlenie. W ramach programu Dyskusyjne Kluby Książki, dofinansowanego ze środków Instytutu Książki, WBP im. W. Gombrowicza w Kielcach w 2020 r. zorganizowała 15 spotkań autorskich online, m.in. z Magdaleną Witkiewicz, Zbigniewem Masternakiem, Ałbeną Grabowską, Robertem Maciągiem, Agnieszką Frączek czy Wojciechem Jagielskim. W 2021 r. odbyło się 8 spotkań w postaci streamingu oraz 3 spotkania hybrydowe. W mniejszych bibliotekach również organizowano spotkania autorskie, m.in. z Ireną Zakrzewską, autorką książki *Godki świętokrzyskie i inne utwory*, czy Krzysztofem Petkiem – podróżnikiem i autorem książek przygodowych dla młodzieży. Biblioteki, które same nie organizowały imprez online, udostępniały w mediach społecznościowych linki do stron, na których można było obejrzeć wydarzenia literackie. Polecano m.in. stronę Unii Literackiej, która rozpoczęła niezwykłą akcję „Ul z książkami”. Dzięki niej czytelnicy mogli spotkać się z takimi pisarzami jak: Zygmunt Miłoszewski, Magdalena Grzebałkowska, Michał Rusinek, Jakub Szamałek i Joanna Bator.

Z interesującą inicjatywą wyszła biblioteka w Samsonowie, która zaproponowała „Wakacyjne studio z książką” – nagrania rozmów o książkach, udostępniane na fanpage'u biblioteki, natomiast MBP w Kielcach oferowała na Facebooku cykliczne spotkania tematyczne, m.in.: „Podróżnicze wtorki”, „Kryminalne czwartki”, „Piątek z zagadką” oraz „Bibliotekarze z pasją”.

Jednym ze sposobów na rozbudzenie zainteresowań czytelniczych jest organizowanie konkursów. W dobie pandemii biblioteki województwa świętokrzyskiego organizowały je online. Ogłaszano konkursy plastyczne, literackie, poetyckie, dając możliwość przysyłania prac plastycznych czy własnych prób literackich. Gminna Biblioteka Publiczna w Samsonowie skierowała do swoich użytkowników konkurs „Przeczytałeś? Poleć innym!”. Czytelnicy, biorący udział w konkursie przysyłali filmiki, na których polecali swoje ulubione książki. Starachowicka biblioteka przygotowała akcję „Zamaskowana biblioteka, czyli odkryj swoje zbiory”. Zabawa polegała na zrobieniu zdjęcia swojej biblioteczki, a następnie przesłaniu go na Facebooka biblioteki. Fotografie nadesłane przez internautów zostały wykorzystane do stworzenia wspólnej biblioteki wszystkich czytelników, którą użyto do następnego zadania – konkursu z nagrodami.

Ciekawą metodą popularyzującą czytanie, kształtującą kompetencje czytelnicze oraz motywującą do nauki przez zabawę są także gry biblioteczne. Ich celem jest nie tylko dostarczanie rozrywki, ale również zachęcenie uczestników do częstego sięgania po książki, powrotu do lektur wykorzystanych w grze. M-GPB im. Adama Mickiewicza w Połańcu zaprosiła do gry online „Tajemnica ostatniego manuskryptu”. Uczestnicy biorący w niej udział musieli wejść do podziemnego labiryntu i rozwiązać wiele zagadek, aby odnaleźć skarb. Gra miała dwa warianty – łatwiejszy dla dzieci i trudniejszy dla „bardziej doświadczonych detektywów”. Mobilną grę na smartfona „Reyowa gra... z Reyem”, umożliwiającą podróż w czasie, opracowała M-GiPBP im. Mikołaja Reja w Kazimierzy Wielkiej. Uczestnicy mieli możliwość przeniesienia się w czasy renesansu, gdzie czekały na nich poszukiwania pełne tajemniczych zagadek. W ich trakcie musieli rozwiązać zadania szaradziarskie, wykonać prace artystyczne, programować, a także wykazać się wiedzą o bibliotece i gminie Kazimierza Wielka.

Epidemia uniemożliwiła normalne działanie Dyskusyjnym Klubom Książki, których w województwie w 2020 r. działało 91. Część literackich rozmów została przeniesiona do Internetu. Biblioteki informowały klubowiczów o możliwości dołączenia do oficjalnej, moderowanej i ogólnopolskiej grupy klubowiczów oraz sympatyków DKK. Z czasem część klubów zdecydowała się na spotkania online za pośrednictwem aplikacji Messenger, Zoom lub Teams. W sposób zdalny spotykało się 19% klubów z województwa świętokrzyskiego. WBP w Kielcach zorganizowała szkolenie, podczas którego moderatorzy prezentowali komunikatory, za pomocą których kontaktują się z klubowiczami i opowiadali o swoich doświadczeniach czy dobrych praktykach w organizacji spotkań przez Internet.

Promocja zbiorów bibliotecznych online

Podczas pandemii biblioteki do promowania swoich zbiorów bibliotecznych wykorzystywały zdalne kanały komunikacji. Szczególny nacisk wiele instytucji położyło na propagowanie zasobów cyfrowych. WBP im. W. Gombrowicza w Kielcach swoje zbiory popularyzowała na koncie facebookowym, przywołując zabytkową prasę regionalną, w szczególności wychodzącą w latach 1870–1939 „Gazetę Kielecką”, po którą najczęściej sięgają użytkownicy Świętokrzyskiej Biblioteki Cyfrowej. Na podstawie zdigitalizowanych numerów „Głosu Ludu” z 1907 r. przygotowano m.in. wielkanocny przegląd prasy, zaznajamiający czytelników z ponad stuletnimi tradycjami świątecznymi praktykowanymi na terenie Kielc i okolicznych miasteczek. Na Facebooku WBP w Kielcach zamieszczano tematyczne posty ukazujące się w cyklach: „Dawno i jeszcze dawniej”, „Zabytkowe pocztówki”, „Zwyczaje i podania ludowe”, „Stare druki”, „Z regionalnej półki”, „Świętokrzyskie godki”,

„Kielecczyzna – kulinarne dziedzictwo regionu”. Wiele bibliotek zachęcało do korzystania z bogatych zasobów cyfrowych polskich bibliotek, np. polskiej biblioteki cyfrowej Polona oraz prezentowały zakupione nowości wydawnicze.

Biblioteka jako informator kulturalny

Biblioteki są instytucjami angażującymi się w wielokierunkowy rozwój kulturalny swoich czytelników poprzez organizację przedsięwzięć z zakresu popularyzacji literatury, malarstwa, muzyki, kina. W czasie epidemii bibliotekarze starali się ułatwić czytelnikom kontakt z różnymi dziedzinami kultury. Dlatego polecali m.in. cykle audycji radiowych (np. koncerty online prezentujące najciekawszych polskich muzyków w Programie 4 Polskiego Radia). Zachęcali także do odwiedzenia platformy internetowej Ninateka, na której udostępnione zostały zasoby Narodowego Instytutu Audiowizualnego – filmy, spektakle, koncerty, słuchowiska oraz programy publicystyczne. Biblioteki prezentowały przegląd inicjatyw kulturalnych dostępnych w sieci – koncertów, festiwali, spektakli teatralnych, filmów i seriali, wirtualnego zwiedzania muzeów i galerii sztuki. Przykładowo MiGBP w Pińczowie udostępniła wirtualną wystawę prezentującą pisarzy, artystów oraz podróżników, którzy odwiedzili księżnicę. Wystawę „Fotografia to sztuka”, gromadzącą fotografie powstałe podczas warsztatów, można było obejrzeć na **fanpage’u GBP w Obrazowie**. Natomiast PiM-GBP w Opatowie umożliwiła swoim czytelnikom wirtualny spacer po wystawie poświęconej patronowi biblioteki – Stanisławowi Czernikowi.

Inspirowanie do kreatywnego spędzania wolnego czasu

Pracownicy bibliotek świętokrzyskich inspirowali swoich czytelników do kreatywnego spędzania wolnego czasu w domu. Przedstawiali ciekawe pomysły zabaw z dziećmi, np. tworzenie gier i zabawek z użyciem ogólnodostępnych materiałów, czy przygotowali warsztaty plastyczne połączone z czytaniem książeczek. Zapraszali również do odkrywania świata nauki, odwołując się do strony Centrum Nauki Kopernik, będącej inspirującym źródłem wiedzy i zabawy. Niektóre biblioteki proponowały aktywne spędzanie czasu, upowszechniając filmy z gimnastyką dla seniorów oraz dla dzieci, a dla wielbicieli turystyki udostępniono cykl filmików „Zwiedzamy Kielecczyznę z PIK-iem”. Dzięki nim czytelnicy mogli wirtualnie odkryć ciekawe zakątki województwa świętokrzyskiego, np. Ptasi Azył, zespół pałacowy w Kurozwękach, zamek Krzyżtopór w Ujeździe, prehistoryczne kopalnie krzemienia pasiastego w Krzemionkach.

Edukacyjna rola bibliotek

W dobie epidemii koronawirusa biblioteki zachęcały swoich użytkowników do poszerzania wiedzy i umiejętności. Polecały szkolenia na platformie e-mocni, gdzie znajdowały się kursy z różnych obszarów tematycznych: pracy i rozwoju zawodowego, relacji z bliskimi, odpoczynku, hobby, zdrowia, finansów i wielu innych. Prezentowały bezpłatne kursy online o różnicowanej tematyce oraz internetowe źródła do nauki języków obcych. WBP w Kielcach zaprosiła czytelników świętokrzyskich bibliotek do udziału w cyklu warsztatów pisarskich, organizowanych w ramach programu Dyskusyjne Kluby Książki. Zajęcia, które odbywały się w przestrzeni wirtualnej, prowadzili je znani pisarze i redaktorzy: Małgorzata Warda, Sylwia Chutnik, Przemysław Semczuk, Patrycja Grzelczak. Podczas zajęć uczestnicy poznali podstawy warsztatu pisarza oraz brali udział w ćwiczeniach praktycznych pobudzających twórcze myślenie.

Działalność wspierająca walkę z pandemią

Biblioteki dołączyły się do akcji informacyjnej, dotyczącej profilaktyki zdrowotnej związanej z wirusem Covid-19. Za pośrednictwem strony internetowej i mediów społecznościowych przekazywały komunikaty o zachowaniu środków ostrożności, postępowaniu w przypadku podejrzenia zakażenia oraz informowały o tym, gdzie należy zgłosić się w przypadku choroby. Udostępniały materiały graficzne z instrukcją mycia i dezynfekcji rąk, a także edukujące o różnych aspektach związanych z potencjalnym ryzykiem zakażenia koronawirusem.

Sytuacja, w jakiej znaleźliśmy się z powodu epidemii, była trudna do wytłumaczenia dzieciom. Dlatego bibliotekarze za pośrednictwem mediów społecznościowych, proponowali rodzicom materiały, które mogły pomóc wytłumaczyć najmłodszym w jasny sposób, czym jest koronawirus i jak się przed nim ustrzec. Bibliotekarze udostępniali bezpłatną książeczkę pt. *Koronawirus* autorstwa Ewy Podleś, link do *Bajki o koronawirusie* na platformie YouTube. Odsyłali do bloga „Biblioteczka-apteczka”, zawierającego bajki terapeutyczne oraz materiały wyjaśniające, czym jest trwająca właśnie epidemia.

Udostępnianie w nowej postaci

Pandemia spowodowała zmiany zachowań czytelnich użytkowników bibliotek, którzy starali się ograniczyć wychodzenie z domu. Bezpieczną formą kontaktu z literaturą stało się tzw. e-czytanie. Placówki biblioteczne musiały dostosować swoją ofertę do dynamicznie zmieniających się potrzeb oraz oczekiwań użytkowników. Dlatego niektóre z nich wprowadziły usługę elektronicznego dostępu do e-booków, umożliwiającą korzystanie z bogatej oferty zbiorów cyfrowych. Część bibliotek (8%) zakupiła kody dostępu do e-booków lub zwiększyła ich pulę. W 2020 r. w województwie świętokrzyskim działały dwa konsorcja bibliotek: dla zakupu publikacji naukowych i popularnonaukowych (20 bibliotek) oraz zakupu literatury pięknej na platformie IBUK Libra Wydawnictwa Naukowego PWN (13 bibliotek). Wprowadzona w grudniu 2020 r. nowelizacja Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa umożliwiła bibliotekom publicznym zakup zdalnych dostępu do książek elektronicznych bez obowiązku wniesienia wkładu własnego. WBP w Kielcach zakupiła dostęp do ponad 62 000 e-publikacji z zakresu beletrystyki na platformie Legimi. Część kodów przekazano bibliotekom powiatowym. W 2021 r. kontynuowano współpracę świętokrzyskich bibliotek w **zakresie dostępu do e-booków**. Nadal funkcjonowały dwa konsorcja bibliotek zorganizowane wokół zakupu publikacji naukowych i popularnonaukowych na platformie IBUK Libra (21 bibliotek) oraz zakupu literatury pięknej na platformie Legimi (23 biblioteki). Kody dostępu do wypożyczalni e-booków bibliotekarze przekazywali użytkownikom mailowo, przez Facebooka lub telefonicznie.

W związku z wprowadzonymi obostrzeniami i ograniczoną możliwością korzystania z placówek bibliotecznych, bibliotekarze starali się realizować oczekiwania czytelników, wprowadzając usługę „książka na telefon”. Rezerwowane telefonicznie pozycje były dostarczane czytelnikom pod wskazany adres. Ta nowa forma obsługi czytelników została wprowadzona w 31% bibliotek województwa świętokrzyskiego. Niektóre placówki (8%) zdecydowało się na zakup urządzeń, dzięki którym czytelnicy mogli samodzielnie wypożyczyć lub zwrócić zbiory biblioteczne poza godzinami pracy biblioteki. Cztery biblioteki województwa świętokrzyskiego do swojej oferty wprowadziły możliwość skorzystania z trezora, umieszczonego przed wejściem do budynków. Z kolei Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Kielcach w 2020 r. zakupiła Bibliom@t, który zapewniał **czytelnikom możliwość samo-**

dzielnego wypożyczania oraz zwrotu nowości wydawniczych. Urządzenie mieściło 97 książek. Natomiast rok później uruchomiono w ksiąźnicy również Książkom@t, umożliwiający odbiór zamówionych wcześniej zbiorów oraz ich zwrot 24 godziny na dobę, 7 dni w tygodniu. Obydwa urządzenia, zintegrowane z systemem bibliotecznym Alma, służą użytkownikom WBP w Kielcach do dzisiaj.

Zmiany organizacji pracy bibliotek publicznych

W maju 2020 r. wszedł w życie drugi etap znoszenia ograniczeń związanych z Covid-19, w tym cofnięcie zakazu działalności bibliotek. Decyzję o otwarciu danej ksiąźnicy podejmował dyrektor w porozumieniu z organizatorem, po wcześniejszej konsultacji z inspekcją sanitarną. Z biegiem czasu obostrzenia zmieniały się, stopniowo luzowały. Biblioteka Narodowa wydawała rekomendacje, w których formułowała zasady bezpieczeństwa epidemicznego. Każda z bibliotek podjęła działania, aby dobrze przygotować się do bezpiecznego funkcjonowania w nowej rzeczywistości. Wiązało się to z reorganizacją przestrzeni bibliotecznej. W Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Kielcach stanowiska do zwrotów i wypożyczeń zbiorów bibliecznych były oddzielone od siebie. Książki zwracane przez czytelników trafiały do specjalnie przygotowanych pudeł, a następnie w wyznaczone miejsce na kilkudniową kwarantannę. Biblioteka skróciła czas pracy – była otwarta od poniedziałku do piątku – od godziny 11:00 do 18:00. Bibliotekarze pracowali w maseczkach oraz rękawiczkach ochronnych, oddzieleni od czytelników specjalnym ekranem. Wolny dostęp do zbiorów, terminale umożliwiające przeszukiwanie katalogów oraz stanowiska komputerowe w Czytelni były niedostępne dla czytelników. Wypożyczano zbiory biblieczne wcześniej zarezerwowane telefonicznie lub przez system biblieczny. Punkt odbioru znajdował się w drzwiach Wypożyczalni Ogólnej. Dzięki programowi Alma czytelnik posiadający konto internetowe mógł samodzielnie zamówić interesujące go materiały. Informację o gotowych do wypożyczenia zbiorach system automatycznie wysyłał na adres mailowy czytelnika. Zbiory w Czytelni Ogólnej podawał dyżurujący bibliotekarz. **Ze względu na metraż mogło tam przebywać jednocześnie 14 osób.** Limit wypożyczeń zbiorów został zwiększony od I IX 2020 r.

W pozostałych bibliotekach województwa świętokrzyskiego także wprowadzono zalecane przez Bibliotekę Narodową zasady reżimu sanitarnego. Czytelnicy i bibliotekarze stosowali maseczki, przyłbice zasłaniające nos oraz usta, rękawiczki, dezynfekcję rąk przed wejściem do budynku. Ustawione zostały przesłony ochronne przy ladach bibliecznych, zbiory oddawane przez czytelników trafiały do specjalnie przygotowanych i wydzielonych miejsc, gdzie przechodziły kilkudniową kwarantannę. Odizolowane egzemplarze zgodnie z rekomendacjami Biblioteki Narodowej, oznaczone były datą zwrotu i wyłączone z wypożyczania do czasu zakończenia kwarantanny. Po tym okresie mogły znów trafić do użytkowania. Ograniczono także funkcjonowanie wolnego dostępu do półek (wypożyczenia i zwroty odbywały się w drzwiach wejściowych lub w wyznaczonym punkcie). Podczas panującej pandemii czytelnicy mogli odebrać przygotowane do wypożyczenia materiały po wcześniejszej umówionej wizycie w instytucji na konkretną godzinę. Biblioteki zobligowane były także do umieszczenia informacji o dopuszczalnym limicie czytelników przebywających w bibliotece, zachowaniu dystansu społecznego oraz obowiązku zakrywania ust i nosa. W związku z wprowadzonymi ograniczeniami 46% bibliotek w regionie świętokrzyskim skróciło czas pracy. Większość z nich pracowała z wyłączeniem sobót. Wprowadzono również przerwę techniczną na dezynfekcję lad i stolików oraz wietrzenie pomieszczeń. 33% bibliotek ograniczyło pracę filii, a 16% zawiesiło ich działalność.

Wpływ epidemii na wskaźniki czytelnictwa

Czas epidemii był szczególnym doświadczeniem dla wszystkich. Poczucie zagrożenia oraz ograniczenie możliwości bezpośredniego korzystania z księgozbioru wpłynęły negatywnie na wskaźniki poziomu czytelnictwa. Bibliotekarze odnotowali spodziewane spadki liczby czytelników, odwiedzin i wypożyczeń. Przed wybuchem pandemii ze zbiorów świętokrzyskich bibliotek w 2019 r. korzystało 155 426 czytelników, którzy wypożyczyli 3 251 659 jednostek inwentarzowych zbiorów. Odwiedzili bibliotekę 2 317 387 razy, w tym w organizowanych imprezach uczestniczyło 256 862 osób. Biblioteki publiczne w województwie świętokrzyskim mają stosunkowo niski wskaźnik czytelników na 100 mieszkańców. W 2019 r. średnia wojewódzka wynosiła 12,6. Tylko 6 bibliotek miało wskaźnik powyżej 20, a bibliotek ze wskaźnikami od 5,1 do 10 czytelników na 100 mieszkańców było 45.

Spadek wskaźników w 2020 r., który był wynikiem zamknięcia bibliotek i ograniczenia jej działań w czasie pandemii, jest znaczny. Liczba czytelników spadła o 18%, liczba odwiedzin o 41% (w gminach miejsko-wiejskich – 49%), a wypożyczeń aż o 48%. W 2020 r. już tylko jedna biblioteka miała wskaźnik czytelników na 100 mieszkańców powyżej 20. Pierwszy rok pandemii zaowocował zakupem większej liczby jednostek inwentarzowych zbiorów (o 13%), na które wydano o 5% większą kwotę, niż w roku 2019.

Rok 2021 w świętokrzyskich bibliotekach przyniósł umiarkowany optymizm. Liczba wypożyczeń i odwiedzin wzrosła odpowiednio o 14% i 6%, ale liczba czytelników spadła o kolejne 3% w stosunku do roku poprzedniego. Tylko dwie biblioteki przekroczyły wskaźnik 20 czytelników na 100 mieszkańców, a 63 biblioteki gminne znalazły się w grupie bibliotek ze wskaźnikiem od 5,1 do 10. Analiza danych wskazuje, że choć czytelnicy, którzy korzystają z usług bibliotek zaczęli w czasie pandemii czytać intensywniej, to przed świętokrzyskimi bibliotekami długa droga do odbudowania wskaźników sprzed pandemii.

Podsumowanie

Wraz z wybuchem epidemii biblioteki znalazły się w nowej rzeczywistości. Pandemia wymusiła początkowo ich zamknięcie i przeniesienie działalności do świata wirtualnego, a następnie ograniczenie realizowanych inicjatyw. Bez wątpienia pozostawi to w instytucjach kultury długofalowe skutki. Użytkownicy zostali zmuszeni do zmiany przyzwyczajeń. Zapewne wielu z nich już nie wróci do korzystania z placówek bibliotecznych. Biblioteki musiały zmierzyć się z ogromnymi trudnościami i dopasować do nowych warunków. Ta sytuacja była dla nich jednocześnie wyzwaniem i szansą. Pandemia przyczyniła się do ograniczenia dostępności tradycyjnych usług bibliotecznych, ale też do zwiększonego zainteresowania zasobami bibliotek cyfrowych. Wpłynęła korzystnie na rozbudowanie oferty internetowej skierowanej do różnych grup odbiorców oraz popularność książek cyfrowych. Wzrosło znaczenie nowoczesnych technologii i mediów cyfrowych.

Duża część bibliotek regionu świętokrzyskiego poradziła sobie dobrze podczas kryzysu wywołanego pandemią. Wyraziły one chęć wprowadzenia zmian w sposobie popularyzacji czytelnictwa i postawiły na rozwój e-usług. Nie mogąc proponować tradycyjnych usług, wyszły z propozycją działań online. Na szczególną uwagę zasługują liczne inicjatywy w social mediach i na portalach internetowych, takie jak: lekcje biblioteczne i zajęcia online, gry biblioteczne online, promowanie zbiorów w sieci, oferta edukacyjna. Bibliotekarze w pomysłowy sposób wykorzystywali wirtualną rzeczywistość do promocji swoich instytucji, wykazując się dużym zaangażowaniem i kreatywnością. Wzbogacili się przy tym o nowe kompeten-

cje i umiejętności. Pracownicy bibliotek zadeklarowali, że wiele z wprowadzonych podczas pandemii rozwiązań pozostanie w ich instytucjach. 18,4% bibliotek odpowiedziało w rocznym sprawozdaniu podsumowującym rok 2021 na pytanie, jakie nowe działania wypracowane w czasie epidemii zostaną w ich placówkach na stałe. Wśród odpowiedzi dominowało utrzymanie kontaktu telefonicznego i zamawiania książek przez telefon (47,3%). Drugą najczęściej wskazywaną aktywnością jest pozostawienie w swojej ofercie działań online (36,8%) takich jak: organizacja szkoleń, spotkania Dyskusyjnych Klubów Książki, głośne czytanie, zajęcia dla dzieci jako uzupełnienie oferty stacjonarnej, lekcje biblioteczne, rekomendacje czytelnicze zamieszczane w social mediach, reklama spotkań autorskich, prezentacja zbiorów. Następnie biblioteki wymieniały korzystanie z kanału YouTube biblioteki, zakup książkomatu. Część bibliotek deklaroowało wykorzystanie w pracy wewnętrznej arkuszy Google, które znacznie ułatwiały pracę podczas pandemii.

Pandemia wywołała refleksję nad tym, jak powinna wyglądać przestrzeń biblioteczna, by spełniała wymogi sanitarne, była bezpieczna, a jednocześnie zachęcała użytkowników do spotkań. Jednym z elementów skłaniających czytelników do wizyt w bibliotece jest możliwość swobodnego korzystania z księgozbioru. Większość bibliotek województwa świętokrzyskiego zamykała swoje placówki tylko wtedy, gdy wynikało to z rozporządzeń wydawanych przez Radę Ministrów. Część bibliotek miała problem z dostosowaniem obiektów do wymagań sanitarnych ze względu na nieduży metraż. Kolejną kwestią był wpływ umiejscowienia placówek bibliotecznych na ich funkcjonowanie w dobie pandemii. W niekomfortowej sytuacji znalazły się biblioteki zlokalizowane w budynkach innych instytucji, np. urzędów gminy, szkół. Ich otwarcie było uzależnione od instytucji, w których się znajdowały. Zaistniała sytuacja potwierdziła, że biblioteki do sprawnego funkcjonowania potrzebują dobrze zaprojektowanej przestrzeni, która umożliwi zachowanie dystansu między użytkownikami i bezpieczne korzystanie z zasobów. Dlatego warto wyciągnąć wnioski z doświadczeń związanych z pandemią i dążyć do samodzielności i niezależności bibliotek, zastanowić się nad rozwiązaniami zapewniającymi bezpieczeństwo oraz komfort zarówno ich pracowników, jak i użytkowników.

Summary

This article presents the activities and forms of work of selected public libraries in the Świętokrzyskie Voivodeship during the coronavirus pandemic. It presents interesting aspects of the work undertaken by the employees of the institutions in order to maintain contact with readers and users of the facilities. Using selected examples, the author presents attractive forms of remote work, which, despite the epidemic conditions, made it possible to continuously promote the library collections and cultural offer, becoming an inspiration for many educational activities.

Резюме

В статье рассматриваются деятельность и формы работы отдельных публичных библиотек Свентокршиского воеводства во время пандемии коронавируса. Проанализированы, в частности, интересные аспекты работы, проводимой работниками учреждений для поддержания контакта с читателями и пользователями. На отдельных примерах автор рассматривает интересные формы дистанционной работы, которые, несмотря на эпидемическую угрозу, позволили постоянно популяризировать библиотечные фонды и культурное предложение, став источником инспирации для многих образовательных мероприятий.

Jolanta Janiec
Miejska Biblioteka Publiczna w Hrubieszowie

**„BĘDĄC GŁODNYM DBAJ O SMAK”
– JAK MIEJSKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA W HRUBIESZOWIE
DZIAŁA W ZMIENIAJĄCEJ SIĘ RZECZYWISTOŚCI**

**"Being hungry take care of the taste"
– how the Hrubieszów Municipal Public Library operates in a changing reality**

**«Когда вы голодны – позаботьтесь о вкусе» – как Муниципальная
публичная библиотека в Грубешуве работает в меняющейся реальности**

Słowa kluczowe: Covid-19, pandemia, Miejska Biblioteka Publiczna w Hrubieszowie

Key words: Covid-19, pandemic, Hrubieszów Municipal Public Library

Ключевые слова: Covid-19, пандемия, Городская публичная библиотека в Грубешуве

Parafrazując tytuł zaczerpnięty z wykładu prof. Bogdana de Barbaro: chcesz nakarmić – serwuj dania tak, by ludzie do ciebie wracali. Pozostając w klimacie kulinarnym, w spektrum uwagi postawmy bibliotekę jako miejsce „uczty dla duszy”. Niejeden czytający ma za sobą doświadczenie eliminacji głodu „śmiectwem” jedzeniem. Jeżeli jest to incydentalny przypadek organizm nie buntuje się mocno, jeżeli stworzymy z tego nawyk – na skutki niestrawności nie będzie trzeba długo czekać.

Rozkodowując drugi element tytułu możemy stwierdzić, że zmieniająca się rzeczywistość to stały element nowych czasów. A czym są nowe czasy dla bibliotek? Pandemia pokazała, że pewne formy pracy z czytelnikiem już się wypaliły, nie odpowiadają na ich potrzeby, wyzwania i problemy. Jako bibliotekarze potrzebujemy nowych sposobów komunikacji z użytkownikami, zróżnicowanych form i metod działania. Nie chodzi tu o odrzucenie przeżytków, ale bardziej o dostosowanie starych form do nowych potrzeb oraz wzbogacanie ich o zastosowanie technologii informatycznych. Na webinarium wprowadzającym do 4. rundy Programu Rozwoju Bibliotek, usłyszałam: „Nie będziemy już pracować jak dawniej, uczyć się jak dawniej, funkcjonować jak dawniej”. Te słowa przyjął, przeanalizowałam i wiem, że wymogiem terażniejszości jest przemyślenie od nowa roli i oferty „mojej” biblioteki. Rzeczywistość wciąż pokazuje, że powinniśmy poszerzyć zakres swoich usług, część z nich oferować online. Aby takie działanie było efektywne potrzebna jest diagnoza dokonana w nowych warunkach – poprzez równoczesne doświadczanie i działanie, bo nie ma czasu na żmudne badania i opracowywanie wyników – po

prostu, zanim to zrobimy rzeczywistość znów będzie w innym miejscu, niż to było na początku badania. I kolejna konkluzja: nowe wyzwania to nowe kompetencje – bibliotekarze ich potrzebują, bo pozwalają na bieżąco reagować na zmianę.

Teoretyzować można długo, a jak to wyglądało w działaniu?

Pandemia, zamknięcie, chaos, strach. Nerwowa organizacja pracy biblioteki, bibliotekarzy, obsługi. Brak sprawdzonych metod działania, brak czytelników. Jak odnaleźć sens, kiedy półki już pomyte, skontra przed czasem zrealizowane, katalogi nowości przejrane? Dobre praktyki innych instytucji pokazały, że aby utrzymać publiczność musimy przejść do działań online. Zorganizowaliśmy więc burzę mózgów, zmierzaliśmy siły na zamiary i w krótkim czasie zrealizowaliśmy pierwsze działanie – „Hrubieszowskie dobranocki”. Nasz pomysł aktywnie wsparła burmistrz Marta Majewska. Podstawą projektu stały się wiersze hrubieszowskiej poetki Małgorzaty Skowron. Autorka udzieliła nam wszelkich zezwoleń oraz prawa do publicznego wykorzystania jej utworów. Jej wiersze, czytane w formie opowieści na dobranoc dla dzieci przez różnych lektorów, przyjęły się. Od 15 kwietnia do 26 VI 2020 r. zrealizowaliśmy 31 nagrań, które na bieżąco były umieszczane na bibliotecznej stronie (mbphrubieszow.pl) i na Facebooku. Wybranych dobranockom towarzyszyły konkursy dla dzieci. Wsparcie pani burmistrz i znanych w środowisku osób skutkowało zwiększonymi zasięgami.

„Migaj z Lokalsami” to kolejna aktywność online, którą zainicjowała MBP w Hrubieszowie. Lokalsi to 12-osobowa grupa młodzieży, która wolontariacko wspierała MBP oraz spotykała się, by zdobywać wiedzę, rozmawiać i gruntować swoje poglądy. Pandemia unieruchomiła ich w domu, jednak nawet ten czas nie powstrzymał ich przed aktywnością. Efektem tego była dyskusja pt. „Język kształtuje rzeczywistość”, podczas której analizowali wpływ języka na otoczenie. Panel uzupełniony był tłumaczeniem na język migowy.

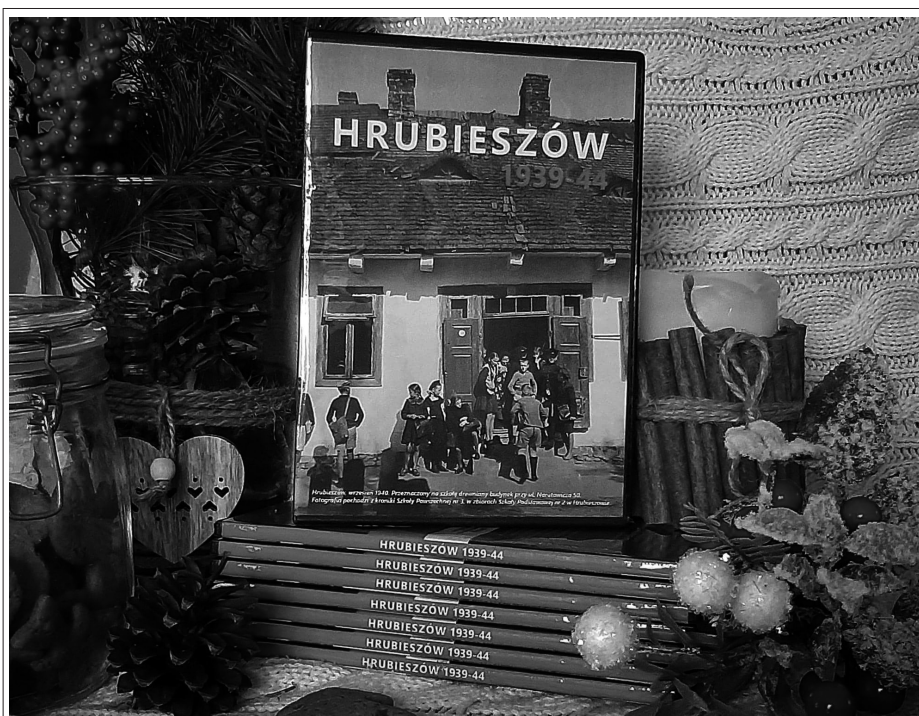
Swoje działania kierowaliśmy również do **najmłodszych użytkowników** naszej biblioteki. W porozumieniu z nauczycielkami z hrubieszowskich przedszkoli udało nam się zaaranżować wiele ciekawych zajęć dla przedszkolaków. Za pomocą bezpłatnej platformy Meet, dostępnej na naszej bibliotecznej poczcie, łączyliśmy się z nimi zdalnie, przeprowadzając dyskusje, zajęcia plastyczne i nawet elementy teatryku. Zadanie to nie było łatwe, ale niezwykle interesujące. Wymagało nowej wiedzy i kompetencji, przełamania bariery strachu, jednak niewątpliwie było warto je podjąć.

„Dzięki” pandemii Miejska Biblioteka Publiczna wydała własny audiobook pt. *Hrubieszów 1939–44*. Jest to obraz wielokulturowego miasta w czasie działań wojennych, widziany z perspektywy szkoły. Zrealizowany w formie montażu świadectw, ukazał się w 105. numerze kwartalnika „Karta”. Biblioteka udostępniła również jego wersję audio, do której swojego głosu użyczyli Beata Panasiewicz (MBP) i Krzysztof Żawisza (HDK). Realizatorem dźwięku był Krzysztof Słupski (HDK). Montaż świadectw i audiobook mogły powstać dzięki współpracy Centrum Archiwistyki Społecznej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Hrubieszowie w projekcie „Małe ojczyzny”.

Obserwacja sytuacji epidemiologicznej i jej powolna stabilizacja, stopniowo dodała kadrze biblioteki odwagi oraz wyzwalała nowe inspiracje. Motywacją były także otrzymywane z zewnątrz głosy o tęsknocie za spotkaniami na żywo, więc gdy tylko zaczęto odnotowywać spadek zachorowań, zdecydowaliśmy się na organizację działalności w formie hybrydowej. Zaczęliśmy od kameralnych spotkań autorskich, m.in. ze Zbigniewem Grochowskim – torunianinem, historykiem, autorem wielu książek historycznych, np. o Bolesławie Prusie oraz z Adamem Szabatem

MIGAJ Z LOKALSAMI

W społeczeństwie nie
ma miejsca na
wykluczenia

– muzykiem, kompozytorem, autorem tekstów piosenek. Spotkanie było pretekstem do promocji jego książki *Tajemnica Jareda Straya*. Wydarzenia były relacjonowane na żywo na bibliotecznym Facebooku, zostały zarejestrowane i są udostępnione online.

Z większą odwagą i w większym już gronie, jako kolejne działanie hybrydowe zrealizowaliśmy Forum Lokalne (Z)rozum Młodych. Wzięły w nim udział władze miasta, przedstawiciele szkół i placówek edukacyjnych, animatorzy kultury, przedstawiciele organizacji pozarządowych, pracujący z młodzieżą i na rzecz młodzieży, psychologowie i pedagodzy szkolni, młodzież – po pięciu przedstawicieli szkół podstawowych (7–8 klasa) oraz szkół ponadpodstawowych, organizacji skupiających młodzież (ZHP), rzecznik ds. młodzieży przy UM w Hrubieszowie oraz członkowie nieformalnej grupy młodych, działającej przy Bibliotece. Dyskusja, przeprowadzona za pomocą metody World Café, toczyła się wokół wielu tematów, m.in. wpływu pandemii na życie młodych, współpracy lokalnej na rzecz młodzieży, pomocy młodym ludziom w odnalezieniu się w dorosłości, czy przedstawieniu Hrubieszowa jako miasta z perspektywami. Po zakończonej części dyskusyjnej odbyło się spotkanie z gościem specjalnym – Magdą Błyskosz – 17-letnią licealistką, działaczką społeczną, prelegentką TEDx, organizatorką wydarzeń. Spotkanie transmitowane było na żywo, gromadząc duże grono publiczności.

Ofertę biblioteki skierowaliśmy także do seniorów. Specjalnie dla ich potrzeb powstał program „Gimnastyka umysłu”, a zajęcia realizowane były w ramach „Klubów wiedzy”. Organizowane regularnie, najczęściej w publicznie dostępnym miejscu, miały na celu poszerzenie wiedzy, rozwijanie umiejętności, pasji i zainteresowań, a także kształtowanie motywacji do uczenia się przez całe życie.

W okresie wiosennym i letnim, chcąc wykorzystać sprzyjającą aurę, inicjowaliśmy także ciekawe zajęcia plenerowe, skierowane do dzieci, młodzieży i rodzin oraz wszystkich chętnych. Wśród najciekawszych był, powstały w ramach Tygodnia Bibliotek, odbywającego się pod hasłem „Znajdziesz mnie w bibliotece”, „Klub planszówek” na powietrzu. Wydarzenie wykorzystaliśmy do promocji nowej oferty biblioteki – wypożyczeń gier planszowych, a towarzyszyły mu zajęcia kreatywne „Wiosenne kwiaty”, robotyka i nowe technologie, rower z mobilną przyczepką wypełnioną książkami przeznaczonymi do bookcrossingu i inne atrakcje.

Jesienią, już w bezpiecznych warunkach i w pełni offline, mogliśmy wystartować z autorską akcją czytelniczną „Czytam na 7”. Skierowana była ona do uczniów pierwszych klas szkół podstawowych z terenu Hrubieszowa i trwała od października 2021 r. W tym czasie, dzięki współpracy z dyrektorami szkół i wychowawcami klas, bibliotekę główną i jej filie, odwiedziło 178 uczniów. Podczas tych wycieczek dzieci poznały zasady akcji. Należało przyjść do biblioteki z mamą lub tatą, założyć kartę, a później co miesiąc wypożyczyć przynajmniej jedną książkę oraz wykonać zadanie przygotowane przez panie bibliotekarki. Za każde odwiedziny dziecko otrzymywało naklejkę. Do akcji przystąpiło 68 pierwszoklasistów, 40 dzieci zebrało komplet naklejek i otrzymało nagrody – kubeczki ręcznie malowane przez bibliotekarkę. Pozostali uczestnicy otrzymali dyplomy. Akcja zakończyła się w maju 2022 r. podczas Tygodnia Bibliotek. Główną nagrodą dla wszystkich uczestników akcji było spotkanie autorskie z Małgorzatą Swędrowską, zorganizowane w ramach Budżetu Obywatelskiego.

Podane działania na rzecz społeczności lokalnej Hrubieszowa, to tylko wybrane przykłady z szerokiego wachlarza propozycji Miejskiej Biblioteki Publicznej w Hrubieszowie. Budujący jest fakt, że chociaż przyszło nam działać w trudnych czasach, powodujących ograniczenie kontaktu z czytelnikami, a tym samym spadek

liczby odwiedzin czytelników w bibliotece, to jednak ku naszej uciechu, odnotowaliśmy wzrost liczby wypożyczeń materiałów bibliotecznych oraz liczby uczestników podjętych działań w naszej instytucji.

Miejska Biblioteka Publiczna w Hrubieszowie niewątpliwie zdała egzamin, rozwija się i nadal szuka przestrzeni do kolejnych projektów. Wciąż poszukujemy nowych form, dostosowując je do potrzeb użytkowników lub testujemy dobre praktyki, jakie odkrywamy w polskich bibliotekach. Wciąż również staramy się sprostać nowym realiom, jak choćby w ostatnim czasie skutkom wojny w Ukrainie. Strategiczne geograficznie miejsce na granicy Polski utwierdziło nas tylko w przekonaniu, że reagując na bieżące potrzeby i sytuacje, trzymamy markę, jesteśmy z naszymi użytkownikami, a to cenny aspekt naszej pracy.

Podsumowując, mogę stwierdzić z pewnością, że biblioteki, w których pracują ludzie z pasją i zaangażowaniem przetrwają jako instytucje, bez względu na to, czy ludzie masowo będą wypożyczać książki. Żłudne jest myślenie, że Internet zastąpi ich ofertę. Jako pracownicy prężnej, kreatywnej biblioteki, uczącej się w działaniu, „dbamy o smak” naszej oferty i nadal będziemy ją doskonalić. Będziemy starali się wypracowywać przeróżne sposoby przedstawiania zasadności swojego istnienia. A nowe ambitne wyzwania, pomysły i projekty, mam nadzieję, nie pozostawią czytelnikom, bibliotekarzom, czy władzom żadnych wątpliwości, co do zasadności funkcjonowania tych instytucji.

Summary

The text summarises the wide-ranging activities of the Municipal Public Library in Hrubieszów during the ongoing Covid-19 pandemic. The presented selected activities, undertaken by the institution and aimed at different age groups, illustrate the great need for change that libraries face in a changing reality. Among the most important ones that a modern and contemporary library should implement in its work are undoubtedly new forms of contact with users, the use of information technology, and the development of the personal competences of its librarians.

Резюме

Текст подводит итог обширной работы Городской публичной библиотеки в Грубешове во время пандемии Covid-19. Представленные в нём отдельные мероприятия, осуществлявшиеся данной институцией и направленные на различные возрастные группы, иллюстрируют большую потребность в изменениях, стоящую перед библиотеками в столь изменчивое время. К числу важнейших, которые должна внедрять в свою работу современная библиотека, безусловно, относятся новые формы контакта с пользователями, использование информационных технологий и развитие личностных компетенций библиотекарей.

Małgorzata Surmacz (Muzeum Narodowe w Lublinie, UMCS)
Grzegorz Sztal (Prywatne Muzeum Historyczne „Znaki Czasu”)

**LUBELSKIE ORLĄTKO SPOD SKRZYDEŁ
OJCA WILEŃSKIEJ PEDIATRII.
WSPOMNIENIE O DOKTORZE WAĆLAWIE JASIŃSKIM
I JEGO SYNU ZBYSZKU**

**Lublin Eaglet from under the wings of the father of Vilnius paediatrics.
Memories of doctor Waclaw Jasiński and his son Zbyszek**

**Люблинский орлёнок из-под крыла отца виленской педиатрии.
Воспоминания о враче Вацлаве Ясинском и его сыне Збышке**

Słowa kluczowe: Waclaw Jasiński, Zbyszek Jasiński, pamięć zbiorowa, wojna polsko-bolszewicka, harcerstwo, szpitale lubelskie, pediatrizy polscy, cmentarze wojenne

Key words: Waclaw Jasiński, Zbyszek Jasiński, collective memory, Polish-Bolshevik war, scouting, Lublin hospitals, Polish paediatricians, war cemeteries

Ключевые слова: Вацлав Ясинский, Збышек Ясинский, коллективная память, польско-большевистская война, скаутинг, люблинские госпитали, польские педиатры, военные кладбища

Po ponad stu latach od odzyskania przez Polskę niepodległości w przestrzeni pamięci ludzkiej zachowało się szereg przekazów. Niektóre z nich dotyczą bohaterów drugiego planu, bliskich niewielkim społecznościom danego regionu, a pochłoniętych przez nurt dziejów. Jedna z takich opowieści, osadzona w realiach lubelskich, wiąże się z dwoma bliskimi sobie postaciami – doktorem Waclawem Jasińskim (1881–1936) oraz jego małoletnim synem Zbyszkiem (1908–1920).

Waclaw, z zawodu pediatra, zainteresował się ową – jak sam w przyszłości mawiał – najmłodszą gałęzią nauk lekarskich jeszcze w czasach studenckich. Uczęszczał na Wydział Lekarski Carskiego Uniwersytetu Warszawskiego. Po uzyskaniu w 1904 r. dyplomu z wyróżnieniem (*cum exima laude*) losy rzuciły go do Łodzi. W mieście tym 31 VIII 1908 r. przyszedł na świat syn doktora, któremu nadano imię Zbigniew. Przez kilka lat ojciec chłopca praktykował w łódzkim Szpitalu Anny Marii pod okiem ordynatora Józefa Brudzińskiego, znawcy chorób dziecięcych. Dzięki temu znakomitemu medykowi zaczął wychodzić „Przegląd Pediatryczny” redagowany przez lekarzy ze wszystkich trzech zaborów. Być może za jego namową Jasiński udał się na krótko do Wiednia, by poznać nowoczesne metody leczenia gruźlicy¹.

¹ Z. Filar, *Jasiński Waclaw*, w: *Polski słownik biograficzny* (dalej: PSB), Wrocław–

Zdobyte w Łodzi doświadczenie, wzbogacone o epizod wiedeński, pozwoliło mu w niedalekim czasie objąć funkcję lekarza naczelnego Szpitala Dziecięcego „Dzieciątka Jezus” w Lublinie. Lecznica, utworzona w 1911 r. z inicjatywy zamożnej rodziny Vetterów, browarników oraz filantropów, mieściła się przy ulicy Początkowskiej, noszącej dziś nazwę Staszica. Była drugim po Łodzi prekursorskim ośrodkiem tego typu w Królestwie Polskim. Posiadała trzy oddziały: wewnętrzny, zakaźny i chirurgiczny. Obsługą pacjentów zajmowały się szarytki ze Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo. O potrzebie istnienia tego typu szpitala w ówczesnej stolicy guberni lubelskiej świadczył fakt, że już w dniu uroczystego oddania gmachu do użytku, pojawiło się pierwsze wymagające leczenia dziecko, a w dość krótkim czasie ilość chorych wzrosła niebagatelnie. Rok po uruchomieniu placówki nabyto w Krępcu opodal Lublina dom i działkę z przeznaczeniem na rekonwalescencję dla zdrowiejących dzieci².

Lublin był zapewne dla Jasińskiego miejscem znanym z dzieciństwa. Choć lata młodości spędził w Warszawie, na świat przyszedł na Lubelszczyźnie, w Godziszowie w powiecie janowskim. Jego rodzicami byli Kazimiera z Jaroszewiczów oraz Stanisław, radca prawny majątków Ordynacji Zamoyskiej. Z małżeństwa Wacława z Marią z Młodkowskich przyszło na świat dwoje potomków, syn Zbyszek i córka Hania. Jasiński był ponadto skoligacony ze Stanisławem Moskalewskim, późniejszym wojewodą lubelskim, którego poznał jeszcze w czasach nauki w IV Gimnazjum w Warszawie³.

Do Lublina doktor przybył z rodziną w 1911 r. Angażował się społecznie. Działał na rzecz „Kropki Mleka”, czy też Towarzystwa Kolonii Letnich. W 1914 r. współorganizował II Zjazd Lekarzy Prowincjonalnych. Brał udział w pracach Towarzystwa Opieki nad Zabytkami oraz zaczynającego swą działalność Muzeum Lubelskiego. W ramach Uniwersytetu Ludowego wygłaszał wykłady o potrzebach sanitarnych miasta⁴. Do 1917 r. prowadził Stację Opieki nad Matką i Dzieckiem oraz żłobek dzienny na Kośminku, zorganizowane przez Komitet Obywatelski w Lublinie. Z jego udziałem odbywały się różne charytatywne imprezy, chociażby

Warszawa–Kraków 1964, z. 48, s. 54–55; M.M. Kamińska, *Jasiński Wacław*, w: *Słownik biograficzny zasłużonych pediatrów*, z. 1, red. E. Wilkoszewski, Warszawa 1985, s. 62–64; informacje od krewniej, Mai Klimkowskiej.

² Pierwszym lekarzem naczelnym szpitala był Aleksander Jaworowski, po nim funkcję objął W. Jasiński. Ordynatorami oddziałów zostali: zakaźnego – Piotr Borsukiewicz, chirurgicznego – Paweł Jankowski, zob. W. Jasiński, *Sprawozdanie I-sze z działalności szpitala dla dzieci w Lublinie za rok 1911*, Warszawa [1912] (odbitka z „Przeglądu Pediatrycznego”); tenże, *Szpital dla Dzieci w Lublinie*, Warszawa [1912]; tenże, *Drugie sprawozdanie roczne z działalności szpitala dla dzieci w Lublinie za rok 1912*, Lublin [1913]; tenże, *Trzecie sprawozdanie roczne z działalności szpitala dla dzieci w Lublinie za rok 1913*, Lublin [1914]; A. Oleszek, *Vetterowie – zapomnieć czy zapamiętać?*, „Studia i Materiały Lubelskie” (dalej: „SiML”) 2017, t. 20, s. 112.

³ Stanisław Moskalewski (1876–1936) ożeniony był z Wandą Jasińską, siostrą Wacława. Nie ukończył gimnazjum warszawskiego z powodu choroby. U schyłku XIX w. rozpoczął pracę w Ordynacji Zamoyskiej, przez pewien czas będąc zarządcą klucza zwierzynieckiego. W latach 1919–1926 pełnił funkcję wojewody lubelskiego, zob. A. Kierek, *Moskalewski Stanisław Witalis*, w: PSB, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1977, t. 22, z. 92, s. 42–44; W. Kozyra, *Moskalewski Stanisław Witalis*, w: *Słownik biograficzny miasta Lublina* (dalej: SBML), t. 2, red. T. Radzik, A.A. Witusik, J. Ziółek, Lublin 2009, s. 206–209.

⁴ S. Kowalczyk, *Lubelskie Towarzystwo Lekarskie 1874–1944. Działalność społeczno-oświatowa*, „Annales UMCS” 1962, sec. D, vol. XVII, z. 32, s. 446, 448.

wieczory taneczne na rzecz ubogich dzieci⁵. Gdy miasto w drugiej połowie 1915 r. znalazło się pod okupacją austriacką, zyskując sobie we wspomnieniach pisarki Marii Dąbrowskiej miano „Małego Wiednia”, Wacław wstąpił do Polskiej Organizacji Wojskowej. W tym samym roku po raz pierwszy spotkał się z Józefem Piłsudskim. Miało to miejsce w Dąbrowicy pod Lublinem⁶. Wkrótce Jasiński jako medyk otrzymał przydział do wojskowej służby sanitarnej. Pełnił ją do odzyskania przez Polskę niepodległości jesienią 1918 r.

W Lublinie doktorostwo zamieszkali przy ulicy Królewskiej. Z czasem przenieśli się na ulicę Krakowskie Przedmieście 46. Jasiński przyjął dodatkowo etat lekarza nowo powstałej Szkoły Realnej Zrzeszenia Nauczycieli im. Hetmana Jana Zamoyskiego. Miewał również dla młodzieży wykłady z higieny. Jako sympatyk skautingu, a zarazem członek Lubelskiej Komendy Skautowej, prowadził kursy sanitarne dla członków pierwszych organizowanych w mieście nad Bystrzycą drużyn. Bliskie mu sprawy oświaty sprawiły, że wszedł w skład Rady Szkolnej miasta Lublina⁷.

W lubelskim okresie życia Jasiński związał się z obozem niepodległościowym. Pełnił funkcję sekretarza miejscowego oddziału Partii Niezawisłości Narodowej, której przewodniczył pisarz i legionista, Wacław Sieroszewski⁸. Przyjaźnił się również z doktorem Pawłem Jankowskim, współorganizatorem miejscowego Szpitala Legionowego oraz prezesem Wydziału Narodowego Lubelskiego⁹. Obaj, poza działalnością w Wydziale, pracowali w Szpitalu Dziecięcym, gdzie nadetatowo na oddziałach wewnętrznym i zakaźnym zatrudniona była także żona Jankowskiego, Maria¹⁰. Najstarszy z ich dzieci, Bartosz marzył, by zostać ułanem. Był wówczas

⁵ Prywatne Muzeum Historyczne „Znaki Czasu” (dalej: MZC), Spuścizna Jana Magierskiego (dalej: SJM), zaproszenie na wieczór taneczny na rzecz „Dzieci Ulicy”, Lublin, ok. 1919 r.; zaświadczenie dla dr Marii Jankowskiej o opiece pediatrycznej na Kośminku w latach 1917–1919 wystawione przez jej poprzednika, prof. W. Jasińskiego, [Wilno, ok. 1922 r.].

⁶ *Marszałek Piłsudski – a metapsychika. Rozmowa z prof. dr. Wacławem Jasińskim*, „Ilustrowany Kurier Codzienny” 1935, nr 188 (dodatek), s. 8.

⁷ W. Bryda, *Działalność Rady szkolnej miasta Lublina za okres od r. 1915 do r. 1926*, w: *Monografia szkolnictwa m. Lublina za czas od 1917 do 1927 roku*, red. T. Wolski, Lublin 1928, s. 9–15; J. Lewandowski, *Początki skautingu i harcerstwa na Lubelszczyźnie (1911–1914)*, „Rocznik Lubelski”, 1989/1990, t. 31/32, s. 157; M. Giermakowski, *Szkoła im. Hetmana Jana Zamoyskiego w Lublinie w latach 1915–1990*, Lublin 1995, s. 411; *Księga pamiątkowa 25-lecia harcerstwa w Lubelszczyźnie. Wspomnienia i dokumenty 1911–1936*, Lublin 2001 (reprint wydawnictwa z 1936 r.), s. 49–50; S.J. Dąbrowski, S.A. Tryczyński, *Słownik biograficzny lubelskiego harcerstwa 1911–2001*, Lublin 2001, s. 82.

⁸ MZC, SJM, Legitymacja członkowska dr M. Jankowskiej z podpisem W. Jasińskiego, Lublin, 31.10.1917; G. Zackiewicz, *Wizja Polski niepodległej w koncepcjach Stronnictwa Niezawisłości Narodowej z lat 1917–1919*, „Niepodległość i Pamięć” 2018, nr 25/3, s. 189–210.

⁹ Wydział Narodowy Lubelski (przedtem Komitet Zjednoczonych Stronnictw Niepodległościowych) zalegalizowany został w 1915 r., zob. W. Śladkowski, *Lublin w przededniu niepodległości*, „Bibliotekarz Lubelski” 2020, R. 63, s. 11.

¹⁰ MZC, SJM, Zaświadczenie o pracy dr M. Jankowskiej w Szpitalu dla Dzieci w Lublinie w latach 1913–1918 wystawione przez prof. W. Jasińskiego, [Wilno, ok. 1922 r.]. Paweł Jankowski (1875–1919) – lekarz, polityk, członek Tymczasowej Rady Stanu Królestwa Polskiego. Jego żona Maria z Gorczyńców (1878–1937) była Karaimką urodzoną w Kerczu na Krymie. Poznali się na studiach medycznych w Zurichu. Po osiedleniu w Lublinie oboje działali społecznie. Maria inicjowała powstanie domu dziecka w robotniczej dzielnicy Dziesiąta, gdzie dziś mieści się przedszkole jej imienia, zob. K. Jarzembowski, *Jankowska Maria oraz Jankowski Leon Paweł*, w: SBML,

nastoletnim uczniem Szkoły Handlowej oraz członkiem III Lubelskiej Drużyny Harcerskiej. O wiele młodszy Zbyszek, syn Jasińskich, wtenczas wychowanek szkoły powszechnej, także przeżywał fascynacje harcersko-żołnierskie. Któregoś dnia dostał od rodziców maciejówkę oraz niewielki emblemat z sylwetką Józefa Piłsudskiego¹¹. W 1916 r. ojciec zabrał go na jedno ze spotkań w siedzibie Wydziału Narodowego przy ulicy Namiestnikowskiej (dziś Narutowicza) pod numerem 8. Spotkanie odbyło się z udziałem goszczącego w Lublinie Komendanta Legionów Polskich. Ze zdarzeniem tym wiąże się pewna anegdota. Rezulutny chłopiec zagadnięty przez Piłsudskiego wyznał, że rozpoznał go, ponieważ miał jego postać na znaczku przypiętym do czapki. W odpowiedzi usłyszał od Komendanta, że on z kolei nie wiedział z kim ma do czynienia, bowiem nie było mu dane dotąd nosić wizerunku niejakiego Jasińskiego na swym nakryciu głowy. Zapamiętany przez uczestników zdarzenia dialog przebiegał tak oto:

„– Jakże się nazywasz?

– Zbyszek Jasiński.

– A ja jestem Józef Piłsudski.

– Ja wiem, bo mam Piłsudskiego na czapce.

– A wyobraź sobie, że ja Jasińskiego jeszcze nie mam”¹².

W 1918 r. Jasiński zrezygnował z prowadzenia Szpitala Dziecięcego. Powodem był narastający konflikt z pozostającą w zarządzie instytucji Bronisławą Vetterową (wdową po Juliuszu). Do nie najlepszych należały również relacje między nią a doktorem Jankowskim, który lecząc się w Zakopanem z zaawansowanej gruźlicy został zwolniony z posady za zbyt długą absencję w pracy. W liście do zarządu szpitalnego z roku 1918 prosił przekazać swą trzymiesięczną odprawę na... pokrycie kosztów leczenia biednych dzieci¹³.

W chwili wybuchu wojny polsko-bolszewickiej doktor Jasiński podjął ochotniczą służbę w Wojsku Polskim. Jako kapitan rezerwy zgłosił się do komisji weryfikacyjnej. W 1919 r. otrzymał przydział do Kompanii Zapasowej Sanitarnej Nr 2 w Szpitalu Okręgowym w Lublinie¹⁴.

Zagrożenie wojenną pożogą dotknęło ludność cywilną wielu miast. W Lublinie na początku lipca 1920 r. powstał Wojewódzki Komitet Obrony Narodowej z ośrodkami w różnych miejscowościach, nadzorowany przez Stanisława Moskalewskiego¹⁵. W tym samym miesiącu lubelski oddział Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” utworzył ochotnicze drużyny strzeleckie. Ich pojawienie się poprzedziło

t. 1, red. T. Radzik, J. Skarbek, A.A. Witusik, s. 115–117; M. Surmacz, G. Sztal, *Historia nieznaną*, w: E. Błotnicka-Mazur, M. Surmacz, G. Sztal, *Doktor Paweł Jankowski. (1875–1919). Historia nieznaną*, Lublin 2021, s. 5–18.

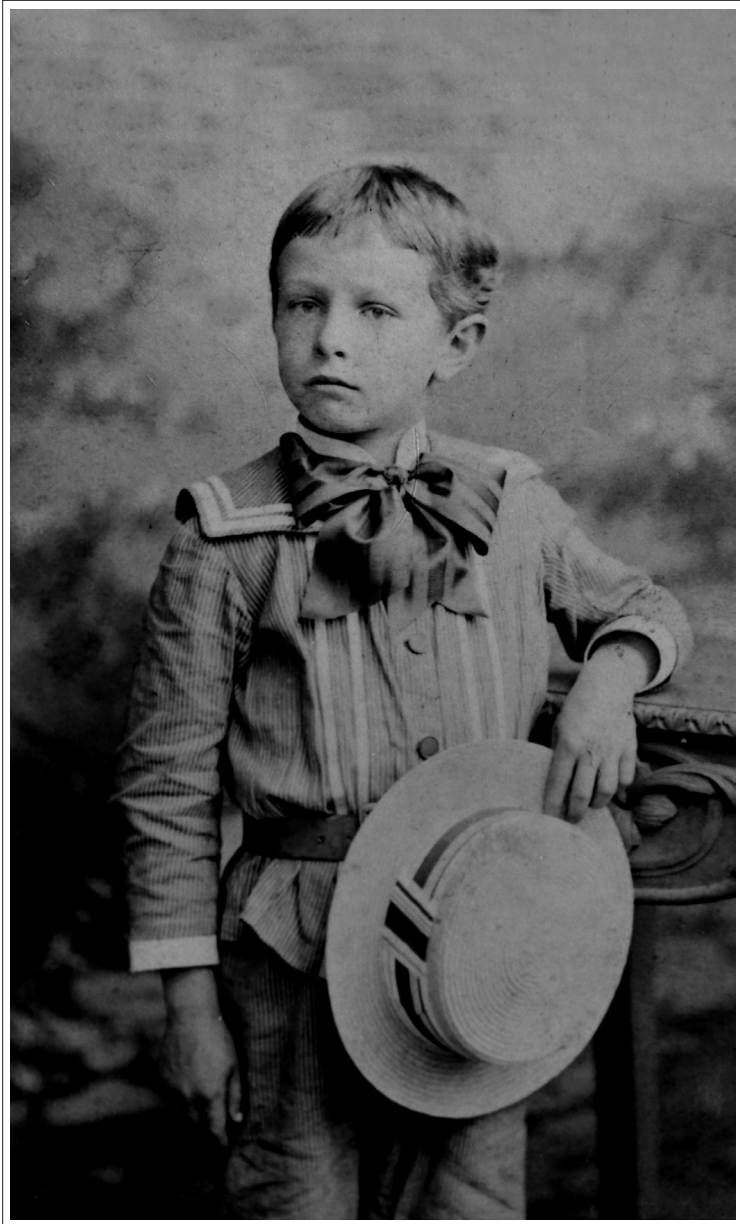
¹¹ J. Jędrzejek, *Bohaterski żołnierz Naczelnika*, „Skalpel. Biuletyn Wojskowej Izby Lekarskiej” 2008, nr 6, s. 26–28. Autor podaje, że to jego dziadek Julian (prawdopodobnie po kądzieli, jak wynika z treści) wręczył małemu sąsiadowi z ulicy Królewskiej, Zbyszkowi Jasińskiemu znaczek z Józefem Piłsudskim.

¹² *Księga pamiątkowa 25-lecia harcerstwa w Lubelszczyźnie...*, s. 115.

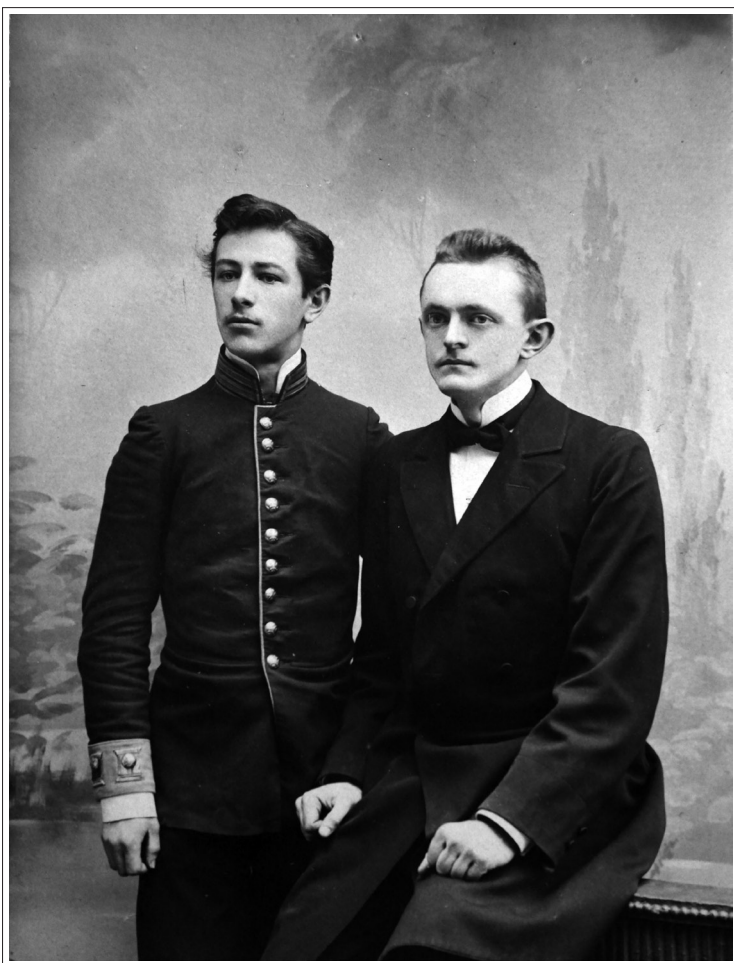
¹³ MZC, SJM, Kopia listu dra P. Jankowskiego do Zarządu Szpitala Dziecięcego w Lublinie, Zakopane, 8.06.1918 r.

¹⁴ *Wykaz oficerów, którzy nadesłali swe karty kwalifikacyjne do Wydziału prac przygotowawczych dla Komisji Weryfikacyjnej przy Departamencie Personalnym Ministerstwa Spraw Wojskowych*, Warszawa 1920, s. 43.

¹⁵ J. Lewandowski, *Lubelskie kartki z wojny 1920 r.*, Lublin 2020, s. 25–28.

Zbyszek Jasiński.
Zakład Fotograficzny Teofil Boretti w Warszawie. Zbiory prywatne

Gimnazjalista Waław Jasiński (po lewej) z przyszłym szwagrem
Stanisławem Moskalewskim, koniec XIX w. Zbiory prywatne

powołanie do istnienia w sierpniu tego roku Straży Obywatelskiej. Dla jej członków, rekrutujących się także z młodzieży szkolnej, ogłoszono pogotowie wojenne.

Patriotyczne zaangażowanie ojcowskie skłoniło Zbyszka do pójścia w ślady rodzica. Z uwagi na wiek nie mógł zaciągnąć się do wojska. Jako harcerz zaczął więc w 1920 r. pełnić służbę gońca-rowerzysty przy lubelskim Komitecie Obrony Narodowej. Odznaczył się przy tym sumiennością i zapalem. Niestety, historia miała smutne zakończenie. Tuż przed powrotem do Lublina, w czasie letniego wypoczynku u rodziny w Zwierzyńcu nad Wieprzem, drzazga wbiła się chłopcu w stopę, powodując uraz. Ze skaleczoną nogą Zbyszek dyżuruwał przez następne dni jako kurier. Rana, o której nikt z dorosłych nie wiedział i w porę nie opatrzył, spowodowała śmiertelne w skutkach zakażenie krwi. Wyrwały harcerz zmarł 21 VIII 1920 r. o godzinie 6 rano w Szpitalu św. Wincentego à Paulo. Tydzień przed dwunastymi urodzinami¹⁶.

Nabożeństwo żałobne odbyło się w kościele Kapucynów. Zamiast „kwiatów na trumnę” zmarłego, jego koledzy złożyli datki na rzecz różnych organizacji, w tym Towarzystwa Przyjaciół Uczącej się Młodzieży oraz Towarzystwa Przyjaciół Żołnierza¹⁷. Kilka dni po pogrzebie w miejscowej prasie opublikowano słowa załamanych rodziców:

„Wszystkim, którzy w ciężkich dniach choroby ukochanego Syna naszego Ś. P. Zbyszka Jasińskiego – pisali oni na łamach »Głosu Lubelskiego« – spieszyli z pomocą osamotnionej matce, a po jego zgonie okazali nam tyle prawdziwego współczucia i tak licznie wzięli udział w odprowadzeniu drogich nam zwłok na miejsce wiecznego spoczynku, z głębi zbolełego serca dziękujemy, Maria i Wacław Jasińscy”¹⁸.

Jako najmłodszy lubelski obrońca Ojczyzny mały kurier został pochowany z honorami na cmentarzu wojskowym przy ulicy Białej. Na płycie mogiły wyryto, według rodzinnego przekazu na prośbę babki Jasińskiej, wzruszającą inskrypcję:

„Zastępowy Drużyny Zuchów
[...]
Śpij cicho Synku Nasz
Pod zimnym śmierci głazem
Aż Bóg nas złączy znów
Wszehmocnym swym rozkazem”¹⁹.

Po „Lubelskim Orłątku” zachowały się wspomnienia i wyblakła fotografia z okresu wczesnego dzieciństwa. Okrutny los sprawił, że niespełna dwa miesiące przed zgonem Zbyszka, syn zaprzyjaźnionych z Jasińskimi lekarzy Jankowskich poległ w wieku 19 lat jako żołnierz elitarnego Szwadronu Przybocznego Naczelnego Wodza w bitwie pod Żytomierzem. Ciało Bartosza nie odnaleziono. Symbolicz-

¹⁶ Akta metrykalne Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Jana w Lublinie (akt zgonu nr 393); Archiwum Państwowe w Lublinie, Księga zgonów oddziałów lotników, sygn. 2592.1.3.19 (akt nr 220); „Głos Lubelski” (dalej: „GL”) 1920, nr 227, s. 3, 230, s. 2 (nekrolog); *Księga pamiątkowa 25-lecia harcerstwa w Lubelszczyźnie...*, s. 114.

¹⁷ „GL” 1920, od nr 229 w kilku kolejnych wydaniach w rubryce „Ofiary” ukazywały się imienne składki od rówieśników lub znajomych rodziny.

¹⁸ Tamże, nr 230, s. 2.

¹⁹ Informacje od krewnej, M. Klimkowskiej, wnuczki S. Moskalewskiego.

na mogiła młodego ułana znajduje się na cmentarzu przy ulicy Lipowej, niedaleko miejsca pochówku małego Zbyszka²⁰. Zagadką z odległej przeszłości pozostanie czy to starszy z chłopców zachęcił przed laty malca do służby harcerskiej.

Zrozpaczony po tragicznej śmierci syna doktor Jasiński wyjechał z Lublina. Nie trzymały go już nad Bystrzycą żadne obowiązki żołnierskie, a ciążyły smutne wspomnienia. Po demobilizacji w 1921 r. zweryfikowano go, w stopniu majora rezerwy, w służbie II. Batalionu Sanitarnego Szpitala Okręgowego Nr X w Przemyślu, a następnie Szpitala Rejonowego w Zamościu. Do żadnego z tych miast jednak nie trafił²¹. Udał się do Lwowa, gdzie podjął pracę asystenta w klinice pediatrycznej na Uniwersytecie Jana Kazimierza. Tu, pod kierunkiem profesora Franciszka Groëra, badał oraz tworzył pierwszą w Polsce szkołę pielęgniarek pediatrycznych, uzyskał tytuł doktora wszech nauk medycznych.

Wymęczone długotrwałą wojną o niepodległość i granice społeczeństwo, borykające się z wszelkimi niedostatkami dnia codziennego, kierowało swą uwagę na potrzeby najmłodszych. Szerzące się choroby, wynikające z niedożywienia i złych warunków higienicznych, stały się przedmiotem troski wielu lekarzy. Wśród nich był również doktor Jasiński, uczestnik pierwszego w wolnej Polsce zjazdu pediatrów zorganizowanego w Warszawie w 1922 r.²² W tym samym czasie objął on prowadzenie nowo utworzonej na wileńskim Uniwersytecie Stefana Batorego Katedry Kliniki i Pediatrii Dziecięcej. Wchodząca w struktury miejscowego Wydziału Lekarskiego katedra mieściła się początkowo w gmachu poklasztornym przy ówczesnej ulicy Sióstr Miłosierdzia 12, następnie w jednym z pawilonów Szpitala Wojskowego na Antokolu. Dzięki wyteżonej pracy Jasińskiego i jego współpracowników, poza salą wykładową i laboratorium, udało się uruchomić gabinety lekarskie oraz niewielki oddział wewnętrzny²³.

Do szpitalika akademickiego trafiali mali pacjenci z różnymi schorzeniami, w tym z początkującą gruźlicą. To głównie z myślą o nich doktor Jasiński zaczął od 1924 r. organizować kolonie lecznicze dla dzieci w Druskienikach. Położone w malowniczych nadniemeńskich stronach tamtejsze uzdrowisko cieszyło się dużą popularnością. „Na rozległych obszarach wschodnio-północnej polaci Rzeczypospolitej – głosił tekst w rubryce „Kresów Wschodnich” z 1930 roku – (...) w cieniu żywicznych lasów, kryjących w sobie piękne tajemnice leśnych jezior, tuż przy pograniczu Litwy Kowieńskiej, natura wyposażyła nas w życiodajne zdrojowisko – Druskieniki!”²⁴. Dotarcie do tego odległego zakątka wymagało jednak dobrej komunikacji, a z tą w międzywojennej Polsce różnie bywało. Jasiński, poza wychwalaniem doskonałego klimatu druskienickiego oraz zasobności miejsca w wody lecznicze, sygnalizował ów problem na łamach wspomnianego czasopisma. Praktyczny z natury profesor wszechnicy wileńskiej postulował także wprowadzenie dla studentów medycyny wykładów z balneologii, czyli leczenia przy użyciu

²⁰ G. Sztal, *O uczniu żołnierzu Bartoszu Jankowskim*, „SiML” 2017, t. 20, s. 124–128.

²¹ „Rocznik Oficerski” 1923, s. 1136, 1217; tamże, 1924, s. 1029, 1098.

²² B. Kempieńska-Miroslawska, *Pediatrics*, w: *Dzieje medycyny w Polsce. T. 2, lata 1914–1944*, red. W. Noszczyk, J. Supady, Warszawa 2015, s. 395; B. Urbanek, *Wileńska pediatria (1919–1939)*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 2020, t. 65, nr 4, s. 72.

²³ W. Jasiński, *Sprawozdanie z Kliniki Chorób Dziecięcych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie w roku akademickim 1922/1923*, „Pediatria Polska” 1923, nr 5, s. 235; B. Urbanek, dz. cyt., s. 70–71.

²⁴ M. Gonerko, *Nowe drogi rozwoju Druskienik*, „Kresy Wschodnie” 1930, z. 4, s. 6.

Doktor Waclaw Jasiński, 1919 r. Zbiory prywatne

Grób Zbyszka Jasińskiego na cmentarzu przy ul. Białej w Lublinie, 2020 r.,
fot. Piotr Maciuk

wód mineralnych²⁵. Będąc entuzjastą wychowania harcerskiego, propagującego gry i zabawy na świeżym powietrzu, uznawał zaś, że elementy te powinny znaleźć się w programie uzdrowisk dziecięcych. Postrzegał więc Druskieniki jako miejsce „pomnażania tężyzny fizycznej młodego pokolenia”²⁶ oraz wywierające „wpływ kojący zwłaszcza na dzieci nadmiernie pobudliwe”²⁷. Pieczętowanie zakładowi kolonijnemu, corocznie latem kierowanemu przez samego Jasińskiego, nadano patronat Jędrzeja Sniadeckiego.

W międzywojennych Druskienikach bywał także znany doktorowi od lat Józef Piłsudski, który miejsce to nazywał „niespodzianką myśli Stwórcy w odpoczynku, gdy ten się uśmiechnął”²⁸. W odróżnieniu od wielu dorosłych Marszałek nie stronił od towarzystwa dzieci. Zawsze chętnie przyjmował zaproszenia na organizowane przez nie przedstawienia, na których zostawał do końca. Latem 1925 r., dwunastoletnia wówczas córka Jasińskich Hania, zaprosiła na przyjęcie imieninowe obie panny Piłsudskie, towarzyszące ojcu w czasie pobytu w Druskienikach. Solelizantka zagadnęła Piłsudskiego, czy też nie zechciałby przyjść. Zadowolony z zaproszenia gość, który przed laty wdał się w rozmowę z małym Zbyszkim Jasińskim, pojawił się na imieninach jego siostry²⁹.

Takich spotkań druskienickich z Marszałkiem odbyło się jeszcze kilka. Piłsudski starał się podczas pobytu tutaj unikać tematów politycznych, chętnie za to dyskutował o pasjonujących go zagadnieniach spirytyzmu. Czasem trzymały się go różne dowcipy wobec osób, z którymi utrzymywał serdeczne kontakty. Któregoś razu, odwiedzając oczekujących go Jasińskich, zaszedł do nich od zalepca domu, gdzie doktorowa zastawiała stół do poczęstunku. Gość, wdając się w swobodną pogawędkę, zaczął razem z gospodynią rozkładać naczynia. Było to jedno z ostatnich nieoficjalnych spotkań z Marszałkiem³⁰.

Jasiński zapisał się w historii medycyny jako autor kilku ważnych opracowań. Pełniąc obowiązki dziekana Wydziału Lekarskiego zachęcał praktykujących kolegów lekarzy do publikowania w fachowej prasie. Asystentom doradzał merytorycznie, a nawet robił korekty językowe ich prac³¹. Sam pisywał artykuły przyczynkarskie do czołowych czasopism branżowych – „Polskiej Gazety Lekarskiej”, „Medycyny” oraz „Pediatrii Polskiej”. Był redaktorem „Pamiętnika Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego”, której to instytucji prezesował³². Pozostawał także członkiem honorowym Towarzystw Lekarskich w Łodzi i Lublinie – miast, w których zaczynał karierę zawodową. Chętnie wygłaszał cieszące się popularnością odczyty radiowe. Współpracował z wychodzącym nieregularnie pismem „Ondyna Druskienickich Źródła”. Poza sprawami ściśle medycznymi interesował go szereg innych tematów. Odznaczał się niepospolitą pamięcią. Był prawdziwym erudyta. Pracował

²⁵ W. Jasiński, *Warunki rozwoju zdrojowisk w Polsce*, „Kresy Wschodnie” 1930, z. 4, s. 13–14.

²⁶ Tenże, *Co Druskieniki mogą dać dzieciom?*, „Kresy Wschodnie” 1930, z. 4, s. 17.

²⁷ Tenże, *Druskieniki po przełomie*, „Polska Gazeta Lekarska” 1936, nr 21, s. 7.

²⁸ Cytat zamieszczony we wstępie wydawanego w Warszawie czasopisma „Kresy Wschodnie” 1930, z. 4, s. 2.

²⁹ *Marszałek Piłsudski – a metapsychika. Rozmowa...*

³⁰ Tamże.

³¹ J. Zienkiewicz, *Kilka wspomnień o Profesorze Wacławie Jasińskim, jako przełożonym*, „Pamiętnik Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego” (dalej: „PWT”) 1936, z. 3, s. 114–115.

³² H. Kaulbersz-Malinowska, *O działalności naukowej Ś. P. Dra Wacława Jasińskiego*, „PWT” 1936, z. 3, s. 108–114.

nad stworzeniem podręcznika pediatrii. Nie doczekał jego publikacji³³. Dopadła go śmiertelna choroba nowotworowa, której był świadomy jako lekarz. Zmarł 17 V 1936 r.³⁴ Jego szczątki spoczęły na cmentarzu na Rossie „opodal Serca Wielkiego Marszałka”³⁵.

Uroczystości żałobne ku czci Jasińskiego odbyły się także w Lublinie. Jedno z przemówień wygłosiła doktor Maria Jankowska, z którą współpracował przed laty:

„W pamięci naszej żywo stoi postać ś. p. Kolegi Waława – nadmieniała – gdy cichym, trochę sapiącym astmatycznym głosem, spokojnie i życzliwie wypytuje chore dziecko, co mu dolega, jak troskliwie grzeje ręce przy piecu, aby delikatnie badać chore ciało. (...) Oddany gorąco pracy i wychowaniu młodzieży, był wielkim przyjacielem Harcerstwa. Sam był członkiem Komendy Lubelskiej, swego ukochanego synka oddał do zuchów, pozwalając dziecku na pełnienie odpowiedzialnej służby gońca w wielkich dla Polski dniach 1920 roku. (...) I na pewno w pamięci nas starszych lekarzy, a w opowiadaniach u młodszych, będzie żył Dr Waław Jasiński długie jeszcze lata, jako piękny typ lekarza-społecznika, lekarza o wielkim rozumie i gorącym sercu”³⁶.

Po śmierci doktora Jasińskiego grobem jego syna Zbyszka zaopiekowali się krewni oraz znajomi z czasów lubelskich³⁷. Osobą, która przez lata dbała nie tylko o miejsce pochówku, ale także o pamięć o małym harcerzu, był Jan Magierski, wnuk wspomnianego doktora Pawła Jankowskiego³⁸. Losy obu lekarzy przedziwnie spłótły się ze sobą. Połączyła ich nie tylko pasja zawodowa. Ich synowie oddali życie za Polskę latem 1920 r. – jeden na posterunku, drugi na polu bitewnym. Wspólnym mianownikiem w życiorysach doktorów Jankowskiego i Jasińskiego była także zażyłość z Józefem Piłsudskim. Pierwszy z nich, będący po imieniu z Marszałkiem, zmarł w jego imieniny w marcu 1919 r. Drugi, zakończył życie prawie dokładnie rok po Piłsudskim, umierając jak on „w równie piękną i słoneczną niedzielę majową na podobną, ukrycie postępującą i nie dającą się żadnym zabiegom lekarskim wstrzymać chorobę”³⁹ jaką był rak wątroby.

Nieubłagany czas zatarł wiele śladów z przeszłości. Pozostały milczące miejsca spoczynku. Grób doktora Jasińskiego na Rossie został wpisany do rejestru

³³ Trzytomowy podręcznik *Choroby dzieci*, pod honorową redakcją W. Jasińskiego, ukazał się w Warszawie w latach 1936–1940 nakładem Polskiego Towarzystwa Medycznego „Ars Medici” [przyp. aut.].

³⁴ „Słowo” 1936, nr 136, s. 5 (nekrolog); *Zgon Ś. P. Prof. Dr. Jasińskiego*, „Gazeta Lwowska” 1936, nr 14, s. 3.

³⁵ *Przemówienie podczas uroczystego posiedzenia żałobnego w dniu 25 V 1936 r., ku uczczeniu pamięci Profesora Dra Waława Jasińskiego. Dziekan Wydziału Lekarskiego Un. St. Batorskiego prof. dr Kornel Michejda*, „PWT” 1936, z. 3, s. 99–101.

³⁶ MZC, SJM, Rękopis przemówienia dr M. Jankowskiej ku czci zmarłego dra W. Jasińskiego, 1936 r.

³⁷ Zona dra W. Jasińskiego zmarła przed wybuchem II wojny światowej w Wilnie. Córka, po mężu Krajewska, miała dwoje dzieci: Czesława (zamieszkałego w Łodzi) i Hannę (wyemigrowała do USA). Informacje od krewnej, M. Klimkowskiej.

³⁸ Jan Paweł Magierski (1936–2021) – doktor nauk rolniczych, chemik, fotografik, pracownik Akademii Rolniczej w Lublinie, działacz „Solidarności”; syn Danuty z Jankowskich (harcerki) i Stanisława Magierskiego (farmaceuty, współzałożyciela Lubelskiego Towarzystwa Fotograficznego) [przyp. aut.].

³⁹ HKM [H. Kaulbersz-Malinowska], *Ś. p. Prof. Dr. Waław Jasiński (wspomnienia pośmiertne)*, „Kurier Wileński” 1936, nr 138, s. 7.

litewskich dóbr kultury⁴⁰. Od kilku lat na mogile Zbyszka w Dzień Zaduszny palą się białe i czerwone znicze. W stulecie jego śmierci w 2020 r. powstał krótki film „Lubelskie Orłątka. Harcerz Zbyszek Jasiński najmłodszy lubelski bohater 1920 roku”. Produkcja towarzyszyła dwóm równoległym wystawom o wspólnym tytule „Lubelszczyzna 1920”. Jedna z ekspozycji, zrealizowana w siedzibie Muzeum Historii Miasta Lublina, nosiła podtytuł „Przestrzeń pamięci”. Druga, plenerowa wystawa prezentowana w przestrzeni miejskiej, miała w tytule rozszerzenie „W ogniu walk”. Każda z nich poruszała wątek przedwcześnie zmarłego syna doktora Jasińskiego. Po zmontowaniu materiału filmowego o jedenastoletnim harcerzu, opowieść została symbolicznie, choć zupełnie niezamierzenie przez realizatorów, zamknięta w 11 minutach i 11 sekundach⁴¹.

Summary

The stories of Poland's struggles for independence are strongly rooted in the space of collective memory. They concern not only political events but also individual, dramatic stories. One of them, set in the realities of Lublin, forms the content of this article. Its protagonists are doctor Waclaw Jasiński and his son Zbyszek, a little scout. Doctor Jasiński was the head of the Children's Hospital in Lublin, a scouting sympathiser, and an independence activist. There is an anecdote of a conversation between the bright Zbyszek and Józef Piłsudski, commander of the Polish Legions, who was visiting the town on the Bystrzyca River. Soon, in the shadow of great historical events, a family tragedy unfolded. During the Polish-Bolshevik War, the boy was on courier duty. Wounded in the leg, he died of a blood infection in the summer of 1920, aged just 11. He was buried in the military cemetery. The epitaph on the Lublin Eaglet's grave, illegible with time, has become a symbol of the fading memory of the young hero and his father, one of the pioneers of Polish paediatrics. This article is an attempt to recall both figures.

Резюме

История борьбы за независимость Польши глубоко укоренена в массовой народной памяти. Это касается не только политических событий, но и отдельных драматических историй. Одной из них, разворачивавшейся в люблинских реалиях, и посвящена данная статья. Её героями являются врач Вацлав Ясинский и его сын Збышек – маленький мальчик-скаут. Доктор Ясинский был ординатором детской больницы в Люблине, поклонником скаутинга и борцом за независимость. Анекдотами оброс разговор ловкого Збышка с комендантом польских легионов Юзефом Пилсудским, посещавшим город на Быстрице. Вскоре в тени великих исторических событий разыгралась семейная трагедия. Во время польско-большевистской войны юноша служил курьером. Раненный в ногу он умер от заражения крови летом 1920 года в возрасте 11 лет. Похоронен на военном кладбище. Эпитафия на могиле Люблинского орлёнка, неразборчивая со временем, стала символом угасающей памяти о малолетнем герое и его отце – одном из предтеч польской педиатрии. Статья – попытка вспомнить обоих героев.

⁴⁰ Zob. Społeczny Komitet Opieki nad Starą Rossą, grób Waclawa Jasińskiego, [dostęp: 14 X 2022], <<http://rossa.lt/index.php/trasy?view=point&id=61>>.

⁴¹ Film stanowi część projektu Wojewody Lubelskiego „Formowanie Niepodległej. Zwycięstwo 1920” dofinansowanego ze środków Programu Wieloletniego NIEPODLEGŁA na lata 2017–2022. Jego pomysłodawcami i wykonawcami są współautorzy powyższego tekstu. Realizacji technicznej dokonali Dorota Awiorco (Muzeum Narodowe w Lublinie) i Wojciech Nieśpiałowski (FILMY.LUBLIN.PL), którzy zaproponowali własną koncepcję nagrania. Materiał dostępny w serwisie YouTube.

Ireneusz Sadurski
Lubelskie Towarzystwo Naukowe

LUDWIK BALTZER
– POWSTANIEC STYCZNIOWY, SYBIRAK, PRZEDSIĘBIORCA

Ludwik Baltzer – January Uprising insurgent, Siberian, entrepreneur

**Людвик Бальцер – участник Январского восстания, сибиряк,
предприниматель**

Słowa kluczowe: Ludwik Baltzer, Gimnazjum Gubernialne w Lublinie, powstanie styczniowe, Syberia

Key words: Ludwik Baltzer, Lublin Gymnasium, January Uprising, Siberia

Ключевые слова: Людвик Бальцер, губернская гимназия в Люблине, Январское восстание, Сибирь

Niniejsze opracowanie jest wynikiem prowadzonych badań nad dziejami powstania styczniowego na Lubelszczyźnie. Z tej racji na należną uwagę zasługuje postać Ludwika Baltzera.

Ludwik Baltzer (spotykany jest również alternatywny zapis nazwiska: Balcer) urodził się 16 XI 1840 r. w Warszawie, w rodzinie mieszczańskiej, należącej do wspólnoty kościoła ewangelicko-augsburskiego. Pod koniec lat 40. lub na początku 50. XIX w. rodzina Baltzerów przeniosła się do Lublina. W 1852 r. dwunastoletni Ludwik został uczniem Oddziału Fizyczno-Matematycznego Gimnazjum Gubernialnego w Lublinie, które mieściło się w dawnym kolegium jezuickim, obok katedry przy ulicy Jezuickiej (obecnie siedziba Archiwum Państwowego)¹. W tym czasie jego dyrektorem był Józef Skłodowski, wielce zasłużony dla lubelskiej placówki. Zdając sobie sprawę z konieczności zaspokojenia potrzeb szkolnych, stał się inicjatorem budowy nowego gmachu, gdyż dotychczasowy budynek gimnazjalny był poważnie zniszczony i groził zawaleniem. Dzięki jego staraniom 11 IX 1859 r. Gimnazjum Lubelskie zostało przeniesione do okazałego gmachu z internatem na ulicy Namiestnikowskiej, który stał się wizytówką gubernialnego miasta. W roku szkolnym 1859/1860 Ludwik Baltzer spędził w nim ostatni rok nauki.

¹ Archiwum Państwowe w Lublinie (dalej: APL), Gimnazjum Wojewódzkie Lubelskie (dalej: GWL), sygn. 491; sygn. 63, s. 3, 92–93; sygn. 104, s. 201; K. Tułodziecki, *Zarys historyczny powstania i rozwoju szkół lubelskich*, w: *Pamiętnik zjazdu b. wychowawców szkół lubelskich*, Lublin 1926, s. 79–81; H. Wójcicki, *W szkołach przed pół wiekiem*, Kraków 1912, s. 1.

W ciągu ośmioletniego pobytu w szkole wykazywał duże zdolności, osiągając bardzo dobre wyniki, czego potwierdzeniem były listy pochwalne (w klasach I i IV) oraz nagrody książkowe (IV i VII). Pod tym względem zaliczał się do grona zdolnych i pracowitych uczniów, którzy ukończyli Gimnazjum z wysokimi ocenami².

W związku z przyjętymi zasadami, uczniów ostatniej klasy gimnazjalnej, już w pierwszych dniach maja 1860 r. zwalniano z zajęć, w celu umożliwienia im należytego przygotowania się do egzaminu maturalnego ze wszystkich przedmiotów. W tym czasie zazwyczaj grupowali się oni w kilkusobowych zespołach, odbywających przez kilka tygodni wspólne repetycje, organizowane w wynajętej posesji Pawła Wagnera przy ulicy Zamojskiej w Lublinie. Egzaminy końcowe z poszczególnych przedmiotów odbywały się w kilkudniowych odstępach. Trwały na ogół do 25 czerwca. Przeprowadzano je w obecności dyrektora, inspektora, starszych nauczycieli, wchodzących w skład Rady Gimnazjalnej. Po złożeniu wszystkich egzaminów z pomyślnym wynikiem Ludwik Baltzer podczas zakończenia roku szkolnego 1859/1860, zwanego „popisem”, uzyskał patent, który otwierał dostęp do służby publicznej w urzędach krajowych i umożliwiawał podjęcie studiów wyższych³.

Po ukończeniu Gimnazjum Lubelskiego wstąpił do Szkoły Sztuk Pięknych na Wydział Architektoniczny w Warszawie. Nawiązał tu przyjacielskie relacje z późniejszym słynnym architektem i konserwatorem zabytków Józefem Piusem Dziekońskim. W okresie akademickim dał się poznać jako gorliwy patriota, rozpoczynając intensywną działalność w konspiracji młodzieży studenckiej o charakterze politycznym. Brał udział w wielu tajnych spotkaniach, o dążeniach niepodległościowych oraz podtrzymywał stałe kontakty spiskowe z obozem „czerwonych”. Ścisłe współpracował z Karolem Nowakowskim, Iwanem Frankowskim, Leopoldem Cieleckim i Stanisławem Szachowskim. Od początku lat 60. XIX w. aktywność Baltzera znacznie wzrosła. W tym czasie przejawiała się ona szczególnie w powszechnym uczestnictwie w różnego rodzaju demonstracjach ulicznych, masowych śpiewach pieśni patriotyczno-religijnych i udziale w uroczystościach historyczno-rocznicowych. Nieustannie zajmował się upowszechnianiem informacji niepodległościowych, rozprowadzając wśród mieszkańców Warszawy tajną prasę (ulotki, druki,

² APL, GWL, sygn. 64; W. Tołwiński, [Historia szkół lubelskich], w: *Pamiętnik zjazdu b. wychowanców szkół lubelskich*, Lublin 1926, s. 25; H. Sadaj, *Z dziejów budowy gimnazjum męskiego w Lublinie*, „Rocznik Ogniska Nauczycielskiego w Lublinie”, t. 4, 1972, s. 11; H. Wiercieński, *Pamiętniki*, Lublin 1973, s. 99. Uczniowie Gimnazjum Gubernialnego Lubelskiego, którzy otrzymali patenty w 1860 r. – Oddział Historyczno-Filologiczny: Bóbr Michał, Dęboli Andrzej, Dziewulski Saturnin, Foltański Konstanty, Głogowski Józef, Głogowski Onufry, Gomella Proklus, Grochowski Aleksander, Gruszczyński Stefan, Horoszewicz Stanisław, Jasiński Jan, Karoszewicz Adam, Konwicki Stanisław, Kulczycki Stanisław, Kurzelewski Stanisław, Lemański Józef, Małczyński Julian, Mazanowski Józef, Nagler Józef, Pasierbski Leon, Pogorzelski Eustachiusz, Rakowski Karol, Rzewuski Józef, Skalski Mikołaj, Stankiewicz Stanisław, Wiercieński Henryk, Wronowski Napoleon, Żypowski Jakub; Oddział Fizyczno-Matematyczny: Baltzer Ludwik, Białobłocki Jan, Chróścielewski Jan, Drac Antoni, Dunin Henryk, Dziewulski Eugeniusz, Gorzkowski Tadeusz, Gorzkowski Kazimierz, Hussar Justyn, Horodeński Władysław, Koziejowski Ignacy, Kunszteter Mieczysław, Kunszteter Edward, Nossalski Tytus, Przanowski Leon, Sobieszkański Antoni, Żukowski Stanisław, zob. *Lista maturzystów szkół lubelskich, zaczynając od 1858 roku*, w: *Pamiętnik zjazdu b. wychowanców szkół lubelskich*, Lublin 1926, s. 53–54.

³ H. Wiercieński, dz. cyt., s. 96–97; I. Sadurski, *Rygory wobec uczniów Gimnazjum Lubelskiego i rzeczywistość szkolna w dobie międzypowstaniowej*, „Rocznik Lubelski”, T. XLIII, 2017, s. 86–90.

odezwy i broszury). Podejmował także akcje uświadamiające wśród chłopów⁴.

Szczególony charakter miała uroczystość w dniu 25 II 1861 r. (w poniedziałek, o godzinie wpół do szóstej wieczorem) związana z trzydziestą rocznicą zwycięskiej bitwy o Olszynkę Grochowską. Baltzer ze swoim szkolnym kolegą Gustawem Wasilewskim (późniejszym powstańcem styczniowym) znalazł się wśród członków radykalnej grupy młodzieżowej, która rozdawała odezwy miejscowej ludności, wzywające do manifestacji na Rynku Starego Miasta. Uczniowie Szkoły Sztuk Pięknych przygotowali specjalny plakat, który nawoływał ludność Warszawy do uczczenia rocznicy. Inne afisze wręczali przechodniom, zostawiali w kościołach, sklepach i miejscach publicznych oraz przyklejali na bramach i budynkach mieszkalnych. Protest ten przybrał formę powszechnej manifestacji, podczas której wzmożyły się nastroje patriotyczno-religijne. Spotkał się on z dużym uznaniem i aprobatą wśród inteligencji, młodzieży gimnazjalnej i studenckiej, a także uzyskał poparcie u rzemieślników i ziemiaństwa⁵.

Równie ciekawym świadectwem zaangażowania się akademików w manifestacje patriotyczne było opracowanie śpiewnika pieśni zatytułowanego „Adwent Polski”. W każdym egzemplarzu tej książeczki znajdowała się litograficzna ilustracja (portret) popularnego szewca Jana Kilińskiego, przedstawiciela cechów, uczestnika insurekcji z kwietnia 1794 r., którą rozdawano wiernym na ulicy Leszno w Warszawie, koło kościoła Paulinów po wieczornym nabożeństwie. Następnie z procesją mieszkańców, pod sztandarami narodowymi i ze śpiewem pieśni *Boże, coś Polskę, Boże Ojczy, Boże łaskawy*, Baltzer ruszył w kierunku Rynku Starego Miasta do Pałacu Namiestnikowskiego, gdzie obradowało Towarzystwo Rolnicze. Na Rynku, w pobliżu ulicy Świętojańskiej, żandarmeria konna brutalnie zatrzymała kondukt i aresztowała około trzydziestu osób. Byli wśród nich głównie studenci Szkoły Sztuk Pięknych (m.in. Karol Nowakowski i Stanisław Szachowski) oraz Akademii Medyko-Chirurgicznej, m.in. Władysław Krajewski, który spoliczkował oberpolicmajstra Fiodora Trepowa (stąd powtarzano wówczas w Warszawie, jak to Trepow „dostał po pysku przy wodotrysku”)⁶.

⁴ S. Gacki, *Ciernistym szlakiem: Kościuszko rok 1831 – rok 1863. Z portretami i życiorysami żyjących i nieżyjących uczestników ostatniego powstania*, Warszawa 1916, s. 121; H. Wierciński, dz. cyt., s. 99–100; *Księga pamiątkowa zjazdu b. wychowañców b. Szkoły Głównej Warszawskiej w 40-tą rocznicę jej założenia*, kom. red. A. Czajewicz i in., Warszawa [1906], s. 83; A.E. Markert, *Gloria victis: tradycje Powstania Styczniowego w Drugiej Rzeczypospolitej*, Pruszków 2004, s. 86; Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej, Ludwik Balcer, [dostęp: 19 X 2022], <<http://muzeum-niepodleglosci.pl/xpawilon/ludwik-balcer/>>.

⁵ J.K. Janowski, *Pamiętniki o powstaniu styczniowym. T. 3: Czasy przedpowstaniowe 1854–1862*, Warszawa 1931, s. 191–192; *Zarys powstania styczniowego opracowany w warszawskiej Cytadeli*, red. S. Kieniewicz, T. Kopriejewa, L. Szyłow, Wrocław 1985, s. 352; F. Ramotowska, *Warszawa przedstyczniowa: przebudzenie: „rewolucja moralna”*, Warszawa 2018, s. 215–216; E. Niebelski, *Nieprzejednani wrogowie Rosji: duchowieństwo lubelskie i podlaskie w powstaniu 1863 roku i na zesłaniu*, Lublin 2008, s. 376; *Bronisława Zaleskiego i Kajetana Cieszkowskiego nieznanne relacje o powstaniu styczniowym*, oprac. W. Caban, R. Matura, Kielce 1997, s. 42; A. Giller, *Dzieje Delegacji Warszawskiej*, w: *Wydawnictwo materialów do historii powstania 1863–1864*, t. 2, Lwów 1890, s. 175; W. Przyborowski, *Historia dwóch lat 1861–1862*, t. 2, Kraków 1892, s. 503; Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej, Ludwik Balcer, [dostęp: 19 X 2022], <<http://muzeum-niepodleglosci.pl/xpawilon/ludwik-balcer/>>.

⁶ J. Komar, *Warszawskie manifestacje patriotyczne 1860–1861*, Warszawa 1970, s. 32–37. Spośród przywódców i agitatorów aresztowani zostali także: Aleksander Pomian,

Za rozdawanie odezw i rozklejanie plakatów Ludwik Baltzer został zatrzymany na ulicy Elektoralnej. W wieku 21 lat, wraz z kilkunastoma innymi osobami, został oskarżony o działalność spiskową i uwięziony w X Pawilonie Cytadeli Warszawskiej. Po kilkumiesięcznych przesłuchaniach, wyrokiem sądu wojennego z 8 VI 1861 r., został skazany na pięcioletnią katorgę, którą odbywał w rotach aresztanckich w Kronsztadzie. Dzięki staraniom najbliższej rodziny, w listopadzie 1862 r., uzyskał ułaskawienie wielkiego księcia Konstantego (wydane w dniu chrztu jego syna). Po powrocie do Warszawy, rektor Szkoły Głównej Józef Mianowski (1862–1869), przyjął Baltzera bez egzaminu na Wydział Matematyczny. Niegdyś profesor Akademii Medycznej w Wilnie, a później w Petersburgu, znakomity specjalista w zakresie chorób kobiecych, był osobą powszechnie znaną, szanowaną i taktowną. Okazał się człowiekiem uczynnym i przede wszystkim życzliwym dla studentów, wielu z nich uratował z krytycznych sytuacji, związanych z działalnością polityczną⁷.

Po powrocie do Królestwa, Baltzer nieustannie myślał o dalszej działalności niepodległościowej. Natychmiast włączył się do czynnej aktywności w warszawskiej organizacji miejskiej, która zrzeszała przedstawicieli mieszczaństwa. Organizacja ta zakładała walkę niepodległościową na drodze zbrojnego powstania i werbowała kandydatów. Niewątpliwie najwięcej ochotników rekrutowało się z rodzin rzemieślniczych. Poważną grupę stanowiły również osoby, pochodzące ze środowisk inteligentnych i akademickich. Znacząca ich liczba, zagrożona branką, już w przededniu wybuchu powstania znalazła się w lasach serockich i Puszczy Kampinoskiej, gdzie wyczekiwała rozpoczęcia walki. W ciągu pierwszych trzech miesięcy od wybuchu powstania kierował tą organizacją Stefan Bobrowski. Jako członek Rządu Tymczasowego i naczelnik miasta Warszawy, od stycznia do kwietnia 1863 r., umiejętnie dobierał współpracowników do pełnienia stanowisk rządowych⁸. W wydawanych instrukcjach, wszystkich swoich podwładnych, wzywał do prowadzenia szerokiej akcji wśród chłopów na rzecz uwłaszczenia. W perspektywie miało to przyczynić się do skuteczniejszego pozyskania ich do walki.

W toku działań powstańczych, na przełomie 1863 i 1864 r., organizacja miejska odegrała ważną rolę. Zajmowała się szeroko pojętą akcją wywiadowczą,

Michał Butowicz, Jakub Szemiota, którzy zostali oskarżeni o posiadanie rosyjskich fałszywych dokumentów, a także Stanisław Krupski i Józef Cywiński oskarżeni o podburzanie do powstania uczniów piotrkowskiego gimnazjum. Wszyscy uczniowie nie zasługiwali na maksymalny wymiar kary. Podczas rewizji w kieszeniach aresztowanych Aleksandra Bądzewicza i Andrzeja Sikorskiego znaleziono listy i książki, które znajdowały się na indeksie ksiąg zakazanych. Władysław Krajewski, Stanisław Szachowski, Józef Turowski, Karol Nowakowski, Leopold Cielecki i Ludwik Bernacki zostali aresztowani za pobicie policjanta, zob. A. Giller, dz. cyt., s. 175; W. Przyborowski, dz. cyt., s. 503; Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej, Ludwik Balcer, [dostęp: 19 X 2022], <<http://muzeum-niepodleglosci.pl/xpawilon/ludwik-balcer/>>.

⁷ J.K. Janowski, dz. cyt., s. 192; *Zarys powstania styczniowego...*, dz. cyt., s. 78; J. Komar, dz. cyt., s. 32; S. Kieniewicz, *Akademia Medyko-Chirurgiczna i Szkoła Główna (1857–1869)*, w: *Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego 1807–1915*, red. S. Kieniewicz, Warszawa 1981, s. 256, 263, 337; S. Gacki, dz. cyt., s. 121; A. Białecki, *Rektor Józef Mianowski w Warszawie od 1862–1869 r.*, Warszawa 1879, s. 168; wyc. z „Niwa” 1879, R. 8, T. 15, s. 158–171; E. Kaczyńska, *Syberia: największe więzienie świata (1814–1915)*, Warszawa 1991, s. 35.

⁸ E. Oppman, *Rewolucyjna organizacja Miasta Stołecznego Warszawy w powstaniu styczniowym*, „Przegląd Historyczny”, 1937–1938, tom 34, nr 2, s. 633–635; S. Kieniewicz, *Warszawa w powstaniu styczniowym*, Warszawa 1983, s. 151; F. Ramotowska, *Narodziny tajemnego państwa polskiego 1859–1862*, Warszawa 1990, s. 167.

D VII
N 30
281

№ 1085.

АТТЕСТАТЪ.

PATENT.

ЛУБЛИНСКАЯ ГУБЕРНСКАЯ ГИМНАЗИЯ.

GYMNAZYUM GUBERNIALNE LUBELSKIE.

Бальцеръ, Людвикъ . . . сынъ
Улана . . . родомъ изъ му.
Варшавской Губерніи,
выпущенъ отъ реду 19 лѣтъ, изъ . . .
музыкъ, записанъ въ число учениковъ
1857 года, посѣщая Гимназію по 24 Іюня
1860 года. Въ продолженіе сего времени по-
веденіи былъ отличенъ. — Кончивъ
положенный курсъ наукъ, по физико-математиче-
скому Отдѣленію, на испытаніи оказалъ слѣдующіе
успѣхи:

- въ Законѣ Божіемъ и нрав-
ственности Отлично
- въ Польскомъ языкѣ и сло-
весности Очень хорошиѣ
- въ Русскомъ языкѣ и сло-
весности Очень хорошиѣ
- въ Нѣмецкомъ Очень хорошиѣ
- въ Французскомъ Отлично
- въ Арифметикѣ Отлично
- въ Алгебрѣ Отлично
- въ Бухгалтеріи Отлично
- въ Планиметріи Отлично
- въ Стереометріи Отлично
- въ Тригонометріи Отлично
- въ Начертательной геометріи Отлично
- въ Аналитической геометріи Отлично
- въ Землѣмѣрн и Инжене-
ровъ Отлично
- въ Механикѣ Отлично

Бальцеръ, Людвикъ . . . сынъ
Яна . . . родомъ изъ Вар-
шавы з губерніи Варшавской
религіи Евангелической, бывшій, можащій
лѣтъ 19 станіи Мѣшкиско, запи-
саны въ погчетъ учениковъ року 1857, учещеся
до дня 24 Червца 1860 року. В ciągu те-
го часу справował się w Warszawie.
Ukończywszy całkowity kursъ наукъ на Oddziale
fizyczno-matematycznymъ на egzaminie okazał
postępekъ następujący:

- w Religii i nauce moral-
nej Celujący
- въ языку и литературѣ Пол-
ской Bardzo dobry
- въ языку и литературѣ Рос-
сийской Bardzo dobry
- въ Нѣмецкомъ Bardzo dobry
- въ Французкомъ Celujący
- въ Арифметике Celujący
- въ Алгебре Celujący
- въ Бухгалтеріи Celujący
- въ Планиметрии Celujący
- въ Стереометрии Celujący
- въ Тригонометрии Celujący
- въ Геометрии вычислительной Celujący
- въ Геометрии аналитической Celujący
- въ Мѣрнѣ и Nivel-
ляжн Celujący
- въ Механикѣ Celujący

Patent ukończenia Gimnazjum Gubernialnego w Lublinie wystawiony Ludwikowi Baltzerowi 27 VI 1860 r. APL, GWL, sygn. 490, s. 291

- в Математической и физической географии *Степанов*
- „ Географической и российской *Степанов*
- во Всеобщей Истории *Степанов*
- Русской Истории *Степанов*
- в Физике *Степанов*
- Химии *Степанов*
- Естественной истории *Степанов*
- Рисовании *Степанов*
- Черчении *Степанов*
- Чистописании *Степанов*

- в Географии математической и физической *Белугин*
- „ Географии повсеченной и российской *Белугин*
- „ Истории повсеченной *Добры*
- „ Истории российской *Белугин*
- „ Физике *Белугин*
- „ Химии *Белугин*
- „ Истории натуральной *Белугин*
- „ Рисунках речных *Белугин*
- „ „ технических *Белугин*
- „ Каллиграфии *Белугин*

За благоправное поведение и прилежание получал в I и II классах *Павлов* награды *в III и IV классах награды*

За моральное справованіе сѣ и публиче в науках отримал в классах I и II степени *в III и IV награды*

Въ удостоверение чего и данъ сему *Людвигу* сей Аттестатъ, за надлежащее подписью и съ приложением печати Гимназіи, съ тѣмъ, что *Людвигъ* имеетъ право пользоваться *Свѣдѣніемъ*

На доводъ чего выданъ zostaje *Людвигу* патентъ, за вѣстимымъ подписемъ и приложеніемъ печати Гимназіи.

Городъ Люблинъ, Мѣсяца Іюня 27 дня 1864 года.

ДИРЕКТОРЪ
Статскій Совѣтникъ

ИНСПЕКТОРЪ
Надворный Совѣтникъ
Прокимовъ

Учители

- Владимиръ*
- Александръ*
- Иванъ*
- Антонъ*

Секретарь
Борисовъ

Михайло

Patent ukończenia Gimnazjum Gubernialnego w Lublinie wystawiony Ludwikowi Baltzerowi 27 VI 1860 r. APL, GWL, sygn. 490, s. 292

upowszechnianiem idei powstańczych wśród młodzieży, werbowaniem z Warszawy ochotników do partyzantki, gromadziła środki finansowe na zaopatrywanie oddziałów w żywność i broń. W istocie rzeczy sprawowała faktyczną władzę nad stolicą. W tym celu w poszczególnych dzielnicach miasta powołała swoje agendy i instytucje⁹.

Nie ulega wątpliwości, że przez cały okres powstania Ludwik Baltzer był czynnym członkiem Żandarmerii Narodowej, której liczebność wahała się od 150 do 250 żandarmów, podzielonych na oddziały, operujące na ściśle określonych prowincjach. Aktywnie współpracował z Pawłem Landowskim – przywódcą żandarmerii narodowej w Warszawie, który podlegał bezpośrednio organizatorowi wojennemu Włodzimierzowi Lempekemu, działaczowi konspiracji niepodległościowej i rewolucyjnej. Baltzer należał do ścisłego kierownictwa organizacji, która spełniała rolę lotnej nadzorczej władzy państwowej. Dbał o zachowanie porządku publicznego, walczył o realizację dekretów Rządu Narodowego, egzekwował podatki, zajmował się dostawami broni dla wojska, przeprowadzał werbunek dla powstania i ze szczególną bezwzględnością, chociaż na ogół sprawiedliwie, ścigał donosicieli i wszelkich zdrajców powstania. Miał także za zadanie wykonywać wyroki śmierci na szpiegach, kolaborantach oraz egzekwować orzeczenia powstańczych sądów narodowych¹⁰.

Wraz z innymi sztyletnikami chronił władze centralne w stolicy i na prowincji przed zamachami wewnętrznymi. W czasie przewrotu w maju 1863 r. wspierał obóz „czerwonych” i przyczynił się do jego zwycięstwa, grożąc śmiercią przywódcom „białych”. Likwidował też prominentnych działaczy wrogich stronnictw i ważnych funkcjonariuszy administracji rosyjskiej. Po reorganizacji żandarmerii w czerwcu 1863 r., wraz z sekcją sztyletników, jako człowiek godny zaufania, wszedł w skład Straży Narodowej Bezpieczeństwa, która stała się powstańczym kontrwywiadem w V Oddziale Żandarmerii. Utworzenie tej agendy podyktowane było ogólnym rozwojem powstańczego wymiaru sprawiedliwości. Dnia 19 IX 1863 r. uczestniczył w nieudanym zamachu na namiestnika Fiodora Berga na Krakowskim Przedmieściu w Warszawie. W odwecie Rosjanie całkowicie zrujnowali budynek pałacu, wyrzucając na bruk słynny fortepian Fryderyka Chopina. Po tym zamachu Baltzer wraz z Landowskim opuścili Warszawę. W kolejnych miesiącach trwania powstania rozszerzył działalność zbrojną o akcje terrorystyczne, które miały złamać morale carskiej administracji, aparatu policyjnego i wojskowego¹¹.

W okresie jesienno-zimowym dużo uwagi poświęcał udzieleniu bezpośredniej pomocy oddziałom powstańczym i wypełniał zadania kuriera. Równocześnie przez cały ten czas, niezmordowany i żądny walki, zajmował się werbowaniem młodzieży do powstania i pozyskiwaniem sprzętu oraz oporządzenia wojskowego dla powstańców. Jego działalność została wykryta przez władze rosyjskie, w konsekwencji czego pod koniec lutego 1864 r. został ponownie aresztowany i osadzony w Cytadeli. Stworzyło to także dobre okoliczności do postawienia go w stan oskar-

⁹ S. Kieniewicz, *Warszawa w powstaniu...*, s. 150–151.

¹⁰ *Zarys powstania styczniowego...* s. 390; *Pamiętnik Junoszy: oficera polskich żandarmów w powstaniu styczniowym*, oprac. E. Halicz, Warszawa 1960, s. 7–11.

¹¹ Z. Klukowski, *Lekarze jako dowódcy oddziałów powstańczych w 1863 roku*, Warszawa 1926, s. 7–8; D. Lewandowska *Zbrojne struktury Żandarmerii Narodowej w okresie powstania styczniowego – żandarmi „wieszający” i sztyletnicy w aktach organów sędowo-śledczych Zarządu Wojenno-Policyjnego w Królestwie Polskim (w 155. rocznicę powstania styczniowego)*, w: *Archiwa, źródła, historia: prace ofiarowane w siedemdziesiątą urodziny Profesora Władysława Stepnika*, red. E. Rosowska, H. Wajs, Warszawa 2018, s. 199–201.

żenia w sprawie Pawła Landowskiego, który podczas przesłuchań, chcąc wybrońić siebie, zdradził informacje o działalności warszawskiej organizacji narodowej i wydał wszystkich swoich towarzyszy, ale mimo tego 15 sierpnia tego roku został skazany na karę śmierci. Wskutek interwencji matki u wysokich władz państwowych, został ułaskawiony. Mimo to sąd wojenny skazał go na 20 lat katorgi. Karę odbywał kolejno w Tobolsku, Krasnojarsku, w kopalni srebra w Akatui i Irkucku¹².

W toku dochodzenia, prowadzonego przez carską policję, Ludwik Baltzer został oskarżony o dostarczanie broni i amunicji oraz przeprowadzanie przez granicę powstańców i emisariuszy Rządu Narodowego. Wyrokiem sądu polowego, za czyny te, został skazany na karę śmierci. Ostatecznie w wyniku ułaskawienia przez namiestnika Królestwa Polskiego hrabiego Fiodora Berga (1863–1874), został zesłany na 20 lat katorgi w Nerczyńsku. Po przybyciu, na Zabajkale skierowano go do pracy w kopalniach na Syberii Wschodniej. Przebywał w Siwakowej w okolicach Czyty, w zabiedzonej wsi Darasuń w Górach Jabłonowych, której okolice słynęły z obfitości wód zdrojowych oraz zamieszkałej przez wielu Polaków. Pozwoliło mu to na utrzymywanie stałych kontaktów ze środowiskiem polskim. Najbliższa znajomość łączyła go z Benedyktem Dybowskim, profesorem zoologii w Szkole Głównej w Warszawie, pod którego kierunkiem prowadził pracę samokształceniową organizacyjno-dydaktyczną¹³.

Ludwik Baltzer miał świadomość braków w znajomości języka francuskiego i niemieckiego. Dlatego usilnie pracował nad podniesieniem umiejętności w tej materii. Utrudniało mu to znacznie ograniczenie dostępu do potrzebnych słowników oraz podręczników. Jednak w tej trudnej sytuacji z pomocą przychodzili przyjaciele, którzy udostępniali mu swoje zbiory. Zwracał się także z prośbą do rodziny o przesłanie mu niezbędnych wydawnictw i odpowiednich publikacji. Przesyłki docierały do niego dzięki życzliwości i pomocy znajomych urzędników¹⁴.

W ciągu 22 lat pobytu na zesłaniu Baltzer w swoich listach przedstawił obraz rzeczywistości syberyjskiej. Pisał, że wsie „były brudne i nędzne, domy prymitywne, mało wyposażone w sprzęty, pozbawione ikon i kwiatów charakterystycznych dla rosyjskich izb. Prowincjonalna »elita« osiadła głównie w miastach takich, jak Tomsk, Tobolsk, Omsk i Irkuck (większość zabudowy tych miast nie różniła się

¹² Tamże, 203; Z. Klukowski, dz. cyt., s. 8; S. Kieniewicz, *Akademia Medyko-Chirurgiczna...*, s. 337; S. Gacki, dz. cyt., s. 121; S. Kieniewicz, E. Kozłowski, *Paweł Landowski*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XVI, Kraków 1971, s. 473–474; Z. Strzyżewska, *Emanuel Szafarczyk i sztyletnicy 1863 roku*, „Przegląd Historyczny”, 1986, t. 77, z. 4, s. 689.

¹³ *Zarys powstania styczniowego...*, s. 390; L. Szperl, *Materiały do historii Szkoły Głównej Warszawskiej: Rada Wydziału Matematyczno-Fizycznego, chemicy, pracownia chemiczna*, Warszawa 1913, s. 11; F. Ramotowska, *Narodziny tajemnego państwa polskiego 1859–1862*, Warszawa 1990, s. 167; S. Gacki, dz. cyt., s. 121; H. Wiercieński, dz. cyt., s. 99–100; *Księga pamiątkowa zjazdu...*, s. 83; J. Grochmalicki, *Benedykt de Nałęcz Dybowski 30 IV 1833–31 I 1930*, Lwów 1930, s. 2–3.

¹⁴ Zob. Biblioteka Narodowa (dalej: BN), [Ludwik Baltzer], „Listy z Syberii pisane przez Ludwika Balzera i księdza Mikołaja Kulaszyńskiego do Joanny z Balzerów i Franciszka Strzyżowskich. 1861–1883”, Siwakowa, 25 VII (9VIII) 1866 r., rkps 2973; B. Jędrzychowska, *Polscy zesłańcy na Syberii 1830–1883: działalność pedagogiczna, oświatowa i kulturalna*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, 2000, s. 83; A. Markiewicz, *Kobiety i rodziny powstańców styczniowych zesłanych w głąb Rosji*, Warszawa 2018, s. 165; B. Jędrzychowska, *Wszystkim obcy i cudzy. Feliks Zienkiewicz i jego listy z Syberii 1864–1881*, Wrocław 2005, s. 227.

Ludwik Baltzer,
fot. Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej, [dostęp: 8 XII 2022],
<<http://muzeum-niepodleglosci.pl/xpawilon/ludwik-balcer/>>

Weterani powstania styczniowego po pochodzie 3-majowym w Warszawie, 1916 r.
Na zdjęciu: Ignacy Rybicki, Sokołowski F., Erlich Jak., Julian Jeżewski, Aleksander Karoli, Wincenty Dura, Michał Bratkowski, Ignacy Mikoszewski, Ignacy Plewiński, Jan Bużkowski, August Kręcki, Stanisław Kozłowski, Ignacy Narwoyn, Franciszek Mieczynski, Adolf Bzura, Wilczewski, Józef Lebioda, Zygmunt Olszański, Stanisław Więckowski, nieznany, Aleksander Hildebrand, Zuzanna Turska, F. Dalewska, Adolf Korsak, H. Kadłubowski, Aleksander Podlodoski, P. Podniesteński, Eugeniusz Dutkiewicz, Władysław Malicki, Władysław Konopnicki, J. Wróbel, R. Sokołowski, Lucjan Jastrzębski, Ignacy Ozimiński, Leopold Filatyn, F. Trzankowski, nieznany, nieznany, nieznany, Eugeniusz Hewell, Jan Tymiański, nieznany, Ludwik Grzybowski, Józef Domański, nieznany, Kazimierz Mogilnicki, Edward Slaski, Ludwik Hipsz, H. Czacharowski, Aleksander Kraushar, Michał Poleski, Julian Górski, Leopold Raciborski, Tadeusz Korzon, Józef Kaczkowski, Twardowski, Wojciech Kwieciński, Karol Szajner, Franciszek Stankiewicz, Stanisław Mejer, Ludwik Baltzer, Antoni Trzebiński, Stanisław Zajdeman, Antoni Świątecki, nieznany, Gabriel Tesmer, Piotr Suryń, Józef Tesmer, Wincenty Szuwalski, Wincenty Michalski, Jan Ciągłiński, Ignacy Dubowik, Sykstus Zaremba, K. Maturkiewicz, Antoni Strzałęcki, Ludwik Rudnicki, Antoni Żebrowski, Aleksander Dobrzycki, Antoni Suchocki, W. Niesiołowski, Konstanty Sękowski, Arkady Jasiński, Stanisław Rybicki, Leon Hertz, Adam Chulawski, Jan Szostak, Bronisław Pawłowski, W. Szyszło, Franciszek Guliński, Aleksander Maryański, Alfred Kielża, Henryk Samborski, Bolesław Horodyński, Eugeniusz Sadkowski, Adolf Kamieński, Felicjan Daszkiewicz, Wincenty Cybulski, Bolesław Jędrzejewski, Wojciech Idzikowski, Antoni Witwiński, January Sikorski, Józef Dzierzbicki, Józef Gójski, S. Czacharowski, Jan Dębski, A. Styputkowski, K. Atchimowicz, Wacław Horodyński, Jan Zlasnowski, Władysław Zapalowski, Ksawery Woyno, ks. Jacek Massalski, Edmund Wronckid, Żelislawski, fot. zob. Archiwum fotografii. Dynamiczny herbarz rodzin polskich, [dostęp: 19 X 2022], < <https://genealogia.okiem.pl/foto2/displayimage.php?pid=76136>>.

zresztą od wiejskiej) i prowadziła znacznie bardziej wystawny tryb życia, niż mogłaby to czynić w samej Rosji. Do najbogatszych należeli właściciele kopalni, kupcy i wyżsi urzędnicy¹⁵.

Ponadto w swoich wspomnieniach zaprezentował charakterystykę miejscowej społeczności, która okazjijnie uczestniczyła w życiu towarzyskim. Wśród uroczystości, jakie obchodzono, na uwagę zasługiwały festyny, bale i parady związane z carską rodziną panującą. Świętowanie rekompensowało surową i ponurą codzienność.

W części prywatnych rozważań Baltzer uspakajał rodziców swojego siostrzeńca Mieczysława, którzy byli zaniepokojeni jego nihilistyczną postawą. Stwierdził, że żaden Polak gruntownie i moralnie wychowany w domu nie zostanie „ruskim nihilistą”, aby cierpieć za cudze państwo. Korespondencja z najbliższą rodziną stanowiła dla niego ogromne wsparcie i przyczyniała się do podtrzymywania więzi z ojczyzną¹⁶.

W tym miejscu należy zaznaczyć, że zesłańcy nie pozostawali bierni w sprawie polepszenia osobistych warunków bytowych. Podejmowali różnorodną aktywność, pozwalającą złagodzić dość trudne uwarunkowania. Baltzer, wykorzystując swoją dobrą znajomość języka rosyjskiego, zdecydował się na uruchomienie kawiarni, na co uzyskał zgodę miejscowych władz. To zapewniło mu poprawę warunków materialnych, ale także umożliwiło utrzymywanie szerszych kontaktów z miejscowym środowiskiem. W 1881 r., na mocy zarządzenia centralnych władz syberyjskich, otrzymał jednak nakaz przeniesienia do Irkucka i przerwania dotychczasowej działalności. W wyniku tej decyzji utracił cały majątek. Nie jest jasne, za jakie popełnione wykroczenie antypaństwowe został potraktowany przez władze carskie „jako groźny, buntowniczy element”. Niemniej jednak w kontekście tym uznano go za nieprzydatnego nie tylko w polskich środowiskach wygnańczych, ale także wśród społeczności lokalnej. W nowym miejscu zesłania przebywał przez cztery lata¹⁷.

W Irkucku Baltzer miał trudności ze znalezieniem stałego zatrudnienia, co uniemożliwiało mu stabilizację życiową. Dodatkowo musiał przełamywać nieufność tutejszej miejscowej ludności, która pod wpływem propagandy władz rosyjskich często traktowała zesłańców jako ludzi szkodliwych. Bolesnym doświadczeniem było także zetknięcie z nową syberyjską rzeczywistością. Szczególnie dotkliwa była trudność w prowadzeniu systematycznej korespondencji z najbliższą rodziną. Listy docierały z półrocznym, niekiedy nawet dłuższym, opóźnieniem, co doprowadzało Baltzera do rozpaczy, załamania i stanu frustracji. Wartościowe przesyłki od domowników, poza pieniędzmi, często zawierały ubrania, książki, gazety, a nawet nasiona warzyw i roślin. Codzienne życie utrudniała także samotność. W jednym z listów Ludwik Baltzer pisał:

„Tutaj w Syberii nie ma się, w kim zakochać, naszych Polek bardzo mało i to albo zamężne, albo Boże zlituj się, a w sybiracze się zakochać, lepiej kamień uwiązać u szyi i utopić się¹⁸.”

¹⁵ Zob. BN, [Ludwik Balzer], „Listy z Syberii pisane przez Ludwika Balzera i księdza Mikołaja Kulaszyńskiego do Joanny z Balzerów i Franciszka Strzyżowskich. 1861–1883”, rkps 2973; E. Kaczyńska, dz. cyt., s. 278.

¹⁶ Tamże, s. 278; A. Markiewicz, dz. cyt., s. 186.

¹⁷ Tamże, s. 218; E. Kaczyńska, dz. cyt., s. 35.

¹⁸ Zob. BN, [Ludwik Balzer], „Listy z Syberii pisane przez Ludwika Balzera i księdza Mikołaja Kulaszyńskiego do Joanny z Balzerów i Franciszka Strzyżowskich. 1861–1883”, list z Irkucka 16 (28) III 1869 r. rkps 2973; E. Niebelski, dz. cyt., s. 376; B. Jędrzychowska, *Żony dziewiętnastoletnich zesłańców jako organizatorki życia rodzinnego*

W tych okolicznościach, zmagający się z odosobnieniem kawaler, a takich na postyczniowym zesłaniu było bardzo wielu, w wieku 32 lat zdecydował się jednak na zawarcie związku małżeńskiego z miejscową prawosławną kobietą, co zostało negatywnie ocenione przez jego rodzinę. Szczególnie ostro za ślub z Rosjanką zaatakowali Baltzera jego siostra i szwagier, traktując podjętą decyzję, jako przejaw zdrady narodowej. W miarę upływu czasu stosunki rodzinne uległy unormowaniu i znacznej poprawie. Później, zarówno żona, jak i córka Baltzera, wysyłały pozdrowienia dla jego krewnych i rodziny w Kongresówce. Stała korespondencja z rodziną spowodowana była ciężką chorobą Ludwika i jego żony. Listowna wymiana informacji była sposobem podtrzymywania kontaktu z bliskimi. Siostra Baltzera, o długi pobyt brata na zesłaniu, obwiniała ich ojca, który wykazywał w jej odczuciu obojętność wobec syna. Kunktatorska postawa ojca wynikała z otrzymanych od syna wcześniejszych instrukcji, zabraniających mu podejmowania jakichkolwiek działań względem jego, który z dobrodziejstwa carskiego już nie skorzystał¹⁹.

Po 22 latach zesłania, tj. w 1885 r., wskutek ogłoszonej przez cara Aleksandra III amnestii, 45-letni Ludwik Baltzer powrócił do Królestwa Polskiego. Następnie objął stanowisko administratora spółki udziałowej w Ciechocinku. Ostatnie lata życia spędził w Warszawie. Jako weteran 1863 r. uczestniczył w obchodach upamiętnienia 125. rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja. W II Rzeczypospolitej brał udział w licznych spotkaniach rocznicowych, podkreślających walkę o niepodległość i utrwalających przy tym jego osobiste dokonania.

Zmarł 15 II 1924 r. w wieku 83 lat. Pochowany został na Cmentarzu Ewangelicko-Augsburskim w Warszawie²⁰.

Summary

This study is the result of conducted research on the history of the January Uprising in the Lublin region. For this reason, the figure of Ludwik Baltzer (Balcer), a graduate of the Gubernial Gymnasium in Lublin, and then a student at the School of Fine Arts in Warsaw, who was one of the important organisers of patriotic and independence life already in the pre-insurrection period, deserves due attention. For this activity, he was imprisoned in the 10th Pavilion of the Warsaw Citadel. In 1861, he was sentenced by a court martial to five years' imprisonment, which he served in Kronstadt. Owing to the efforts of his family, in November 1862, Ludwik obtained a pardon from Grand Duke Konstantin. After the outbreak of the uprising, he became actively involved in its development. He was an active member of the National Gendarmerie. For his activities, he was again sentenced by a court martial to 20 years of imprisonment. He served his sentence in Tobolsk, Krasnoyarsk, Akatua, and Irkutsk. After 22 years in exile, as a result of an amnesty, Baltzer returned to the Kingdom of Poland. He held the post of administrator of a shareholding company in Ciechocinek. He spent the last years of his life in Warsaw. He died on 15 February 1924, at the age of 83. He was buried in the Evangelical Augsburg Cemetery in Warsaw.

Резюме

Предложенная работа появилась в рамках более широкого исследования истории Январского восстания на Люблинщине. Здесь, в частности, особого внимания заслуживает фигура Людвика Бальцера – выпускника губернской гимназии в Люблине,

na Syberii, „Wychowanie w Rodzinie”, t. IX (1/2014), s. 166; też, *Polscy zesłańcy na Syberii 1830–1883*, Wrocław 2000, s. 33.

¹⁹ A. Markiewicz, dz. cyt., s. 160–161, 165, 168, 173–174, 193.

²⁰ Tamże, s. 135; *Księga pamiątkowa zjazdu...*, s. 83; E. Szulc, *Cmentarz ewangelicko-augsburski w Warszawie: zmarli i ich rodziny*, Warszawa 1989; *Nekrologi warszawskie*, [dostęp: 19 X 2022], <<http://www.nekrologi-baza.pl/zlista/9>>.

а затем студента Школы изящных искусств в Варшаве, который был одним из важных организаторов патриотической жизни ещё перед восстанием. За эту деятельность он был заключён в X павильоне Варшавской цитадели, а в 1861 г. приговорён военно-полевым судом к 5-летней каторге, которую отбывал в Кронштадте. Благодаря усилиям семьи в ноябре 1862 г. Людвик получил помилование от великого князя Константина. После начала восстания принял в нём деятельное участие, являясь активным членом Национальной жандармерии. За эту деятельность военно-полевой суд снова приговорил его к 20 годам каторжных работ. Наказание отбывал в Тобольске, Красноярске, Акатге и Иркутске. После 22 лет ссылки в результате амнистии Бальцер вернулся в Царство Польское. Он занимал должность администратора акционерного общества в Цехоценке. Последние годы жизни провёл в Варшаве. Скончался 15 февраля 1924 г. на 83 году жизни. Похоронен на Евангельско-Аугсбургском кладбище в Варшаве.

Zdzisław Bieleń

DZIEŃ PAMIĘCI BIBLIOTEKARZY BIBLIOTEK IM. HIERONIMA ŁOPACIŃSKIEGO W LUBLINIE

Już po raz drugi obchodzono w Lublinie Dzień Pamięci Bibliotekarzy bibliotek lubelskich, noszących imię Hieronima Łopacińskiego. Pierwszy raz inicjatywa uczczenia pamięci zmarłych pracowników zrodziła się w 2021 r., w trakcie epidemii Covid-19, która niejednokrotnie uniemożliwiała uczestnictwo w pożegnaniach naszych zmarłych Koleżanek i Kolegów.

Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego powstała w 1907 r. po tragicznej śmierci jej patrona, miejscowego uczonego, badacza przeszłości, bibliofila i nauczyciela Gimnazjum Gubernialnego. Przez całe życie gromadził różne zbiory: książki, czasopisma i gazety, stare druki, rękopisy, mapy, monety itp. Po jego tragicznej śmierci w 1906 r. lubelscy przyjaciele wykupili od rodziny pozostawione zbiory i postanowili zorganizować w Lublinie (pierwszą) bibliotekę publiczną. Powstała w 1907 r. i istnieje do dnia dzisiejszego. Przez blisko półwiecze stanowiła jedną placówkę – Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną. W 2001 r. uległa podziałowi na dwie placówki: Wojewódzką Bibliotekę Publiczną i Miejską Bibliotekę Publiczną. Mimo formalnego podziału prawnego i organizacyjnego tworzymy jedność merytoryczną i zawodową, a zwornikiem jest tradycja oraz więzi interpersonalne. W utrzymaniu spójności cementującą rolę spełniają ogniwa organizacyjne – Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich i Towarzystwo Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego.

Obydwie placówki odgrywają w życiu społeczno-kulturalnym Lublina i Lubelszczyzny ważne zadania. Polegają one na gromadzeniu oraz przechowywaniu piśmiennego dorobku światowego i krajowego dziedzictwa kulturowego, udzielaniu wszechstronnej informacji naukowej, społeczno-gospodarczej, edukacyjnej i regionalnej, a także udostępnianiu stacjonarnym i cyfrowym zgromadzonych zasobów. Na co dzień Biblioteki obsługują tysiące czytelników w mieście: dzieci i młodzież, uczących się, studiujących, pracujących oraz emerytów. „Solą” Bibliotek są bibliotekarze, gdyby dobrze policzyć to jest to już siódma generacja, która kontynuuje działalność swoich poprzedników. Przez 115 lat wspólnej historii pracę znalazło tutaj blisko tysiąc bibliotekarek i bibliotekarzy, kochających książki, swoją pracę i służących mieszkańcom Lublina i województwa lekturą, informacją, działalnością oświatową.

Wielu z nich odeszło do Pana, ale my żywi powinniśmy o nich pamiętać. W tym roku, z liczego grona zmarłych, warto przypomnieć trzy nazwiska: Hieronima Łopacińskiego, którego zbiory dały początek księżnicy, pierwszą bibliotekarkę – Kazimierę Dobek i Daniełę Jeleń, bibliotekarkę bardzo zasłużoną dla bibliotekarstwa na terenie Lubelszczyzny, której 50. rocznica zgonu przypada na początku września.

Pamięć patrona Bibliotek uczczono 24 sierpnia, w 116. rocznicę śmierci. Kwiaty na jego grobie na cmentarzu przy ul. Lipowej złożyła delegacja: Robert Gmitruczuk, wicewojewoda Województwa Lubelskiego i wicedyrektor Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej dr Grzegorz Figiel.

Dzień Pamięci Bibliotekarzy obchodzono 31 VIII 2022 r. Rozpoczął się nabożeństwem w kościele pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny Zwycięskiej przy ul. Narutowicza. Mszę św. koncelebrował ks. Piotr Tylus z udziałem ks. Franciszka Przytuły i ks. Marcina Zielińskiego.

Kończącą część homilii ks. Tylus poświęcił Bibliotece i jej pracownikom. Przypomnił historię powstania instytucji, jej znaczenie dla życia kulturalnego miasta oraz wskazał na rolę bibliotekarzy we współczesnym świecie. Wspomnił, że przez lata istnienia Biblioteki pracowało w niej kilkuset bibliotekarzy. Imiennie przywołał trzy nazwiska, o których wspomniano wcześniej. W nabożeństwie wzięło udział ok. 30 bibliotekarzy – emerytów, aktualnie pracujących oraz rodziny zmarłych.

Po mszy emerytowani pracownicy uczestniczyli w spotkaniu zorganizowanym w Galerii WBP, które było okazją nie tylko do towarzyskich rozmów, ale także zwiedzenia prezentowanej wystawy poświęconej bitwie pod Grunwaldem i obejrzenia okazałej kopii obrazu Jana Matejki. Wszyscy goście zostali obdarowani najnowszą publikacją Biblioteki – jubileuszowym albumem *Rękopisy z kolekcji Hieronima Łopacińskiego w Narodowym Zasobie Bibliotecznym* (Lublin 2022).

Justyna Kasperczyk

Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie

PRZEGLĄD WYDAWNICTW O REGIONIE ZA 2022 R.

Review of publications about the region for the year 2022

Обзор издательств о регионе в 2022 г

Armia Krajowa na Lubelszczyźnie : historia, ludzie, dziedzictwo : katalog wystawy / opracowanie Bartosz Staręgowski. - Lublin : Archiwum Państwowe w Lublinie, 2022. - 122 strony : faksymilia, fotografie, ilustracje, mapy, portrety ; 25 cm

Bibliografia na stronach 121-122.

ISBN 978-83-963974-3-0

Prezentowany katalog dotyczy wystawy „Armia Krajowa na Lubelszczyźnie. Historia. Ludzie. Dziedzictwo”, której scenariusz i opracowanie graficzne wykonał dr Bartosz Staręgowski. Ekspozycja, składająca się z 20 plansz, powstała w ramach programu XVIII Lubelskiego Festiwalu Nauki, a jej celem było przypomnienie 80. rocznicy utworzenia Armii Krajowej na Lubelszczyźnie. Ekspozycję na dziedzińcu Archiwum Państwowego w Lublinie, a honorowym patronatem objęło Muzeum Armii Krajowej im. Emila Fieldorfa „Nila” w Krakowie.

Na planszach zamieszczono najistotniejsze informacje dotyczące lubelskiej Armii Krajowej, m.in.: jej struktur organizacyjnych, powstania Komendy Okręgu na Lubelszczyźnie, sylwetek członków i dowódców, uzbrojenia, różnych działań terenowych, działalności zbrojnej, wywiadowczej i kontrwywiadowczej. Ponadto, upamiętniono działania i ludzi związanych z AK. Znalazło to odzwierciedlenie w katalogu, w którym obok informacji tekstowych, zamieszczono liczne faksymile, fotografie, szkice i portrety, mapy, broszury, maszynopisy, rękopisy, pocztówki, plakaty, a także spis obiektów wystawy. Prezentowane archiwalia pochodziły z Archiwum Państwowego w Lublinie oraz dwa eksponaty z zasobów Muzeum AK w Krakowie.

Wydawnictwo, gromadzące cenne i unikatowe archiwalia, poszerza i utrwała wiedzę o dziejach organizacji na Lubelszczyźnie. Praca na pewno pomoże w pielęgnowaniu dziedzictwa historycznego Lubelszczyzny i będzie cenną lekcją historii dla każdego odbiorcy, a zwłaszcza dla historyków i regionalistów.

Doroszuk Tadeusz. Byli od wieków, odeszli na zawsze... Wisznicy Żydzi w czasach zagłady. - Wisznice : Gminny Ośrodek Kultury i Oświaty, 2022. - 31 stron : faksymile, fotografie, mapy ; 30 cm

Bibliografia na stronie 7.

ISBN 978-83-965511-0-8

Tadeusz Doroszuk to historyk i dziennikarz, doktor nauk humanistycznych, współtwórca Lubelskiej Szkoły Dokumentu Historycznego, inicjator powstania wielu filmów dokumentalnych.

Publikacja jest katalogiem wystawy plenerowej „Byli od wieków, odeszli na zawsze... Wisznicy Żydzi w czasach zagłady”, przygotowanej przez Gminny Ośrodek Kultury i Oświaty w Wisznicach. Ekspozycja upamiętniała 80. rocznicę zagłady wisznickich Żydów, dokonanej ramach akcji „Reinhardt”.

Wystawa i omawiany katalog dokumentują życie codzienne żydowskiej społeczności w Wisznicach w okresie międzywojennym i w czasie II wojny światowej. Szczególnie miejsce zajmują materiały potwierdzające zagładę Żydów w ramach akcji „Reinhardt”. Zanim do tego doszło we wrześniu 1944 r. w Wisznicach utworzono getto, które obejmowało zaledwie kilka budynków zlokalizowanych za Rynkiem Starym. Z zagłady ocalili tylko nieliczni.

W publikacji zamieszczono czarno-białe fotografie, fragmenty map, faksymile, wspomnienia mieszkańców. Materiały i fotografie pochodzą ze zbiorów: Archiwum Państwowego w Hamburgu, Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Lublinie, Muzeum w Treblince, Muzeum Zamojskiego w Zamościu, Narodowego Archiwum Cyfrowego, Ośrodka „Brama Grodzka – Teatr NN” w Lublinie, Państwowego Muzeum na Majdanku, Regionalnego Centrum Kultury Ludowej w Rowinach, Żydowskiego Instytutu Historycznego w Warszawie, a także prywatnych kolekcji autora oraz Marka Gromaszka i Aleksandry Szoluchy.

Książkę dofinansowano z funduszy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, pochodzących z Funduszu Promocji Kultury – państwowego funduszu celowego, zadanie „Upamiętnienie likwidacji getta w Wisznicach”.

Kołodziejczyk Romuald. 900 lat Szczebrzeszyna. - Wydanie pierwsze. - Warszawa: Bel Studio Sp. z o.o., 2022. - 100, [1] strona : fotografie, mapy, portrety ; 21 cm ISBN 978-83-7798-685-1

Romuald Kołodziejczyk urodzony w Szczebrzeszynie, z zawodu transportowiec, z zamiłowania regionalista, filatelista, autor wielu publikacji.

Książka składa się z 11 rozdziałów, w których poruszono historyczne wątki od początków chrześcijaństwa. Zamieszczono informacje o jednej z dwu najstarszych cerkwi prawosławnych w Polsce i jednocześnie najstarszym i najdokładniej zbadanym zabytku Szczebrzeszyna. Kolejne rozdziały, na podstawie wspomnień kronikarza Jana Jurczykowskiego, doktora Zygmunta Klukowskiego i samego autora, przywołują pamięć o latach międzywojennych. Znaczący dla Szczebrzeszyna rok 1944 opisano w dwóch rozdziałach: *Rok 1944* oraz *Akcja „Burza” – bitwa pod Osuchami*.

W książce znajdują się rozdziały poświęcone nie tylko samemu miastu, ale również omawiające sylwetki osób z nim związanych. Ze Szczebrzeszyna pochodził lekarz i regionalista Zygmunt Klukowski i jemu autor poświęcił najwięcej uwagi. Ponadto umieścił rozdział o jego synu i synowej – Jerzym i Wandzie Klukowskich. Opisał też życiorys mgr. inż. Jerzego Józwiakowskiego – w czasie wojny jednego z najmłodszych żołnierzy Armii Krajowej, a po wojnie działacza NSZZ „Solidarność”, regionalistę i społecznika, zasłużonego dla upamiętniania i propagowania dziejów Szczebrzeszyna i okolic oraz Zamojszczyzny.

Publikacja, inspirowana jubileuszem 900-lecia Szczebrzeszyna, poszerza wiedzę o miejscowości i stanowi doskonałe źródło historyczne oraz popularyzatorskie. Zainteresuje regionalistów, historyków i mieszkańców Szczebrzeszyna.

Publikacja sfinansowana przez Miejski Dom Kultury w Szczebrzeszynie.

Koper Mariusz. Od Lubicza do Lubyczy 1422-2022 : sześć szkiców na sześćset-lecie. - Lublin ; Lubycza Królewska : Fotopia, 2022. - 219 stron : faksymilia, fotografie, ilustracje ; 25 cm

Bibliografia na stronach 123-134. - Streszczenia w języku angielskim i ukraińskim.

ISBN 978-83-953096-6-3

Mariusz Koper – doktor habilitowany w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie językoznawstwa, adiunkt w Katedrze Języka Polskiego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Ponadto badacz-regionalista, dziennikarz, pasjonat sportu i turystyki, komentator problematyki językowej i regionalnej w mediach.

Książkę wydano z okazji jubileuszu 600-lecia Lubyczy Królewskiej. Autor sięgnął do początków istnienia miejscowości, która została lokowana 15 VI 1422 r. pod nazwą Lubicz. Kontynuatorką jest współczesna Lubycza Królewska, która od 1 I 2016 r. stała się miastem.

Prezentowane wydawnictwo zostało podzielone na sześć szkiców: *Początki Lubyczy, Żydzi lubycy, Cerkwie i cmentarze, Językowe refleksje, Powojenna rzeczywistość, Perspektywy rozwoju*. Omówiono zagadnienia dotyczące genezy i historii miasteczka, języka i kultury, żydowskich korzeni na Ziemi Lubycyckiej, w tym zagłady i pamięci o Żydach, zabytków kultury i zabytków sakralnych, życia i realiów po II wojnie światowej oraz potencjału rozwojowego Lubyczy.

W książce zamieszczono podsumowanie, wykaz publikacji dotyczących gminy oraz streszczenie w języku angielskim i ukraińskim. Autor również nie zostawił czytelnika bez materiału ilustracyjnego, prezentującego Lubyczę w dawnych dokumentach i mapach oraz starych fotografiach, w tym dotychczas niepublikowanych. Zgromadzona bibliografia wskazuje na szeroką kwerendę przeprowadzoną przez autora, który korzystał ze źródeł archiwalnych, publikacji, a także prywatnych zbiorów i ustnych relacji.

Publikacja jest inspiracją do poznania historii Lubyczy Królewskiej od jej najdawniejszych czasów. Jak sam autor pisze w podsumowaniu: „(...) książka jest jedyną tego typu publikacją wydaną w dniu jubileuszu” i „jest to prezent dla mojego miasteczka oraz wszystkich jej mieszkańców”. Opracowanie jest cennym źródłem historycznym dla historyków i regionalistów, a dla mieszkańców Lubyczy Królewskiej i całej Ziemi Lubycyckiej ma również znaczenie sentymalne.

Litwiński Robert. Lublinianka : klub niezłomny (1921/22-2021). - Lublin : Wydawnictwo Polihymnia ; [Warszawa] : Polskie Towarzystwo Historyczne, 2022. - 290, [1] strona : faksymilia, fotografie, ilustracje, portrety ; 25 cm

Bibliografia, netografia na stronach 249-255.

ISBN 978-83-7847-794-5 (oprawa twarda ; Wydaw. Polihymnia).

ISBN 978-83-963556-6-9 (oprawa twarda ; PTH)

Monografia omawia genezę i koleje losu najstarszego istniejącego lubelskiego Klubu Sportowego „Lublinianka”. To pierwsza całościowa publikacja poświęcona temu klubowi.

Powstał on w 1921 r. i ma bogatą, ponad stuletnią historię, w czasie której zmieniała się nazwa, modyfikowano też jego formę organizacyjną. Klub sportowy wykształcił wielu wybitnych trenerów, sportowców, którzy osiągnęli szereg sukcesów w różnych dyscyplinach. Monografia udowadnia, że niezmiennie od wielu lat KS „Lublinianka” jest symbolem i dumą Lublina. Jego dziedzictwo historyczne i sportowe wpisuje się na stałe w lubelski krajobraz.

Publikacja jest zbudowana z sześciu rozdziałów ułożonych chronologicznie: *W odrodzonej Rzeczypospolitej (1921–1939)*, *Spontaniczna odbudowa. Od KS CDŻ do WKS Lublinianka (1944–1950)*, *W siłlach stalinizacji. Od WKS Lublinianka do WKS Lublin (1950–1956/57)*, *Próba powrotu do tradycji (1956/57–1960)*, *Pod wojсковym szyldem – WKS Lublinianka (1960–1994)*, *Walka o przetrwanie (1944–2021)*. Zamieszczono wykaz źródeł i opracowań, fotografii, tabel, wykaz skrótów i terminów obcojęzycznych. Dołączono kalendarium, spis prezesów i członków zarządów.

Książka wypełnia lukę w dotychczasowych opracowaniach, dotyczących historii lubelskiego sportu. Praca na pewno pomoże w poszerzeniu wiedzy o mieście i jego sportowej historii, o wpływie na ludzi i życie kulturalno-społeczne. Książka będzie inspiracją dla sportowców, mieszkańców, regionalistów, historyków.

Wydawnictwo powstało dzięki portalowi Lubelska Kronika Sportu, a jego wydanie zostało sfinansowane ze środków Urzędu Miasta Lublin.

Milecka Małgorzata, Maławski Seweryn. Ogrody klasztorne w krajobrazie historycznego Lublina / Małgorzata Milecka, Seweryn Maławski. - Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie, 2022. - 232 strony (w tym 1 karta złożona) : fotografie, ilustracje, mapy, plany ; 25 cm

Bibliografia, netografia na stronach 217-226. - Streszczenie w języku angielskim.

ISBN 978-83-7259-350-4

Publikacja prezentuje dawne ogrody klasztorne Lublina i prace badawcze przeprowadzone przez autorów, obejmujące klasztory od średniowiecza po XIX w., znajdujące się na terenie Lublina i okolic. Analizie poddano materiały kartograficzne, ikonograficzne i opisowe oraz terenowe.

We wprowadzeniu czytamy: „(...) właśnie ogrody klasztorne stanowią najstarszą grupę historycznych form zieleni komponowanej nadal funkcjonujących w krajobrazie Lublina (...) ogrody te, tylko w nielicznych przypadkach zachowane w dobrym stanie, w dużej mierze są obiektami zapomnianymi i nierzadko zdegradowanymi, po kilku z nich nie pozostał już żaden ślad. Troszcząc się o kulturę przestrzenną miasta oraz wartość całego opisywanego zasobu, trzeba zadbać o tę skromną, lecz jak ważną grupę zabytków. Właśnie ta idea przyświecała autorom w przygotowaniu tej publikacji”.

Publikacja zawiera cztery rozdziały: *Uniwersalne wartości klasztornego dziedzictwa ogrodowego*, *Rośliny w ogrodzie klasztornym*, *Prezentacja lubelskich klasztorów i ich ogrodów* oraz *Lubelskie ogrody klasztorne – kierunki przekształceń*.

W pierwszym rozdziale omówiono genezę i rozwój ogrodnictwa i ogrodów klasztornych, ich formę, zasady upraw, a także funkcje i rodzaje. W rozdziale drugim zamieszczono informacje o znaczeniu upraw roślin w ogrodzie klasztornym, ich rolę w medycynie i codziennej diecie zakonu oraz symbolikę. W trzecim zaprezentowano 21 klasztorów wraz z ogrodami z Lublina i okolic, m.in.: Klasztor Mniszek Bosych Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel, Klasztor Zakonu Trójcy Przenajświętszej, Klasztor Zakonu Kaznodziejskiego, czy Klasztor Zakonu Najświętszego Zbawiciela Świętej Brygidy. W czwartym przedstawiono aktualną sytuację historyczną i znaczenie lubelskich ogrodów klasztornych w przestrzeni miejskiej oraz sposoby ich ochrony i promocji.

Klasztory zakonne wraz z relikdami ogrodów stanowią cenne dziedzictwo kulturowe i architektoniczne w przestrzeni Lublina i okolic, a zebrany materiał badawczy tworzy doskonałe źródło historyczne dla archeologów, regionalistów oraz historyków.

**Naczelnik, kurierka i trzej powstańcy : pamiętniki z powstania 1863 r. w Lubelskiem i na Podlasiu / zebrał i opracował Zdzisław Bieleń ; [Towarzystwo Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego]. - Lublin : Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego, 2022. - 231 stron : ilustracje ; 24 cm. (Wydawnictwa Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego ; nr 19)
ISBN 978-83-86361-79-3**

Prezentowany zbiór pamiętników dotyczy powstania styczniowego na terenie Lubelszczyzny i Podlasia. Wspomnienia nie były dotychczas udostępniane szerokiemu gronu odbiorców. Dwa wspomnienia tj.: Walentego Lewandowskiego *Pamiętnik pułkownika Lewandowskiego, naczelnika cywilnego i wojskowego na województwa podlaskie i lubelskie* oraz *Wspomnienia* Teofili Piotrowskiej były już wcześniej publikowane w czasopiśmie, lecz niedostępne na szerszą skalę. Trzy kolejne wspomnienia to rękopisy nigdzie niepublikowane – „Dziennik z roku 1863” Piotra Czernego, „Potyczka oddziały Czechowskiego w dniu 20 i 21 marca 1863 r. pod Potokiem, Brzozowcem, Hutą Krzeszowską, Banachami i mosty lipińskie” W. Radoszewskiego oraz „Z zapisków adiutanta oddziału »ćwieków«” Ludwika Weebera. Bohaterzy wspomnień to nie tylko świadkowie, ale i czynni uczestnicy wydarzeń powstania styczniowego w 1863 r. Tytuł publikacji odzwierciedla pełnione role przez uczestników powstania styczniowego. Walenty Lewandowski był naczelnikiem wojskowym województwa podlaskiego, Teofila Piotrowska była kurierką w powstaniu. I trzej żołnierze narodowi: Piotr Czerny, W. Radoszewski, Ludwik Weeber.

Opracowanie zawiera liczne przypisy w formie komunikatów biograficznych, geograficznych, objaśnień archaizmów, tłumaczeń obcojęzycznych, przypisów odautorskich memuarystów. Uwspółcześiono pisownię, podzielono długie zdania na mniejsze. Pracę zaopatrzono w indeks osób i indeks nazw geograficznych.

Zebrany materiał tworzy doskonałe źródło informacyjne dla regionalistów, historyków i każdego komu bliska jest ojczyzna i jej losy.

Oratowska Barbara, Krzysiak Łukasz, Michniowski Marcin. Lubelskie harcistrzynie: Maria Walciszewska, Maria Świtalska / Barbara Oratowska, Łukasz Krzysiak, Marcin Michniowski ; [redakcja Magdalena Janik, Ewa Kuszyk-Peciak, Damian Szandecki ; tłumaczenie Marcin Michniowski]. - Lublin : Muzeum Narodowe w Lublinie, 2022. - 95, [1] strona : faksimilia, fotografie, portrety ; 22x22 cm

Tekst równoległe w języku polskim i w przekładzie angielskim.

ISBN 978-83-66925-16-8

Bohaterkami publikacji są Maria Walciszewska i Maria Świtalska – kornetki Konspiracyjnej Chorągwi Lubelskiej podczas II wojny światowej. Książka prezentuje dokumenty i fotografie, dotyczące harcistrzyń, które swoją bohaterską postawą i wielkim poświęceniem wykazały się w walce z niemieckim najeźdźcą o wolną Polskę. Obie kobiety swoje losy związały z Lublinem i tutaj zostały razem pochowane we wspólnej mogile. Autorzy zamieścili biografie harcistrzyń, kalendaria przebiegu służby instruktorskiej, a w przypisach wskazówki bibliograficzne, odsyłające do publikacji i dokumentów.

Harcistrzyni Maria Jadwiga Walciszewska o pseudonimach konspiracyjnych „Jadwiga”, „Marylka”, „Łotewska”, z zawodu była nauczycielką i harcerką, w latach 1939–1941 została szefem łączności konspiracyjnej Związku Walki Zbrojnej Okręgu

Lubelskiego. W życiu kierowała się dewizą „Honor i Ojczyzna”. Odznaczona m.in.: odznaką Uparty Kozioł, Srebrnym Krzyżem Zasługi, a pośmiertnie awansowana do stopnia podporucznika i odznaczona Orderem Virtuti Militari V klasy.

Harc mistrzyni Maria Świtalska, o pseudonimach konspiracyjnych „Jadwiga”, „Marysia”, „Skalska”, to nauczycielka, oddana służbie harcerskiej. Prowadziła tajne nauczanie. Była m.in. instruktorką objazdową Komendy Chorągwi Lubelskiej Harcerzek, komendantką Hufca Harcerzek Hrubieszów i komendantką Hufca Harcerzek Garwolin. Ale również pełniła funkcję szefa Pogotowia Harcerzek Chorągwi Lubelskiej, a później została komendantką Chorągwi Harcerzek w Lublinie. Odznaczona pośmiertnie Orderem Virtuti Militari V klasy.

Praca prezentuje życie pełne poświęcenia i ofiarności dla ludzi i narodu. Ich historia jest wzorem patriotyzmu i bohaterskich postaw. Może stanowić inspirację dla młodego pokolenia.

Publikacja, o niewątpliwych walorach dokumentacyjnych, jest ważnym źródłem historycznym dla regionalistów, ale również pasjonującą lekturą dla miłośników harcerstwa. Jednocześnie jest doskonałym narzędziem promującym wystawę czasową, prezentowaną w Muzeum Martyrologii „Pod Zegarem”, której ekspozycja jest przewidziana od 5 kwietnia – 31 grudnia 2022 r.

Pawłowska Karolina, Morze Grzegorz, Pogoda-Lukasiewicz Anna. Wiara wśród nadwiprzzańskich łąk : stulecie parafii w Leszkowicach / [autorzy: Karolina Pawłowska oraz Grzegorz Morze, Anna Pogoda-Lukasiewicz ; redakcja merytoryczna: ks. kan. Gustaw Sikora]. - Lublin : Jut, 2022. - 149, [3] strony : faksymilia, fotografie, portrety ; 24 cm

Bibliografia, netografia na stronie 149.

ISBN 978-83-66435-68-1

Publikacja powstała z okazji 100-lecia Parafii św. Józefa Oblubieńca Najświętszej Maryi Panny i św. Jana Chrzciciela w Leszkowicach. Parafia została erygowana 15 III 1921 r. przez biskupa Mariana Fulmana, który trzy lata później – 14 X 1924 r. również konsekrował postawiony kościół. Obecnie parafia obejmuje wieś Leszkowice i część wsi Luszawy.

W pracy zamieszczono historię miejscowości Leszkowice, genezę powstania parafii, okoliczności budowy kościoła i cmentarza. Opisano miejsca kultu, wydarzenia i spotkania okolicznościowe, które opatrzone licznymi fotografiami. Ponadto zamieszczono rozmowę z proboszczem parafii – księdzem kanonikiem Gustawem Sikorą oraz listę proboszczów posługujących w parafii od roku 1921, a także wykaz miejscowych powołań kapłańskich. Praca obfituje w liczne fotografie, przedstawiające życie parafii i jej mieszkańców. Zdjęcia prezentują architekturę sakralną, przydrożne krzyże, tablice pamiątkowe, portrety kapłanów, uroczystości i wydarzenia parafialne, krajobrazy Leszkowic. Publikacja szeroko dokumentuje dzieje parafii, uwzględniając fragmenty z kronik parafialnych oraz świadectwa mieszkańców. Jak zaznaczono we wstępie, publikacja „ma za zadanie przybliżyć mieszkańcom miejscowość i parafię”. Stanowi też źródło wiedzy dla regionalistów i historyków.

Tymochowicz Mariola. Tradycyjne smaki na Szlaku Srebrnej Łuski / [tekst: Mariola Tymochowicz ; transkrypcja półfonetyczna materiałów terenowych - Marzena Badach] ; Fundacja „Wczoraj i Dziś dla Jutra”. - Kwidzyn : Vega Studio Adv. Tomasz Müller, 2022. - 95, [1] strona : fotografie ; 17x23 cm

ISBN 978-83-8056-340-7

Mariola Tymochowicz – kulturoznawca i etnolog, od kilkunastu lat prowadzi badania terenowe z zakresu tradycji kultury wsi.

Publikacja jest pokłosiem projektu, zrealizowanego przez Fundację „Wczoraj i Dziś dla Jutra”, a finansowanego przez Narodowy Instytut Wolności. Projekt obejmował miejscowości w okręgu wokół Lubartowa: Serniki i okolice, Ostrów Lubelski i okolice, Kamionkę, Samokleski i okolice, Niedźwiadę i okolice, Firlej i okolice, Michów i okolice, Uścimów. Celem projektu było ustalenie tożsamości niematerialnego dziedzictwa kulturowego Ziemi Lubartowskiej. W centrum zainteresowania, oprócz dziedzictwa kulinarnego, znalazły się również tradycje, obyczaje, regionalne stroje ludowe. W ramach projektu przeprowadzono liczne wywiady etnograficzne z mieszkańcami Ziemi Lubartowskiej, zrealizowano warsztaty kuchni regionalnej. Projekt miał również na celu zwrócenie uwagi na bogactwo ichtiologiczne Ziemi Lubartowskiej – ryby słodkowodne, które są hodowane w przyjaznym środowisku i karmione paszami ekologicznymi, a tradycje ich hodowli sięgają XVII w. Gospodarstwa Rybackie położone wokół Lubartowa należą do Stowarzyszenia Lokalna Grupa Rybacka „W dolinie Tyśmienicy i Wieprza”.

W publikacji znalazły się przepisy na dania z kuchni chłopskiej, dania z ryb, jaj, grzybów, zupy, jak również przepisy na słodkości i dania mięsne oraz wiele innych tradycyjnych i popularnych potraw pochodzących z regionu Lubartowskiego. Wyjątkowa i prosta forma zapisu receptur, sprawia, że ich sporządzenie wydaje się łatwiejsze.

Publikacja dostępna jest także w formie e-booka i pdf na stronie internetowej Fundacji „Wczoraj i Dziś dla Jutra”.

Dziedzictwo kulinarne Ziemi Lubartowskiej przeniesione na karty tej publikacji daje szansę na zapoznanie się ze „Srebrnym Szlakiem Łuski”, nie pozostawiając dziedzictwa kulinarnego tylko w kręgu regionalnym. Doskonałe źródło informacji o dziedzictwie Ziemi Lubartowskiej, nie tylko dla regionalistów, historyków, ale też dla szerokiego grona odbiorców.

Wierzbicki Leszek Andrzej. Zjazd gołębsko-lubelski : obrady stanów Rzeczypospolitej w formule sejmu konnego w 1672 roku. - Warszawa : Wydawnictwo Sejmowe, 2022

Bibliografia na stronach 149-156.

ISBN 978-83-7666-731-7

Prezentowana książka omawia jedyne zgromadzenie parlamentu w postaci sejmu konnego w dziejach Rzeczypospolitej szlacheckiej – zjazd gołębsko-lubelski. Odbył się on w październiku i listopadzie 1672 r. Nie był to typowy sejm, a zgromadzenie stanów. Obrady odbywały się w miejscu koncentracji pospolitego ruszenia, stąd nazwa sejm konny albo sejm obozowy. Tematem tym historycy zajmują się od lat, ale „brakuje gruntownego omówienia tej problematyki”. Praca jest uzupełnieniem wcześniejszego opracowania L.A. Wierzbickiego, pt. *O zgodę w Rzeczypospolitej. Zjazd warszawski i sejm pacyfikacyjny 1673 roku* i nawiązuje do 350. rocznicy tych wydarzeń.

Publikacja składa się z pięciu rozdziałów ułożonych chronologicznie. Treścią książki jest geneza i historia zjazdu gołębsko-lubelskiego, scharakteryzowano zasady i uczestników obrad, przedstawiono przebieg obrad po Gołębiem, Markuszowem i Lublinem oraz skutki tych posiedzeń. Cennym uzupełnieniem jest aneks w postaci kalendarium gołębsko-lubelskiego.

Książka poszerza wiedzę o historii Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Lubelszczyzny i jest cennym źródłem informacji dla regionalistów oraz historyków.

Więźniowie KL Lublin 1941-1944 / redakcja Tomasz Kranz, Wojciech Lenarczyk. - Lublin : Państwowe Muzeum na Majdanku, 2022. - 599 stron, [1] karta tablic złożona : faksymilia, fotografie, plan ; 25 cm

Bibliografia, netografia na stronach 501-531.

ISBN 978-83-62816-76-7. - ISBN 978-83-62816-75-0 (ponownie nadany)

Prezentowana monografia jest wynikiem projektu badawczego Państwowego Muzeum na Majdanku, pt. „Więźniowie Majdanka – losy największych grup obozowych”. Zamysłem zespołu badawczego była całościowa charakterystyka więźniów w kontekście ich przynależności etnicznej i przydzielonych im kategorii, a ponadto „upowszechnianie i utrwalanie wiedzy w przestrzeni publicznej na temat Majdanka – jednego z największych miejsc ludobójstwa II wojny światowej”. Zaprezentowano ważne i nowe wyniki badań, dotyczące największych grup więźniów: Żydów, Polaków, jeńców radzieckich, Ukraińców, Białorusinów, Niemców, Francuzów.

Autorzy zamieszczonych pięciu artykułów wyznaczyli sobie trzy fundamentalne cele. Przede wszystkim ukazanie jak najszerzego kontekstu życia obozowego poszczególnych narodowości. Po drugie przybliżenie, przez pryzmat konkretnych historii więźniów, szczegółowych aspektów życia codziennego niemieckiego obozu, zachodzących w nim zmian oraz najważniejszych wydarzeń. Trzecim równie istotnym celem była analiza liczebności poszczególnych grup narodowościowych.

Publikacja zachowuje pamięć o ludziach i ich doświadczeniach w obozie, bez względu na przynależność etniczną czy narodową. Jest ważnym źródłem historycznym i biograficznym, dokumentującym „majdankowy świat”. Opracowanie poszerza dotychczasową wiedzę na temat samego obozu i społeczności więźniarskiej Konzentrationslager Lublin.

Pozycja zainteresuje historyków, a w szczególności badaczy Holocaustu i eksterminacji ludności podczas II wojny światowej, również regionalistów. Zaopatrzone ją w indeks nazwisk oraz nazw geograficznych. W aneksie zamieszczono fotografie i opisy zachowanych przedmiotów należących do więźniów różnych nacji.

Wilkowski Eugeniusz. Dziedzictwo zamojskiej Solidarności w źródłach ikonograficznych lat 80. XX wieku w zbiorach Marka Splewińskiego / Eugeniusz Wilkowski ; przedmowa Marek Splewiński. - Zamość : [Eugeniusz Wilkowski], 2022. - 137 stron : faksymilia, fotografie, ilustracje, portrety ; 25 cm.

ISBN 978-83-956219-7-0

Eugeniusz Wilkowski to pracownik naukowo-dydaktyczny Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, historyk, autor wielu prac poświęconych dziejom związku zawodowego NSZZ „Solidarność” na Lubelszczyźnie i południowym Podlasiu.

Publikacja jest okazją do poznania kolejnych źródeł ikonograficznych lat 80. XX w., tym razem z prywatnych zbiorów Marka Splewińskiego. Zachowane źródła historiograficzne pełnią rolę dokumentacyjną i upamiętniającą wydarzenia związane z Niezależnym Samorządnym Związkiem Zawodowym „Solidarność” w regionie zamojskim.

Marek Splewiński w przedmowie pisze: „(...) Z upływem lat pamięć o tamtych wydarzeniach zanika. Odchodzą do wieczności ich uczestnicy, również nie zawsze należnie troszczący się o udokumentowanie swoich form aktywności. Jeżeli nie zostały utrwalone w tekście, obrazie, przestają być częścią zbiorowej świadomości. Należę do tych osób pierwszej Solidarności, którym zależy na zachowaniu jak największej bazy źródłowej (...)”.

Publikację podzielono na dwie części. W pierwszej zamieszczono źródła ikonograficzne do 13 XII 1981 r., w drugiej części źródła ikonograficzne po 13 XII 1981 do 1988 r. Uzupełniono materiałami ilustracyjnymi, m.in.: grafikami, emblematami, zdjęciami, telegramami, znaczkami pocztowymi, sztandarami, ulotkami, plakietkami i znaczkami metalowymi, kopertami, plakatami, zaświadczeniami, zaproszeniami, pismami więziennymi, banknotami podziemnymi, legitymacjami, odciśkami pieczęci, kartami i znaczkami Poczty Obozowej oraz Poczty Podziemna Solidarności. Fotografie dokumentują wydarzenia okolicznościowe oraz pamiątkowe tablice i pomniki.

Celem pracy jest budowanie świadomości historycznej obywateli, a tym samym utrwalanie pamięci o funkcjonowaniu organizacji i popularyzowanie działalności poprzez ikonografię.

Publikacja zainteresuje regionalistów i historyków oraz uczestników tamtych wydarzeń.

**Znani i nieznani z Podlasia : biografie naszych babć i dziadków : II edycja konkursu / [redakcja Edyta Tyszkiewicz, Robert Soldat]. - Biała Podlaska : Miejska Biblioteka Publiczna w Białej Podlaskiej, 2022. - 87 stron : faksymilia, fotografie, ilustracje, portrety ; 24 cm
ISBN 978-83-954921-7-4**

Publikacja jest pokłosiem II edycji Konkursu „Znani i nieznani z Podlasia. Biografie naszych babć i dziadków”. Zawiera wspomnienia o osobach związanych z Białą Podlaską i powiatem białskim. Konkurs zorganizowała Miejska Biblioteka Publiczna w Białej Podlaskiej wraz z Urzędem Miasta i Starostwem Powiatowym w Białej Podlaskiej. Honorowego Patronatu udzielili Prezydent Miasta Biała Podlaska Michał Litwiniuk oraz Starosta Białski Mariusz Filipiuk. Konkurs trwał od 1 XI 2021 r. do 31 III 2022 r.

Wspomnienia mają formę bezpośrednich wywiadów, relacji świadków lub członków rodzin. Udokumentowano je fotografiami, faksymiliami dokumentów i innych pamiątek z prywatnych archiwów.

Konkurs skierowano do uczniów, począwszy od szkół podstawowych, ale także do osób dorosłych. Nagrody przyznano w czterech kategoriach wiekowych: uczniowie klas 4–6 szkół podstawowych, klas 7–8 szkół podstawowych, uczniowie szkół średnich, dorośli. Opisani bohaterowie to Miroslaw Aleksander Radecki z Białej Podlaskiej, Józef Kondratiuk z miejscowości Dobryń Duży, Jan Krukowski z Mościc, Józef Deleżuk z Kolonii Piszczac, Tadeusz Walenty Czyżak z Kolonii Piszczac, Franciszek Szymańczuk z Wólki Łóżeckiej, Jerzy Matysiewicz ps. „Matys” z Białej Podlaskiej, Marian Dąbrowski z Międzyrzecza Podlaskiego, Antonina Kobiałko z Wilkowic i jej mąż Józef Kobiałko, pochodzący z miejscowości Posada Felsztyńska, Anna Kujko z Rokitna oraz Wanda i Zygmunt Chodkowscy z Wisznic.

Inicjatywy w postaci konkursów biograficznych pozwalają nie tylko na popularyzację regionu i jej mieszkańców, ale również na zachowanie dziedzictwa historycznego i kulturowego. Książka może być znakomitym narzędziem edukacyjnym i popularyzatorskim, ale również ważnym źródłem historycznym dla regionalistów i mieszkańców Ziemi Białskiej.

Żywicki Jerzy. Architekci i budowniczowie działający w Lublinie oraz województwie lubelskim w latach II Rzeczypospolitej : leksykon. - Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2022. - 506 stron ; 24 cm Bibliografie, netografie przy biogramach. ISBN 978-83-227-9636-8

Jerzy Żywicki – profesor UMCS w Lublinie, w Katedrze Kultury Audiowizualnej i Nauk o Sztuce. Prowadzi badania naukowe przede wszystkim dotyczące architektury XIX–XX w.

Opracowany przez niego leksykon zawiera 804 biogramy osób działających w Lublinie oraz województwie lubelskim, które w latach 1918–1939 wywarły wpływ na kształtowanie architektury i budownictwa. Zamieszczono opisy dyplomowanych architektów, inżynierów budownictwa, majstrów i techników budowlanych, a także osób niezwiązanych bezpośrednio z architekturą, a zasłużonych dla branży. Autor przyjął zasadę, że w leksykonie należy odnotować wszystkich „odnalezionych”. Dlatego obok obszernych biogramów, znajdują się krótkie notki, podające tylko te informacje, które znalazły się w analizowanych źródłach. Pod każdym hasłem osobowym umieszczono wskazówki bibliograficzne. Praca zawiera również wykaz skrótów, indeks osobowy i indeks topograficzno-rzeczowy.

W recenzji prof. dr hab. Małgorzata Omilanowska-Kiljańczyk stwierdza: „Ogromną wartością leksykonu jest oparcie haseł na badaniach archiwalnych i kwerendzie źródeł publikowanych przede wszystkim lokalnych gazet i czasopism, ale także katalogów i druków ulotnych. (...) Profesor Żywicki (...) zrezygnował z bezrefleksyjnego zestawiania zebranych przez poprzedników informacji na rzecz żmudnej pracy badawczej opartej na źródłach, dzięki czemu opracowany przez niego leksykon stanowi istotną wartość dodaną dla polskiej historii sztuki”.

Leksykon będzie szczególnie ważnym źródłem historycznym zarówno dla regionalistów i historyków oraz badaczy dziejów architektury Lubelszczyzny w latach II Rzeczypospolitej.

KONKURS „KSIĄŻKA ROKU 2021”

LAUREACI WAWRZYNU PAWŁA KONRADA

Kościół pw. świętego Michała Archaniola w Lublinie 1921-2021 / [redakcja: Zbigniew Nestorowicz ; autorzy tekstów: ks. Arkadiusz Paśnik, ks. prof. Krzysztof Grzesiak, prof. Wojciech Kaczmarek, prof. Mariusz Korzeniowski, prof. Jadwiga Kuczyńska, prof. Jerzy Żywicki, Katarzyna Tur-Marciszuk, prof. Danuta Czapczyńska-Kleszczyńska, prof. Tomasz Jasiński, s. M. Antonina Petryła, dr Jerzy Ternes]. - Lublin : Drukarnia Akapit : Parafia pw. św. Michała Archaniola w Lublinie, 2021. - 349, [3] strony : faksymilia, fotografie, ilustracje, portrety ; 32 cm

Bibliografie przy niektórych pracach.

ISBN 978-83-7825-140-8

Wydawnictwo wielkoformatowe albumowe, opublikowane z okazji setnej rocznicy erygowania Parafii Świętego Michała Archaniola w Lublinie. Parafia została erygowana 28 XI 1921 r., a kościół parafialny wybudowano w latach 1921–1923. Obecnie należy do Dekanatu Lublin–Śródmieście.

W słowie proboszcza, czytamy: „(...) to odpowiedni moment, aby oddać chwałę i dziękczynienie Bogu, wspomnieć ludzi i wydarzenia, a tym samym ubogacić się wiarą i hartem ducha minionych pokoleń, które tworzyły dzieje bronowickiej parafii. Opowieść o parafii jest zawsze opowieścią o Bogu, o Człowieku, o wierze, o drodze, o zmaganiu, o współnocie... Opowieścią o naszej rodzinnej Ziemi Świętej”.

W publikacji zamieszczono dziesięć rozdziałów oraz Apendyks. Opisano genezę i historię kościoła farnego św. Michała w Lublinie, pamiątki i zabytki parafialne, witraże, tradycje muzyczne, historię wspólnoty neokatechumenalnej. Ponadto zamieszczono 41 biogramów kapłanów posługujących w parafii na przestrzeni stulecia, a także omówiono historię zgromadzeń zakonnych, kalendarium parafii, a w dodatku znalazły się m.in.: projekt kościoła autorstwa Oskara Sosnowskiego, dokumenty inwentaryzacji architektonicznej kościoła, akt poświęcenia organów i konsekracji dzwonów.

Opracowanie stanowi piękne świadectwo zachowania dziedzictwa duchowego i kulturowego lubelskiej parafii. Walory publikacji podnosi bogaty materiał ilustracyjny oraz wysoki poziom edytorski. Książka jest cennym studium historycznym parafii zaadresowanym do wiernych, dla regionalistów, historyków oraz stanowi niezwykłą pamiątkę dla osób związanych z parafią.

Wawrzyn Pawła Konrada w kategorii „Książka o Lublinie”.

Dymitrzak Barbara. Stare druki w zbiorach Biblioteki Archiwum Państwowego w Lublinie : katalog / Barbara Dymitrzak ; Archiwum Państwowe w Lublinie. - Lublin : Archiwum Państwowe w Lublinie, 2021. - 299 stron : faksymilia, errata ; 25x24 cm. - (Subsidia Archivistica - Pomoce Archiwalne ; t. 2)

Bibliografia, netografia na stronach 29-32.

ISBN 978-83-963974-0-9

Prezentowane wydawnictwo, wydane przez Archiwum Państwowe w Lublinie, to katalog starych druków.

Publikację rozpoczyna obszerny wstęp, w którym autorka przedstawiła historię prac nad niniejszym katalogiem, a także kształtowanie się zbioru starych druków w Bibliotece Archiwum. Ponadto scharakteryzowano zbiory, podano założenia metodyczne odnoszące się do opisu bibliograficznego oraz układu katalogu, w którym zastosowano układ alfabetyczny według haseł osobowych i tytułów prac zbiorowych i korporatywnych. Wśród zarejestrowanych w pracy pozycji znalazły m.in. te o charakterze religijnym, genealogicznym, prawnoustrojowym, językowym, politycznym. Przeważają druki polskojęzyczne i łacińskie, wydane zarówno w Polsce, jak i za granicą. Każdy opis druku jest wzbogacony ilustracją karty tytułowej.

W katalogu uwzględniono 272 pozycje. Są to wydawnictwa zwarte, ciągłe oraz druki ulotne. Zamieszczono również wykaz źródeł bibliograficznych, bibliografię, wykaz skrótów, indeks drukarzy, nakładców i księgarzy, indeks alfabetyczny proveniencji oraz konkordancje sygnatur z pozycjami w katalogu. Prezentowany katalog wydano w serii wydawniczej Archiwum Państwowego w Lublinie „Subsidia Archivistica – Pomoce archiwalne”.

Książka starannie opracowana, w interesującej szacie graficznej, wartościowe źródło informacji dla regionalistów, historyków, na pewno zainteresuje też bibliotekarzy i bibliofilów.

Publikacja została dofinansowana ze środków Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych.

Wawrzyn Pawła Konrada w kategorii „Lublin – wydawnictwo albumowe”.

System obszarów chronionych Roztocza w Polsce i na Ukrainie a rozwój zrównoważony regionu / redakcja naukowa Wioletta Kalamucka, Tadeusz Grabowski ; [autorzy tekstów: Agnieszka Bielak i inni] ; Roztoczański Park Narodowy. - Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej ; Zwierzyniec : Roztoczański Park Narodowy, 2021. - 382 strony : fotografie, ilustracje, mapy, wykresy ; 30 cm

Bibliografia, netografia na stronach 357-368. - Streszczenia w języku angielskim i ukraińskim.

ISBN 978-83-954586-0-6 (RPN). - ISBN 978-83-227-9494-4 (Wyd. UMCS)

Wielkoformatowa monografia prezentuje aktualny i uporządkowany stan wiedzy o obszarach i obiektach Roztocza w ujęciu międzynarodowym. Roztocze to kraina geograficzna, która jest położona przy granicy Polski i Ukrainy na prowincji Wyżyn Polskich, łącząca Wyżynę Lubelską z Podolem. Roztocze to kraina bogata historycznie, przyrodniczo i geograficznie.

Jak czytamy w słowie wstępnym prof. dr. hab. Radosława Dobrowolskiego: „(...) publikacja jest podsumowaniem wieloletniej pracy grupy badaczy z różnych ośrodków akademickich Polski i Ukrainy oraz reprezentantów jednostek ochroniarskich z obu krajów. (...) Opracowanie wpisuje się doskonale w realizację misji Transgranicznego Rezerwatu Biosfery „Roztocze” – promowania idei zrównoważonego rozwoju oraz w zakres planowanych badań w ramach powstałego przy Uniwersytecie Marii Curie Skłodowskiej w 2021 r. – Centrum Badań Zmian Klimatu i Środowiska”.

Opracowanie zawiera 11 rozdziałów, omawiających najcenniejsze obszary i obiekty Roztocza, zagadnienia ochrony zasobów przyrodniczych i krajobrazowych oraz następstwa społeczne, gospodarcze i przyrodnicze funkcjonowania na tym terenie obszarów chronionych Roztocza w powiązaniu z wdrażaniem rozwoju zrównoważonego.

Zamieszczono wyniki badań, dotyczących powiązań funkcjonowania obszarów chronionych z przebiegiem procesów zrównoważonego rozwoju Roztocza. Przeanalizowano kilkadziesiąt jednostek administracyjnych, zarówno w polskiej części regionu, jak i w części ukraińskiej. W książce znajdziemy również tabele z wykazami różnych gatunków chronionych i ich charakterystyką, pomników przyrody, użytków ekologicznych czy stanowisk dokumentacyjnych. Na uwagę zasługuje kilkadziesiąt materiałów kartograficznych, umożliwiających lokalizację opisanych obiektów i obszarów Roztocza. Zamieszczono także opisy krajowych rezerwatów biosfery oraz Transgranicznego Rezerwatu Biosfery „Roztocze”.

Nad monografią, której celem jest popularyzowanie regionu niepowtarzalnego w skali Europy, współpracowali autorzy z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytetu Gdańskiego, Narodowego Uniwersytetu Iwana Franki we Lwowie, Narodowego Uniwersytetu Leśnictwa Ukrainy, Lubelskiego Towarzystwa Ornitologicznego, Zamojskiego Towarzystwa Przyrodniczego, Roztoczańskiego Parku Narodowego, Jaworowskiego Przyrodniczego Parku Narodowego, Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach. Twórcy kierują publikację do szerokiego kręgu odbiorców – od badaczy, zajmujących się różnymi sferami wiedzy, poprzez nauczycieli, studentów, mieszkańców Roztocza, osób związanych w inny sposób z regionem, po samorządy gminne i powiatowe, realizujące cele ustawowe. Atrakcyjna szata graficzna oraz ilustracje wzmacniają wartość merytoryczną publikacji nadając jej wyjątkowy charakter.

Wawrzyn Pawła Konrada w kategorii „Lubelszczyzna – wydawnictwo monograficzne”.

Kaczmarek Renata. Gmina Janów Podlaski : historia kultura natura / [tekst Renata Kaczmarek]. - Janów Podlaski : Gminny Ośrodek Kultury, 2021. - 157, [3] strony, [12] kart tablic złożonych : fotografie, ilustracje, mapa, portrety ; 31 cm

Tytuł i tekst równoległe w języku polskim i angielskim.

ISBN 978-83-959760-1-8 (oprawa twarda)

Nagrodzony album to fotograficzna opowieść o Gminie Janów Podlaski. Album został wydany przez Gminny Ośrodek Kultury w Janowie Podlaskim. W prezentowanym wydawnictwie omówiono historię, kulturę i naturę Janowa Podlaskiego.

Album otwiera krótka historia osady Janów Podlaski. Zamieszczone fotografie przedstawiają faunę i florę, występującą w Parku Krajobrazowym „Podlaski Przełom Bugu”, przyrodę obszarów chronionych Natura 2000 i rezerwaty przyrody. Na fotografiach nadbużańskiego krajobrazu znalazła się jedna z ostatnich dzikich rzek Polski i Europy – Bug. Zamieszczono również zdjęcia Stadniny Koni w Janowie Podlaskim, zabudowań sakralnych, zamku biskupów, ważnych gminnych instytucji, wydarzeń i imprez okolicznościowych oraz zdjęcia budownictwa agroturystycznego, wyrobów rękodzielniczych, strojów ludowych czy kuchni regionalnej. Szeroko udokumentowano działalność kulturalną Gminnego Ośrodka Kultury.

Publikacja jest inspiracją do poznania gminy Janów Podlaski, stanowi fotograficzną opowieść o jej historii, kulturze i przyrodzie. Edytorsko dopracowana, stanowi znakomity materiał promocyjny. Wydawnictwo dla wielu odbiorców, pasjonatów fotografii krajobrazowej, historyków i regionalistów, a także znakomite narzędzie edukacyjne i popularyzatorskie.

Albumu wydano dzięki pomocy finansowej w ramach poddziałania 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego PROW na lata 2014–2020.

Wawrzyn Pawła Konrada w kategorii „Lubelszczyzna – wydawnictwo albumowe”.

Nowak Bogdan, Żygawski Jakub. Zamość : ulice i place / Bogdan Nowak, Jakub Żygawski ; [konceptcja książki: Piotr Bartnik]. - Zamość : Książnica Zamojska im. Stanisława Kostki Zamoyskiego w Zamościu, 2021. - 253 strony : faksymilia, fotografie, mapy ; 28x29 cm. – (Biblioteka Stulecia 1921-2021).

Na stronie tytułowej: Z wykorzystaniem kart pocztowych z kolekcji Stanisława Rudego.

Bibliografia na stronie 244.

ISBN 978-83-949666-9-0

Nagrodzony album to kolejna pozycja opublikowana w serii wydawniczej Książnicy Zamojskiej „Biblioteka Stulecia 1921–2021”, która odnosi się do obchodów stulecia istnienia Książnicy Zamojskiej im. Stanisława Kostki Zamoyskiego.

Publikacja jest sentymentalną podróżą przez kilkadziesiąt ulic i placów Zamościa. Książka składa się z czterech części. Rys historyczny, zawarty w rozdziałach *Stare miasto* oraz *Przedmieścia* przedstawił dr Jakub Żygawski, zaś autorem rozdziałów *Ulice Starego Miasta* oraz *Na Przedmieściach* jest Bogdan Nowak. Przedstawione opowieści ukazywały się na łamach tygodnika „Kronika Tygodnia” w ramach cyklu „Zamojskie ulice”. Szczególnym dodatkiem są reprodukcje archiwalnych kart pocztowych z kolekcji Stanisława Rudego. Natomiast zamieszczone

fotografie pochodzą m.in z Archiwum Państwowego w Zamościu, Biblioteki Cyfrowej Książnicy Zamojskiej czy Spółdzielni Mieszkaniowej im. Jana Zamoyskiego w Zamościu. Równie nieocenionym źródłem są archiwa prywatne Stanisława Orłowskiego, Adama Gaśianowskiego i Leszka Wygachiewicza.

Wydawnictwo albumowe „przenosi nas w czas, który minął bezpowrotnie”. Stanowi doskonały przykład współpracy regionalistów, instytucji, fundacji dla dobra lokalnej społeczności. Obszerny album będzie szczególnie ważnym źródłem historycznym zarówno dla regionalistów, badaczy Zamościa i jego mieszkańców oraz turystów.

Wawrzyn Pawła Konrada w kategorii „Publikacje wydane przez biblioteki województwa lubelskiego”.

Kalendarz na Rok Pański 2021 : w roku jubileuszu powstania biblioteki w Zamościu / Książnica Zamojska im. Stanisława Kostki Zamojskiego w Zamościu. – Rocznik. – 2021. – Zamość : Książnica Zamojska im. Stanisława Kostki Zamojskiego, 2021. – 40x18cm. – (Biblioteka Stulecia 1921-2021)

Nagrodzony kalendarz wydano z okazji 100-lecia powstania Zamojskiej Książnicy. Jest to kolejna pozycja w serii wydawniczej „Biblioteka Stulecia 1921–2021”.

W treści, oprócz tradycyjnego kalendarza, zamieszczono opowieści o ludziach, wydarzeniach, miejscach i ciekawostkach związanych z Zamościem i Zamojszczyzną. Kalendarz jest niestandardowych wymiarów, w drewnianej obudowie, w interesującej szacie graficznej, może być eksponowany na ścianie. Jest to niezwykle połączenie sztuki użytkowej i upamiętniania regionalnego dziedzictwa kulturowego. Pracę przygotował zespół redakcyjny złożony z pracowników Czytelni Regionalnej i Działu Biblioteka Cyfrowa Książnicy Zamojskiej. Wykorzystano zbiory samej Książnicy, ale także osób prywatnych oraz licznych instytucji (muzea, domy kultury, czasopisma lokalne itd.). Zdjęć do kalendarza użyczyły również osoby związane z Zamojszczyzną. Dzięki temu kalendarz jest prawdziwą perełką zarówno w aspekcie merytorycznym, jak i edytorskim, którą niewątpliwie docenią mieszkańcy Zamościa, pasjonaci sztuki użytkowej, historycy, regionaliści, bibliofile i kolekcjonerzy oryginalnych wydawnictw.

Za ciekawą formę popularyzacji biblioteki i regionu oraz za szczególne walory edytorskie i formę przekazu wydawnictwo otrzymało wyróżnienie.

Książki – Duma Lublina (seria wydawnicza) / Stowarzyszenie Pisarzy Polskich. Oddział w Lublinie. – Lublin, 2021

Lubelski Oddział Stowarzyszenia Pisarzy Polskich został nagrodzony za serię wydawniczą, która została zainicjowana w 2020 r. i kontynuowana z powodzeniem w roku 2021. Książki mają na celu ukazać najpiękniejszą stronę lubelskiej literatury i jej wybitnych autorów. W ramach serii publikowane są utwory prozatorskie, tomiki poezji, gawędy, eseje, baśnie.

Publikacje, które ukazały się w tej serii w 2021 r. to:

- Czechowicz Józef. *Nuta na dzwony. Wybór wierszy*
- Łobodowski Józef. *Elegia emigrancka. Wybór wierszy*
- Iwaniuk Waław. *Portret emigranta. Wybór wierszy*
- Paszkiewicz Mieczysław. *Tylko nie mów nikomu. Wybór wierszy i prozy*

- Zięba Józef. *Pożegnanie z Wołyniem*
- Brzozowski Jacek F. *Kilka zdań, co nienowe*
- Fronczek Zbigniew Włodzimierz. *Anioły, diabły i kobiety*
- Kieroński Stanisław. *Bosy i bogaty. Wybór wierszy*
- Kobielski-Grauman Piotr. *Opowiadania spod znaku „ach i gadu-gadu”*
- Samborski Andrzej. *Ulicami Lublina*
- Pestka Wojciech. *Bezsenne*
- Paczuski Krzysztof. *Sonety i inne wiersze*
- *Szkicownik: o pisarzach lubelskich* / redakcja Zbigniew Włodzimierz Fronczek.

Wszystkie publikacje powstały dzięki wsparciu finansowemu Instytutu Literatury w ramach Tarczy dla Literatów.

Nagroda specjalna Dyrektora Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie.

Paweł Korzybcha
Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie

KRONIKA ZA 2021 R.

Chronicle for the year 2021

Хроника 2021 г.

Styczeń

8–18 stycznia

GBP w Firleju (pow. lubartowski) zorganizowała „Firlejowskie Ferie I Love Firlej”, w ramach których przeprowadzono konkursy fotograficzny i plastyczny, czytanie bajek dla najmłodszych, zajęcia plastyczne i konkurs kolęd online.

11–15 stycznia

MBP w Hrubieszowie zaprosiła najmłodszych na „Ferie bez nudy” online. W programie znalazły się: Opowieści Zielonego Kota, Klocki bez nudy, Zakręcony ogród – warsztaty ekologiczne, gry i zabawy słowem.

14 stycznia

Projekt otwartej w 2018 r. Filii nr 40 MBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie „Biblioteki na Poziomie” został laureatem nagród w dwóch konkursach architektonicznych: 11. Edycji Plebiscytu Polska Architektura XXL oraz prestiżowego International Property Award.

21 stycznia

Filia nr 1 MBP w Białej Podlaskiej zainauguowała akcję „Pasjonaci z sąsiedztwa”, ukazującą pasje i zainteresowania mieszkańców – czytelników biblioteki. Pierwszą bohaterką została Irena Harasimiuk, która wykonuje hafty i szydełkuje. Wytwory jej talentu prezentowane są w witrynie biblioteki, a film o autorce zamieszczony został na fanpage’u MBP.

25 stycznia

MBP w Józefowie (pow. biłgorajski) podsumowała konkurs „Zasmakuj w książkach!”. Zadanie konkursowe polegało na wypożyczeniu dowolnej książki z biblioteki, przygotowaniu smakołyku, zrobieniu mu zdjęcia i przesłaniu go na konkurs.

Luty

9 lutego

MBP w Krasnymstawie zaprosiła na wirtualne zwiedzanie wystawy „Dziecięce fantazje”, czyli plastyczną interpretację wysłuchanych bajek i opowieści przez dzieci z Przedszkola nr 5 (grupa „Żabki”), w ramach prowadzonej przez bibliotekę akcji czytelniczej pod hasłem „Wędrujące książki”.

- GBP w Podedwórzcu (pow. parczewski) zorganizowała konkurs „500 polubień”. Zabawa nawiązywała do przekroczenia liczby 500 polubień na fanpage’u biblioteki. Warunkiem wzięcia udziału w konkursie było oznaczenie profilu osoby na Facebooku pod postem z zabawą.

11 lutego

MGBP w Opolu Lubelskim zorganizowała internetową ankietę „Pączki czy faworki” oraz konkurs na najciekawsze uzasadnienie wyboru. W ankiecie zwyciężyły pączki.

14 lutego

GBP w Starych Kobiątkach (pow. łukowski) zaprosiła na wirtualny walentynkowy koncert piosenki przedwojennej „Powróćmy jak za dawnych lat”, przygotowany przez zespół instrumentalno-wokalny „Muzyczna Strefa 44”.

16 lutego

MBP w Bychawie (pow. lubelski) na swoim fanpage’u na Facebooku uruchomiła grupę dyskusyjną dla miłośników psów i książek. Do grupy może dołączyć każdy, kto kocha psy i czytanie.

22 lutego

W Filii nr 1 MBP w Kraśniku otwarto wystawę „Rękodzieło artystyczne czasów pandemii”, na której zaprezentowano prace członkiń koła rękodzielniczego Uniwersytetu Trzeciego Wieku, powstałe podczas lockdownu wiosną 2020 r.

24 lutego

W ChBP im. M.P. Orsetti w Chełmie zaprezentowano wystawę „Żołnierze Wykłęci. Podziemie niepodległościowe 1944–1963”, przygotowaną przez Biuro Edukacji Narodowej IPN, autorstwa Aleksandry Kaiper-Miszułowicz, dr. Wojciecha Frazika oraz dr. hab. Filipa Musiała.

Marzec

Książnica Zamojska im. S.K. Zamoyskiego zaprosiła do udziału w czwartym już modułowym kursie online dla rodziców, promującym czytelnictwo wśród dzieci. Autorski program „Dodaj książkę skrzydeł” opracowała Agata Korcz-Rozłowska. Kurs skierowany był do rodziców, chcących zachęcić swoje dzieci do czytania, a także poznać pozytywne aspekty obcowania najmłodszych z książką i literaturą.

3 marca

W MBP im. T. Zamoyskiego w Tomaszowie Lubelskim odbyła się uroczystość wręczenia nagród za udział w „Teście wiedzy o języku polskim”, współorganizowanym z Zespołem Szkół Techniczno-Zawodowych. Konkurs online wpisal się w obchody Międzynarodowego Dnia Języka Ojczystego i zgromadził 42 uczestników.

8 marca

M-PBP im. A. Kamińskiej w Świdniku z okazji Dnia Kobiet zorganizowała wystawę malarstwa Anny Witek pt. „W poszukiwaniu wiosny”.

9 marca

GBP w Ułężu (pow. rycki) zainaugurowała regularne zajęcia plastyczne pod hasłem „Świat małych artystów”.

12 marca

Filia nr 2 MGBP im. Z. Herberta w Łęcznej, w ramach zajęć z biblioterapii online, zaprosiła dzieci i rodziców do wysłuchania „Bajki pomagajki... na dobry dzień i jeszcze lepsze jutro: poradnik pozytywnego myślenia, działania i odczuwania”.

21 marca

MGBP w Kazimierzu Dolnym (pow. puławski) przyłączyła się do świętowania Światowego Dnia Poezji, przygotowując nietypową wystawę pod wspólnym tytułem „Zabierz ze sobą wiersz”. Na miłośników poezji w czterech miejscach miasta – przed Kazimierskim Ośrodkiem Kultury, Promocji i Turystyki, Centrum Informacji Turystycznej, Zespołem Zamkowym i Biblioteką Publiczną czekały wydrukowane na kartkach utwory Cypriana Kamila Norwida i Krzysztofa Kamila Baczyńskiego – patronów roku 2021.

26 marca

MBP we Włodawie zaprosiła na „Wirtualną Noc z Andersenem”. W programie znalazły się: „Biblioteczny Serwis Informacyjny” – aktualne wiadomości ze świata baśni Andersena i baśń *Brzydkie kaczątko* czytana przez członków Młodzieżowego Dyskusyjnego Klubu Książki.

Maj

13 maja

W MBP w Kraśniku rozstrzygnięty został konkurs plastyczny dla młodzieży „Robot moim przyjacielem – spełniona wizja autora”, zorganizowany z okazji Roku Stanisława Lema. Biblioteka z tej okazji ogłosiła także konkurs literacki „Przyszłość dzieje się teraz”, skierowany do uczniów szkół średnich.

14 maja

W WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie odbyła się XI edycja Lubelskiego Forum Bibliotekarzy. Tradycyjnie organizowane było ono podczas ogólnopolskiego Tygodnia Bibliotek, który w bieżącym roku przebiegał pod hasłem „Znajdziesz mnie w bibliotece”. Głównym punktem programu było wręczenie tytułu „Lubelski Bibliotekarz Roku 2020”. Laureatką została Iwona Brodzik, dyrektor GBP w Starych Kobiątkach, gm. Stoczek Łukowski. Po raz pierwszy Forum miało charakter międzynarodowy. Uczestnicy, dzięki łączom internetowym, wysłuchali wystąpień: Jany Šubrovej z Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Jiřego Mahena w Brnie w Czechach, Marii Sigetii Mikołajewnej z Winogradowa w Ukrainie, Tatiany Nałobiny z Brzeskiej Obwodowej Biblioteki im. Maksima Gorkiego w Brześciu na Białorusi oraz Mony Magnussen z Biblioteki w Tromsø w Norwegii.

18 maja

W WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie odbył się wernisaż wystawy „*Bogu na chwałę, ludziom na pożytek*”. W stulecie Związku Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej”. Na wystawie prezentowane były zbiory prywatne mł. bryg. w st. spocz. Mirosława Walickiego, kolekcjonera literatury i przedmiotów pożarniczych oraz zbiory książkowe WBP, a także prace plastyczne uczniów szkół województwa lubelskiego (w wyborze), będących pokłosiem Ogólnopolskiego Strażackiego Konkursu Plastycznego.

19 maja

Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego ogłosiła wyniki naboru do 4. Edycji Programu Rozwoju Bibliotek. Wśród 79 zakwalifikowanych bibliotek z całej Polski znalazło się pięć z województwa lubelskiego: MBP w Bychawie (pow. lubelski), MBP w Międzyrzecu Podlaskim (pow. bialski), BPG Nielisz (pow. zamojski), GBP w Stoczku Łukowskim z siedzibą w Starych Kobiałkach (pow. łukowski) i GBP w Wólce (pow. lubelski).

27 maja

W ChBP im. M.P. Orsetti w Chełmie odbyło się spotkanie autorskie z Wojciechem Zawiołą – pisarzem, dziennikarzem sportowym TVN24 i autorem radiowej audycji „Lewitacja”.

31 maja

Uroczycie otwarto nowy budynek MBP im. A. Świętochowskiego w Stoczku Łukowskim. Budowa, której koszt wyniósł ok. 1 000 000 zł, była częścią projektu rewitalizacji miasta.

31 maja

W MGBP w Rykach odbyły się warsztaty „Powietrze, Woda, Recykling”, które były częścią projektu „Przyszłość Planety”. Jego założeniem było uświadomienie destrukcyjnych działań współczesnego człowieka na przyszłość Ziemi.

Czerwiec**6 czerwca**

W MBP w Hrubieszowie odbył się „Dzień kultury w Bibliotece”. Uczestnicy mogli obejrzeć wystawę interaktywną „Sekrety lasu”, wystawę o historii miasta „Pamięć Twojego podwórka”, skorzystać z gier planszowych oraz poznać tajniki programowania.

8 czerwca

Uroczycie otwarto nowy budynek Filii w Hucie Dąbrowie, gm. Krzywda (pow. łukowski). W bibliotece do dyspozycji czytelników oddano m.in.: czytelnię, wypożyczalnię, pracownię multimedialną, salę konferencyjną, ponadto utworzono strefę relaksacyjną z kawiarenką, strefę ruchu i gier oraz tak zwane kukułcze gniazdo, czyli studium sensoryczno-doświadczalne i „magiczny świat bajek”. Budowa obiektu kosztowała prawie 2 900 000 zł, z czego 1 015 435 zł stanowiła dotacja z programu „Infrastruktura bibliotek 2016–2020”.

● W MBP w Krasnymstawie została otwarta wystawa „Błogosławiony ks. Zygmunt Pisarski (1902–1943) – patron Miasta Krasnystaw”, przygotowana we współpracy Biblioteki ze Środowiskowym Domem Pomocy Społecznej.

15 czerwca

W BPG Tereszpól (pow. biłgorajski) zainicjował swoją działalność Dziecięcy Klub Czytelniczy. Skupia on młodych mieszkańców gminy, dla których biblioteka i książki odgrywają ważną rolę w życiu. Uczestnicy Klubu, w czasie regularnie organizowanych spotkań, będą rozmawiać o książkach, uczestniczyć w różnorodnych warsztatach, wyjazdach, akcjach oraz angażować w wiele działań bibliotecznych.

15–19 czerwca

Książnica Zamojska im. S.K. Zamoyskiego zorganizowała Zamojski Festiwal Książki pod hasłem „Kalejdoskop kulturalny”. Podczas gali inauguracyjnej wręczone zostały nagrody i wyróżnienia dla najaktywniejszych czytelników oraz osób i instytucji, wspierających działalność Książnicy. W programie Festiwalu znalazły się, m.in.: spotkania autorskie z Krystyną Mirek, Fryderykiem Kierepką, warsztaty dla dzieci prowadzone przez Joannę Krzyżanek, panel dyskusyjny „Wokół ulic i placów Zamościa” oraz Giełda Książki Regionalnej.

21 czerwca

W MBP w Białej Podlaskiej podsumowano konkurs „Znani i nieznani – biografie białczan, naszych babć i dziadków”. W konkursie wzięły udział osoby w różnych przedziałach wiekowych, a wydarzenie cieszyło się dużym zainteresowaniem. Najlepsze prace wyłonione przez jury, zostały opublikowane w pokonkursowym wydawnictwie o tym samym tytule.

24 czerwca

Lubelskie Towarzystwo Miłośników Książki uhonorowało Ewę Hadrian – kierownik Działu Informacji i Promocji WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie Orderem Białego Kruka ze Słonecznikiem, prestiżowym odznaczeniem, przyznawanym osobom zasłużonym dla bibliofilstwa. Ewa Hadrian jest 41. laureatem i czwartą kobietą, która otrzymała tenże order.

28 czerwca

W GBP w Podedwórzcu (pow. parczewski) odbyły się pierwsze zajęcia z cyklu „Zajęcia dla niemowląt”, przeznaczone dla rodziców i niemowląt w wieku od 6 do 11 miesięcy. Celem warsztatów było usprawnienie komunikacji rodzica i dziecka, zanim zacznie ono używać pierwszych słów.

Sierpień

6 sierpnia

W WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie odbyła się uroczysta gala XXVII edycji Nagrody im. Anny Platto. Laureatką prestiżowego wyróżnienia została Agata Szewczuk – kierownik Działu Udostępniania ChBP im. M.P. Orsetti w Chełmie, którą na wniosek Zarządu Okręgu SBP w Lublinie Zarząd Województwa Lubelskiego uhonorował także Nagrodą Kulturalną Województwa Lubelskiego.

Wrzesień

4 września

Po raz 10. odbyła się ogólnopolska Akcja „Narodowe czytanie”, którą tradycyjnie honorowym patronatem objął Prezydent RP Andrzej Duda wraz z małżonką. W 2021 r. uczestnicy czytali dramat Gabrieli Zapolskiej *Moralność Pani Dulskiej*. Większość bibliotek publicznych województwa lubelskiego czynnie włączyła się w tę inicjatywę, organizując uroczyste czytanie oraz inscenizacje fragmentów dramatu w reprezentacyjnych punktach swoich miejscowości.

21 września

MBP w Hrubieszowie oraz Nieformalna Grupa Młodych Lokalsi zorganizowała „Forum Lokalne (Z)rozum Młodych”. Wydarzenie odbyło się metodą World Cafe. Dyskusja toczyła się wokół sformułowanych przez organizatorów zagadnień, dotyczących spraw młodzieży, ich pasji, zainteresowań, sytuacji w czasie obowiązywania ograniczeń związanych z epidemią. Uczestnicy wypracowali kreatywne pomysły i rozwiązania, dotyczące tych zagadnień.

23 września

W Instytucie Nauk o Komunikacji Społecznej i Mediach Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie odbyło się spotkanie, w którym uczestniczyli: prof. dr hab. Iwona Hofman – dyrektor Instytutu, dr hab. Anita Has-Tokarz, prof. UMCS, dr Krystyna Kwapisiewicz-Hudzik, dr Renata Malesa oraz przedstawiciele instytucji partnerskich: Tadeusz Sławecki – dyrektor WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie, Krzysztof Staruch – dyrektor Lubelskiego Samorządowego Centrum Doskonalenia Nauczycieli, Renata Filipiak – z-ca dyrektora ds. merytorycznych MBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie Grzegorz Woźniak – dyrektor Filii nr 32 MBP Lublin, Barbara Rzeszutko – dyrektor Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. KEN w Lublinie oraz Andrzej Zdunek – prezes Towarzystwa Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie. Podczas spotkania omówiono dotychczasowe formy, kierunki i obszary współpracy instytucjonalnej, obejmującej wspólne działania organizacyjne, edukacyjne, naukowe i promocyjne w zakresie szeroko pojętej kultury książki i mediów oraz alfabetyzacji czytelniczej, medialnej i cyfrowej, a także podpisano porozumienie o kontynuowaniu współpracy.

Październik

15 października

W WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie odbył się wernisaż wystawy „Tak daleko, a tak blisko. Łotwa i Polska. Więcej niż 100 lat wspólnej historii”. Wystawa zorganizowana została pod patronatem Ambasady Republiki Łotewskiej w Warszawie przez Regionalne Muzeum w Viļace i Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie przy współpracy Muzeum Narodowego Historii Łotwy w Rydze oraz Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie

Grudzień

1 grudnia

Decyzją Ministra Edukacji i Nauki „Bibliotekarz Lubelski” (ISSN 0137-9895) – rocznik wydawany przez Wojewódzką Bibliotekę Publiczną im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie – został wpisany na listę czasopism naukowych i punktowanych MEiN, otrzymując 20 punktów.

7 grudnia

MiPBP w Biłgoraju podsumowała, ciesząc się dużym powodzeniem, konkurs o życiu i twórczości Cypriana Kamila Norwida, zorganizowany z okazji Roku Norwida w 200. rocznicę urodzin poety.

